

ontwikkeling
van
het
hispanisme
in
Nederland

juli 1983

Doctoraalscriptie van
Liesbeth Schouten

onder begeleiding van:
M. López Abellán.

Inhoudsopgave:

<u>Inleiding</u>	pag.2
Methode	2
Werkwijze	3
<u>Ontwikkeling van de studie spaans</u>	
1. Interesse voor Latijns-Amerika in handelskringen	4
2. Belangstelling voor Spanje	9
3. Toenemende belangstelling voor Latijns-Amerika	11
<u>J.A.van Praag</u>	
1. Hoe de studie spaans aan de universiteit ontstond.	15
2. 1936-1951	17
3. Wetenschappelijke produktie	18
<u>C.F.A.van Dam</u>	
1. Studie en activiteiten	20
2. De relatie van prof. van Dam met andere hispanisten - verdere activiteiten	24
<u>G.J.Geers</u>	
1. Belangstelling voor Spanje	32
2. Activiteiten.	35
3. Wetenschappelijke produktie en - instelling.	43
<u>J.Brouwer</u>	
1. Studiejaren	46
2. Werkzaamheden tot '39	49
3. 1939-1943	57
4. Persoonlijkheid.	61
<u>Konklusie</u>	64
<u>Geraadpleegde literatuur</u>	66
<u>Bijlage</u>	
1. Bibliografie van J.A.van Praag	74
2. Bibliografie van C.F.A.van Dam	80
3. Bibliografie van G.J.Geers	83
4. Bibliografie van J.Brouwer	89

Inleiding:

In deze scriptie wil ik een beschrijving geven van hoe het hispanisme in Nederland is ontstaan.

Hierbij ga ik uit van de term 'hispanisme', zoals die beschreven is in de *Diccionario de Literatura Española* de la *Revista de Occidente*:

Hispanismo. - Recibe este nombre el estudio de la lengua, literatura e historia de España por los extranjeros. Se prescinde aquí de otras manifestaciones muy importantes del hispanismo, como lo son los estudios consagrados al arte, a toda índole de instituciones y a diversos aspectos de la cultura española, y se limita el comentario a las investigaciones vinculadas preferentemente a las letras, la lengua y la filología. (1)

Deze definitie beperkt zich tot de studie met betrekking tot Spanje. M.i. heeft het hispanisme betrekking op alle spaans-sprekende landen en dus ook op Latijns-Amerika.

Ik heb getracht een antwoord te geven op de volgende vragen:

- hoe is de studie spaans aan de universiteit ontstaan?
- wanneer en waardoor ontstond er belangstelling voor de studie van de Spaanse taal- en letterkunde?
- hoe lag de verhouding tussen de belangstelling voor Spanje en die voor Latijns-Amerika?
- welke mensen hebben in het prille begin vooral bijgedragen tot de ontwikkeling van het hispanisme in Nederland?
- wat waren hun bemoeienissen met het hispanisme? waar lagen hun prioriteiten?
- waarin verschilden hun activiteiten?

Methode:

Om op deze vragen antwoord te kunnen geven, heb ik zoveel mogelijk schriftelijke bronnen geraadpleegd: artikelen over hispanisten en recensies van hun werk. Ook heb ik verscheidene gesprekken gehad met hispanisten en andere personen die zelf betrokken zijn geweest bij het leven en werk van de eerste hispanisten in Nederland.

Veel dank ben ik verschuldigd aan de volgende personen die mij te woord hebben gestaan:

H.A. Combé, A. Constandse, H. Hendriks, mevr. van Praag, G.P. de Ridder, R.G. Römer, H.Th. Oostendorp.

Zij hebben mij veel informatie verschaft die nog nergens gepubliceerd was, of gewezen op bronnen die mij nog onbekend waren.

Werkwijze:

In het eerste gedeelte van de scriptie wordt een beschrijving gegeven van de voorlopers van het hispanisme in Nederland. Daarbij wordt tevens aangegeven waar de belangstelling voor de Spaanse taal- en letterkunde vandaan kwam en in welke richting ze opging.

In het tweede gedeelte volgt een beschrijving van het leven en werk van de vier belangrijkste hispanisten in Nederland, die met het onderwijs van de studie spaans aan de universiteit begonnen zijn: J.A. van Praag, C.F.A. van Dam, G.J. Geers, J. Brouwer.

Hierbij heb ik gekozen voor een beschrijving van de gebeurtenissen in chronologische volgorde, en zijn de hispanistische activiteiten niet geordend op thema's als: onderwijs, publikaties, nevenactiviteiten etc.

Deze gebieden overlappen elkaar vaak, waardoor m.i. een beschrijving per thema verwarrend zou blijken te zijn en onderwerpen zich zouden herhalen.

De hoeveelheid informatie die over elke van de vier hispanisten gegeven wordt, is niet evenredig met de hoeveelheid werk die ieder verricht heeft. Deze hoeveelheid is eenvoudigweg bepaald door de, vaak beperkte, informatie die beschikbaar was. Zo kon het gebeuren dat het hoofdstuk over J.A. van Praag kort is gehouden omdat door een brand in zijn bibliotheek veel publikaties, recensies en bronvermeldingen verloren zijn gegaan, vóórdat deze elders geregistreerd werden.

Na de levensbeschrijvingen van de vier bovengenoemde hispanisten volgt een algemene konklusie.

Tot slot is er een bijlage toegevoegd van de bibliografieën van van Praag, van Dam van Geers en van Brouwer. Daaruit kan men aflezen: de hoeveelheid der publikaties, de verscheidenheid aan onderwerpen en in welk jaar wat uitgegeven werd.

Ontwikkeling van de studie Spaans.

Hoofdstuk 1.

Interesse voor Latijns-Amerika in handelskringen.

De geschiedenis van de studie van het Spaans werd aanvankelijk helemaal bepaald door degenen die handelsspaans hebben onderwezen. J.B.Kerpestein was een van hen. Hij had leerboeken geschreven voor hen die handelscorrespondentie Spaans wilden doen, en gaf les aan de Vereniging van Voortgezet Handelsonderwijs op het Raamplein te Amsterdam. Deze vereniging is te vergelijken met de huidige Volksuniversiteit.

Ook was hij docent aan de Nederlandse Handels Hogeschool en aan de Technische Hogeschool. "Handelsspaansch" was een veel gebruikt leerboek "ten dienste van Middelbaar en Hooger Handelsonderwijs, van Candidaten voor de Praktijk-examens enz," (1) door hem geschreven.

Zo ook droeg de Hr. D.W.A.van der Kemp, zakenman en procuratiehouder van de Verenigde Glasfabrieken in Leerdam, middels publikaties over economische onderwerpen, die hij maakte van artikelen uit Latijns-Amerikaanse bladen welke hij overnam en van aantekeningen voorzag, bij tot de kennis van het handelsspaans. Hij schreef verschillende leerboeken, waaronder een boek over de techniek van het schrijven van brieven.

In Duitsland had hij als Spaans correspondent gewerkt. Voor de Verenigde Glasfabrieken ondernam hij reizen naar Zuid-Amerika, waardoor hij goed op de hoogte was van het economisch belang van dit kontinent.

Op 27-6-1917 was reeds bij Koninklijk Besluit het programma vastgelegd wat sindsdien de basis is geworden voor de examens ter behaling van het diploma dat recht verleent om les te geven in Spaanse Taal- en Literatuur. (2)

In 1921 werd in Rotterdam de Vereniging voor Taalkundig Handelsonderwijs opgericht. Deze nam ook examens af ter verkrijging van het diploma VTH Praktijk-leraar Spaanse Handelscorrespondentie. Van der Kemp en de heer van Wijk waren enige van de examinatoren.

Voor de M.O.examens kwam de interesse geleidelijk, maar langzaam op gang. Er ontstond al gauw belangstelling voor de examens leraar handelstaal. Voor deze laatste opleiding moest men zich een portie handelskennis eigen maken (uit een Nederlands leerboek), b.v. wat voor formaliteiten er allemaal moesten worden verricht voor het uitladen en inklaren van een schip dat uit Latijns-Amerika kwam en Amsterdam aandeed. Een groot aantal dingen van het

bank- en kredietw~~ez~~en e.d. moest men leren. Daarnaast waren de vereisten dat je handelscorrespondentie goed kon vertalen, dat je uit Nederlandse bronnen komende inlichtingen kon overzetten in het Spaans en dat je volledige briefwisselingen kon afwickelen.

Dit diploma werd veelal als een soort voorbereiding op het M.O. gezien. Dat het Spaans uit zuiver literaire belangstelling in Nederland nog geen gedenkwaardige plaats had veroverd, blijkt ook uit een recensie n.a.v. de "Antología Castellana" van G.J.Geers.(1921)

't Is wel zeer te betreuren dat in Nederland het Spaansch nog zoo goed als niet om taal en litteratuur alleen beoefend wordt, en dat de samensteller genoodzaakt was terwille van het economisch beeld en van de studie van het Spaansch in handelskringen - voorloopig vrijwel de eenige, die de taal van Cervantes beoefenen, stukken van praectischer strekking aan het litteraire eerste gedeelte toe te voegen.

Trouwens ook onder deze stukken zijn er enkele van schrijvers wier naam een waarborg is voor elegant Spaansch, b.v. van "Fabian Vidal" Carranza, van E.Zamacois De suikerindustrie op Puerto Rico, van Francisco Grandmontagne Spaansch in Zuid-Amerika. Daarnaast Economische Overzichten en artikelen over speelgoed-industrie, sinaasappelteelt, relaties van Spanje met Argentinië, Nederland en Engeland, over de Wereldtentoonstelling te Buenos Aires in 1922, over emigratie, steenkool, stoomvaartlijnen enz. (3)

In het Spaans bestonden er in die tijd nauwelijik leerboeken die ingingen op de literatuur van de Spaans-sprekende landen. Voor lessen in de Spaanse taal gebruikte men het Handboek voor Spaans in vier delen van A.D.Leeman, en de specifieke leerboeken en bijdragen van J.B.Kerpestein en D.W.A.van der Kemp. Uit deze handelsrichting kwamen ook publikaties en stimulansen voor het onderwijs in het Spaans van de hand van Mr. W.J.van Balen. Deze schreef in 1922 het boek "Zuid-Amerika", dat toen het eerste en enige boek in het Nederlands was over Zuid-Amerika als geheel.

W.J.van Balen, die in 1912 te Leiden in de rechten was gepromoveerd, trad begin 1914 in dienst van de Koninklijke Hollandse Lloyd, en bracht de Ie Wereld Oorlog door in Zuid-Amerika, met standplaats te Rio de Janeiro, doch hij reisde onafgebroken door alle Zuid-Amerikaanse landen om hun mogelijkheden te bestuderen.

W.J.van Balen werd in 1919 naar Berlijn gedirigeerd als hoofdvertegenwoordiger van de Amsterdamse scheepvaartlijnen voor geheel Oost-Europa.

Hij organiseerde als zodanig de grote landverhuizing uit de Baltische en

Balkanlanden naar Zuid-Amerika, aanvankelijk alleen voor zijn Nederlandse principalen, doch vervolgens namens een groepering van alle Europese stoomvaartlijnen op Zuid-Amerika. Hij stelde na het beëindigen van deze taak zijn Zuid-Amerika-ervaring ter beschikking van de Nederlandse handelsbelangen bij dat werelddeel, en werd herhaaldelijk daarheen uitgezonden als adviseur of vertrouwensman van diverse opdrachtgevers uit de kringen van de handel, nijverheid, vervoerswezen en overheid. Hij was met prof.C.F.A.van Dam een van de oprichters van het Nederland-Zuid-Amerika Instituut en gaf regelmatig lezingen voor het Spanje-Spaans-Amerikaans Genootschap.

Zijn boeken waren vaak toeristisch georiënteerd. Omtrent de sociaal-economische verhoudingen gaven ze nauwelijks informatie. Hij nam een antiek standpunt in. Hij verdedigde zijdelings de dictatoren want "dit was een werelddeel waar de democratie helemaal niet kon bestaan. Om orde op zaken te stellen, had je wel sterke leiders nodig".

Hij heeft veel lezers gehad. Voor de verbreiding van kennis van Latijns-Amerika is hij door zijn talrijke publikaties van betekenis geweest. Voor komende zakenlieden met interesse in Latijns-Amerika heeft hij veel informatie vergaard met het doel om de handel met dat werelddeel vanuit Holland te stimuleren.

In 1931 werd in Amsterdam het Instituto Hispania opgericht door G.P.de Ridder. Dit instituut wijdde zich aan het onderwijs in Spaanse correspondentie. In 1947 werd dit instituut officieel erkend door de onderwijsinspectie. Vanaf 1931 tot 1950 hadden meer dan 10.000 leerlingen correspondentiekursussen gevolgd. Dit duidt wel op een grote belangstelling.

G.P.de Ridder heeft zich ook zeer verdienstelijk gemaakt met het schrijven van enige Spaanse leerboeken, en velerlei vertalingen van m.n. Spaanse gedichten. Hij was ook de promotor van enkele tijdschriften voor Spaanse literatuur en cultuur.

Niet alleen blijkt uit het ontstaan van instituten waar men Spaans onderwees, dat de belangstelling voor de Spaanse wereld groeide. De toename van interesse mag ook blijken uit de oprichting van het Nederlands-Zuid-Amerikaans Instituut in 1932 en de Nederlandse Handelsmissie naar Latijns-Amerika in het voorjaar van 1937.

W.J.van Balen vatte in 1930 het plan op om een aanvankelijke perskampanje, die voor nieuwe mogelijkheden in Latijns-Amerika de aandacht van onze landgenoten gevraagd had, te doen volgen door een poging om op economisch gebied tot kollektieve krachtsontplooiing te komen. In diezelfde tijd kwam prof.C.F.A. van Dam, die aan de Utrechtse universiteit de Spaanse Taal- en Letterkunde

doceerde, zijn medewerking inroepen voor het vormen van een kern, die de kulturele aanraking tussen Nederland en het Latijnse werelddeel zou bevorderen, op een bredere grondslag dan waarop reeds het Genootschap Spanje-Spaans-Amerika werkzaam was.

Besloten werd om deze beide initiatieven samen te voegen en te trachten een organisatie te stichten die zowel op economisch als op kultureel gebied studie zou maken van de kansen op versteviging van de wederzijdse banden. Adhesie werd gezocht en verkregen bij de voornaamste organisaties van de belanghebbende industriële- en handelskringen, waarbij m.n. het Verbond van Nederlandse Werkgevers veel belangstelling toonde.

Oogmerk en werkwijze van het instituut werden in de artt. 2 en 3 van de statuten als volgt omschreven:

De Vereniging stelt zich ten doel, de betrekkingen tussen Nederland en Zuid-Amerika en de aangrenzende gebieden te bevorderen, zowel op economisch als op kultureel gebied, en in de ruimste zin des woords.

De vereniging zal haar doel langs wettige weg trachten te bereiken door:

- a. het verkrijgen en verstrekken van voorlichting en inlichting op kommercieel, economisch en kultureel gebied en het verzamelen van gegevens ter bevordering van het handelsverkeer tussen Nederland en Zuid-Amerika;
- b. het tot stand brengen van handelsbetrekkingen tussen Nederland en Zuid-Amerika;
- c. het bevorderen van de kennis in Zuid-Amerika van de Nederlandse kultuur en van de produkten van Nederland en kolonieën, en omgekeerd het bevorderen van de kennis in Nederland van Zuid-Amerika en zijn produkten;
- d. samenwerking met Regeringsorganen en, voor zover gewenst, met bestaande partikuliere instellingen in Zuid-Amerika of elders, indien zulks geacht kan worden, aan het gestelde doel bevordelijk te zijn;
- e. het vestigen van correspondentschappen in de verschillende Zuid-Amerikaanse republieken;
- f. andere wettige middelen die aan het doel bevordelijk kunnen zijn.

Voorlopig beperkte het instituut zich in hoofdzaak tot het verstrekken van voorlichting en bemiddeling. Van daden op kultureel gebied moest aanvankelijk zelfs geheel worden afgezien; de zorgen van economische aard namen de volle aandacht en alle beschikbare gelden in beslag. De crisistijd speelde hierbij een rol.

De Kamer van Koophandel te Buenos Aires, die sinds 1919 daar gevestigd was, gaf reeds d.m.v. periodieke mededelingen aan het bedrijfsleven de gelegenheid, zich van toestanden en mogelijkheden op de hoogte te stellen. Ook verstrekke zij bemiddeling bij het aanknopen van nieuwe handelsbetrekkingen. Het Nederlands-Zuid-Amerikaans Instituut zocht dus samenwerking met haar. Besloten werd

dat men elkaar aan weerskanten van de Oceaan zou vertegenwoordigen en van elkaars apparaat een zo effectief mogelijk gebruik zou maken. Te Rio de Janeiro werd een kommitee voor Brazilië gevormd, wat de gedaante aannam van een correspondentschap als voorpost van het Nederlands-Zuid-Amerikaans Instituut, met vertakkingen in enkele der grotere plaatsen.

In Chili en in de overige republieken werden eveneens correspondenten bereid gevonden, hun deel in het bijeenzamelen van voorlichting en in het verlenen van tussenkomst te verrichten. Voor dit doel stelde de Koninklijke Nederlandse Stoomboot Maatschappij, tot wier werkterrein al die staten behoorden, haar geschoolde en met de plaatselijke toestanden bekende korps van inspecteurs ter beschikking, van wie velen tevens Nederlands consul waren. Deze werkzaamheden werden geheel belangeloos verricht, terwille van "de goede zaak". Men kan wel stellen dat het Nederlands-Zuid-Amerikaans Instituut o.a. middels haar correspondentschappen bijdroeg tot de verdere berichtgeving omtrent Latijns-Amerikaanse zaken.

Een van de initiatieven van het bovengenoemde instituut was ook de beroemde Nederlandse Handelsmissie. In juni 1936 kwam het besluit tot stand naar Zuid-Amerika een handelsmissie te zenden o.l.v. Jhr. mr. dr. H.A. van Karnebeek, Minister van Staat, oud-minister van Buitenlandse Zaken, commissaris der Koningin in de Provincie Zuid-Holland, als bijzondere Ambassadeur van Hare Majesteit, een rang die in het diplomatieke corps tot dusver niet voorkwam en voor dit doel geschapen werd opdat aan deze missie een ontvangst op de hoogste voet verzekerd zou zijn. Voorts wees de Overheid enige hoofdambtenaren aan, die in verschillende functies deze handelsmissie zouden vergezellen: de hr. A.Th. Lamping, Directeur van de Handelsaccorden in het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, ir. H.G.A. Leignes Bakhoven, Inspecteur van het Veeteelt- en Zuivelwezen in het Departement van Landbouw en Visserij, en een ambtenaar van de Economische Voorlichtingsdienst.

Uit de kringen van nijverheid, handel en bankwezen maakten de heren J.A.D.M. Daniels, H.P. Gelderman C.M.zn, mr. E.E. Menten en ir. J.H. Verloop deel van de missie uit, terwijl de Indische belangen behartigd zouden worden door de hr. Ch. J. I. M. Welter, oud-minister van Kolonieën. Als secretaris van het Nederlands-Zuid-Amerikaans Instituut, en als adviseur voor publiciteitsaangelegenheden gingen respectievelijk de hr. E. Henny en mr. W. J. van Balen mee. W. J. van Balen was geruime tijd tevoren naar Zuid-Amerika vertrokken om de komst van de missie overal ter plaatse voor te bereiden en de pers van die landen te bewerken. Het werk dat de Nederlandse Handelsmissie onderweg verrichtte was van zeer uiteenlopende aard. Terwijl aan de top het diplomatieke contact verlevendigd werd, pleegden de ambtelijke leden overleg met de overeenkomstige instanties van de betrokken regeringen; ondertussen kwamen de commerciële leden in

aanraking met de leidende kringen op het gebied van handel, industrie en bankwezen. Aan de hand van de uitvoerige voorbereiding door de correspondent-schappen van het Nederlands-Zuid-Amerikaans Instituut kon op ruime schaal overleg gepleegd worden inzake de toekomst van onze leveranties aan die landen. Dit alles werd ondersteund door een perskampanje, die al vóór de aankomst van de Handelsmissie was ingeluid door geïllustreerde dagblad- en tijdschrift-artikelen over Nederland en zijn voortbrengselen en bijzondere talenten. In Nederland zelf, waar men de reis van de Handelsmissie in dagbladverslagen ruimschoots had kunnen volgen, begon men zich levendiger te interesseren voor m.n. de A.B.C.Staten.

Bovengenoemde activiteiten waren bepalend voor de toename van belangstelling-zij het voornamelijk in economische kringen - voor Zuid-Amerika. Er werd gewerkt aan de verspreiding van informatie over de Spaans-sprekende landen, evenals aan het onderwijs in de Spaanse taal.

Echter, pas later kwam er meer interesse bij het Nederlandse publiek voor de literaire uitingen van de Spaans-sprekende wereld. De Nederlandse koop-mansgeest was vooralsnog de drijvende faktor voor de toenemende gerichtheid op Zuid-Amerika. Voor Spanje lag dit anders.

Hoofdstuk 2.

Belangstelling voor Spanje.

Over de belangstelling voor de literatuur en cultuur van Spanje kunnen we het volgende vermelden:

In de 16e, 17e en 18e eeuw waren er in Nederland relatief veel Spaanse werken vertaald. (Zie: 'Historia del Hispanismo en Holanda', geschreven door J.A. van Praag; Norte, núm. 4)

Van Praag wijst in dit verband ook op de afnemende belangstelling in de 19e eeuw: No obstante, la actividad hispanófila del XIX fue preparando la más importante, transcendental de hoy día. Nuestro pueblo nunca fue pusilánime ni se encerró jamás en límites estrechos, sino que tuvo en todo momento las ventanas abiertas de par en par aireándose con las salutíferas corrientes de fuera, de dondequiera vinieron. En el siglo XIX, sin embargo, el extranjero no pudo aprender gran cosa de España. Luego, la escasa actividad de nuestra corriente hispanista en esa centuria, no ha de achacarse sólo a desidia nuestra; sino, en gran medida, a la decadencia española, a la gran merma de fuerza expansiva del siglo, allende los Pirineos. (4)

De belangstelling voor Spanje en de Spaanse literatuur was ook in de XXe eeuw, dat wil zeggen, tot in de periode ná de Ie Wereld Oorlog, gering.

Er werd weliswaar na de Ie Wereld Oorlog een brochure van Blasco Ibáñez vertaald, die daarin ageerde tegen koning Alfonso XIII en diens roekeloze oorlog in Marokko. De vertaling was van H.W.Sandberg, getiteld: Alfons XIII en Marokko.

Er was, zij het in beperkte mate, altijd al veel belangstelling geweest voor de Spaanse klassieken, zoals b.v. de Don Quijote van Cervantes.

Ook circuleerde het fotoalbum "Das unbekannte Spanien" van Kurt Hielscher.(5) In vele landen, en in brede kring vestigde dit boek eigenlijk voor het eerst de aandacht op de schoonheid van het Spaanse landschap.

De ruim 300 prachtige, met veel zorg en raffinement in nagenoeg alle provincies van Spanje opgenomen foto's hebben indertijd talloos velen, zelfs menigeen in Spanje, de ogen geopend voor de indrukwekkende natuur en de imposante architectuur van het land, dat de auteur van Noord naar Zuid en van Oost naar West tot in de verste uithoeken had door-kruist. (6)

H.Hendriks konstateert dat Spanje tussen de beide wereldoorlogen in de mode begint te komen.

Het toerisme naar Spanje begon op gang te komen, vanaf 1923 bevorderd door de dictator Primo de Rivera.

Zo reisde Marsman in 1933 geruime tijd door Spanje. Met dit (elite-) toerisme hing samen een toenemende belangstelling voor de Spaanse cultuur, die vaak gezien werd als een verre, geheimzinnige, enigszins ruige en wilde tegenhanger van de bezadigde Westeuropese civilisatie. De schilderkunst van El Greco begon sterk tot de verbeelding te spreken: de schilder en zijn werk komen voor in boeken als "Het vijfde zegel" van Vestdijk en "Of Human Bondage" van Somerset Maugham. (7)

Prof. J.A.van Praag probeerde vanuit zijn positie aan de Universiteit van Amsterdam sinds 1927 belangstelling voor de literaire komponent van het Spaans te wekken, evenals G.J.Geers dit deed vanuit Groningen vanaf 1928. Geers vertaalt ook menig Spaans werk om bij één wat breder Nederlands publiek literaire werken uit m.n. Spanje onder de aandacht te brengen.

Prof. C.F.A.van Dam, die men in de wat zakelijkere sfeer mag plaatsen zoals mr. W.J.van Balen, was in relatie tot deze toch veel wetenschappelijker. Bij van Dam ging het toch meer om het Spaans en de Spaanse literatuur. Kennis hieromtrent probeerde hij sinds 1927 in zijn colleges aan de Universiteit van Utrecht over te brengen.

Met name van Praag en Geers publiceren veel wetenschappelijk werk en brengen het hispanisme aan de universiteit op gang.

Toen in 1936 de Spaanse burgeroorlog uitbrak, kreeg alles wat klassiek Spaans was een bijzondere dimensie en richtte een wat breder publiek zich op de Spaanse cultuur, literatuur en politiek.

Terwijl de belangstelling voor Spanje vaak gevoed werd door enerzijds het vermeende exotische van dat land (we kunnen hierbij denken aan de tuinen van Valencia, de wijn, de stierengevechten, de anti-clericale rebellen, zoals die worden beschreven in de toch wel realistische verhalen van Blasco Ibáñez), anderzijds in bepaalde kringen door de politieke ontwikkelingen rond de burgeroorlog, lijkt de interesse voor de Spaanse taal- en cultuur van Spaans-Amerika nog steeds te zijn ingegeven door de economische mogelijkheden aldaar.

Hoofdstuk 3.

Toenemende belangstelling voor Latijns-Amerika.

Met name in de economische sfeer komen er geleidelijk aan meer instellingen voor onderwijs in het Spaans.

Zo nam in 1946 het Instituut voor Ibero-Amerikaanse Studieën in verschillende Nederlandse steden het diploma Ibero-Americano af, dit onder auspiciën van de legaties van Argentinië en Brazilië en het consulaat-generaal van Chili. Het curatorium werd gevormd door mr.W.J.van Balen, adviseur voor Latijns-Amerika, mr.A.F.Poggenbeek, directeur van de Fa. A.van Hoboken & Co Rotterdam, en mr.Dr. J.A.van Praag, lector in de Spaanse taal- en letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam. De examens Spaans behelsden moderne Spaanse omgangstaal, emigratie-diploma Spaans, hoofdcorrespondent Spaans en praktijk-leraar Spaans.

Vlak na de IIe Wereldoorlog en in de jaren '50, toen het Spaans zich steeds meer ging profileren als volwaardige studierichting, ontstonden er (vak)-bladen voor belangstellenden zoals : Spaanse Wereld, Español (als onderdeel van het Talenblad), Hispania en la Ronda. In latere jaren kwam daar nog het tijdschrift Norte bij. De eerste vier bladen publiceerden artikelen ter vergroting van de kennis van de Spaanse taal, artikelen m.b.t. boeken over Spanje en Latijns-Amerika, vertalingen van verhalen en gedichten, puzzels, economische informaties en mededelingen over lezingen en opleidingen. Verscheidene malen benadrukten deze tijdschriften dat de behoefte aan informatie over het Spaans en de Spaans-sprekende wereld aan het toenemen was. In Hispania (febr/mrt 1953) meldde de redactie dat de belangstelling voor de Spaanse taal dagelijks groeide...

waarbij vele factoren een belangrijke rol spelen, zoals onze toenemende

handel met Zuid-Amerika, Spanje als toeristenland, meer gedegen kennis van de Spaanse cultuur vooral op het gebied van literatuur en kunst, en bovenal de uitzendingen in de Spaanse taal van Radio Nederland en andere radiostations. (8)

In de Spaanse Wereld no.1. schreef G.J.Geers in een artikel "aan den lezer": het tijdschrift De Spaanse Wereld is weder opgestaan op hetzelfde moment dat die onmetelijke Spaanse wereld aan gene zijde van de Atlantische Oceaan meer dan ooit het door de IIe Wereld Oorlog verarmde en verwoeste Europese Continent onder zijn bekoring brengt. We zien hoe, evenals na de Ie Wereld Oorlog, de belangstelling voor de taal, de cultuur en vooral voor de economische mogelijkheden van de Ibero-Amerikaanse landen wederom gaat toenemen in de jaren van beproevingen gedurende en na de afschuwelijke botsing der ideologieën en wapenen. (9)

Mr. W.J.van Balen benadrukte menigmaal dat de Nederlandse export naar Zuid-Amerika beneden een redelijk te achten peil was gebleven en dat de oorzaak hiervoor gezocht moest worden in een te geringe graad van bekendheid met dat werelddeel en zijn bewoners. Hij publiceerde daarom een boek, "Zoeklicht op Zuid-Amerika" (1949, Uitg: Boom-Ruygrok N.V.). Mr. N.E.Rost Onnes, hoofd-directeur van de Hollandse Bank Unie, schreef er een voorwoord in:

Sedert vele jaren legt Nederland een levendige belangstelling voor de verschillende Staten van Zuid-Amerika aan de dag, welke na de IIe Wereld Oorlog nog in belangrijke mate is toegenomen. In weerwil van de verschillende "ups en downs", welke deze Zuid-Amerikaanse Staten hebben doorgemaakt, verdienen zij onze bijzondere aandacht, omdat het zeer aantrekkelijke landen zijn met grote toekomstmogelijkheden. Zij bezitten een kostelijke rijkdom aan grondstoffen en mineralen. Zij zijn de producenten bij uitnemendheid van de voornaamste landbouw- en veeteelt-producten. Daarenboven vormen deze landen een uitgebreid afzetgebied voor velerlei soorten van artikelen. Mede dankzij Nederlands initiatief werden de mogelijkheden van personen- en vrachtvervoer, zowel te water als later ook de lucht, vergroot.

Belangrijke Nederlandse ondernemingen op het gebied van handel en industrie scheepvaart en bankwezen stichtten vestigingen aldaar; naderhand is ook de luchtvaart er toe gaan bijdragen, de Nederlandse vlag daar hoog te houden.

Voorwaar, de Zuid-Amerikaanse Staten verdienen terdege de aandacht, welke van Nederlandse zijde daaraan in de laatste decennia werd geschonken. ...

.... Door het verschijnen van deze publikatie zal de belangstelling voor de Zuid-Amerikaanse Staten ongetwijfeld toenemen, m.a.g. dat wellicht het zakenverkeer tussen Nederland en deze overzese landen een gestadige uitbreiding zal ondergaan. (10)

Opdrachtgevers van dit boek van mr. W. J. van Balen waren:

De Hollandsche Bank Unie, N.V. t. v. v. d. Koninklijke Hollandse Lloyd,
de Koninklijke Nederlandse Stoomboot Maatschappij N.V. en Van Nievelt,
Goudriaan & Co's Stoomvaart Maatschappij N.V. en de Rotterdam-Zuid-Amerika lijn.

Vanuit deze hoek was de interesse groot en lagen de belangen duidelijk.

Mr. W. J. van Balen lichtte zelf de noodzaak van bredere informatie toe in een boek van zijn hand, getiteld: "Nederland en de A.B.C. Staten"

De Nederlandsche litteratuur over Zuid-Amerika is niet zeer uitgebreid. Wanneer wij ons tot de A.B.C. Staten bepalen, dan vinden wij, afgezien van eenige verdienstelijke doch inmiddels verouderde rapporten over afzonderlijke onderwerpen - de Argentijnse landbouw, de Braziliaansche koffie, de Chileensche havens - slechts mijn boek "Zuid-Amerika", dat echter van 1920 dateert, en dus in vele opzichten herziening behoeft. En voorts het reeds meer genoemde boek van Chr. van Balen Jr. "Argentinië", van 1936, waarvan een tweede druk zich in voorbereiding bevindt. Vervolgens een reisbeschrijving door mevr. de Bergh-Margraf en enkele losse tijdschriftartikelen, alsmede een historisch prentenbundeltje over Nederlandsch-Brazilië en een paar boeken van verschillend kaliber over de roemrijke daden onzer voorouders op die kusten.

Tenslotte een enkel oorspronkelijk verhaal of een uit het Argentijnsch of Portugeesch vertaald romannetje. Doch hiermede zijn wij dan ook aan het einde van onze Zuid-Amerikaasche boekerij gekomen. (11)

Niet alleen pleitte de auteur voor meer informatie over economie en cultuur van Zuid-Amerika, hij deed ook een fervent pleidooi voor onderwijs in het Spaans van Spaans-Amerika en niet alleen in het Castilliaans van Spanje:

In de meest recente tijden, toen een sterk toenemend aantal jonge zakenlieden zich in de omgangstalen van Zuid-Amerika wenschte te bekwamen, was het zeer stellig als een gemis te beschouwen, dat hier te lande geen les te krijgen was in het "criollo" zooals dit te Buenos Aires gesproken wordt, noch ook in het eveneens sterk gecreoliseerde Braziliaansch; doch enkel in het officiële Castilliaansch, dat in Zuid-Amerika altijd een ietwat pedanten indruk maakt, alsmede in het Portugeesch van het moederland, waarin Braziliaansche ooren altijd in de eerste plaats de manier van praten van het versch geïmporteerde dienstmeisje

meenen te horen

... En het is dan ook zeer te wenschen dat er, naast de reeds bestaande mogelijkheden tot het leeren van de officiële en klassieke vormen dier talen, eerlang ook gelegenheid moge verschijnen om met de beide voornaamste Zuid-Amerikaansche varianten daarvan kennis te maken: met het "criollo" van de Plata-landen en met het Braziliaansch.. (12)

Ook van Balen signaleerde een toenemende belangstelling voor het Spaans:

Nog vóór het einde van den jongsten oorlog, zoodra het vertrouwen in een goeden afloop steun begon te vinden in de ontwikkeling der gebeurtenissen op 's werelds slagvelden, viel er in Nederland een krachtige toename in de belangstelling voor Zuid-Amerika gade te slaan.

..... Een en ander kwam tevens tot uitdrukking in den toegenomen lust om Spaansch of Portugeesch te gaan leeren, teneinde straks gereed te zijn om daarginds zelf zijn weg te kunnen vinden. (13)

Vanuit de universiteiten werd op de economische noodzaak vooral door prof. C.F.A.van Dam ingespeeld, die zich middels zijn aktiviteiten voor het Nederlands-Zuid-Amerikaans Instituut en het Genootschap Spanje-Spaans-Amerika, en ten behoeve van de uitbreiding van de bibliotheek van het Spaans Instituut veel moeite getroostte om kennis van het Spaans en over de Spaans-sprekende wereld in brede kringen te brengen.

Prof. J.A.van Praag en prof. G.J.Geers richtten zich meer op de kultuur en literatuur van Spanje, alhoewel van Praag en Geers zich ook zeer verdienstelijk hebben gemaakt in het vertalen van enkele Zuid-Amerikaanse verhalen en gedichten.

Johan Brouwer heeft m.n. veel politiek-journalistiek werk m.b.t. Spanje geleverd. Geen van allen hebben echter betekenisvolle publikaties op hun naam staan die handelen over sociaal-kulturele verschijnselen in Zuid-Amerika, noch over literaire stromingen specifiek voor dat kontinent.

Hoofdstuk 1. Hoe de studie spaans aan de universiteit ontstond.

Jonas Andries van Praag werd op 26-2-1895 geboren te Amsterdam.

Hij volgde daar de 5-jarige H.B.S. en was daarna op verschillende bankiers-kantoren werkzaam, o.a. het effectenkantoor Louis Veerman.

De romanist Salverda de Grave had geld op een effectenkantoor staan waar van Praag werkte. Zo kwamen zij met elkaar in kontakt. Salverda de Grave stimuleerde hem om spaans te gaan studeren. Van Praag zocht toen iemand die hem in het spaans kon onderwijzen. Hij vond een in Amsterdam wonende Spaanjaard die bereid was hem les te geven. Deze leraar heette F. Pedroza en was na de oorlog bekend onder de naam Ochoa (waarschijnlijk vanwege de burgeroorlog).

Vervolgens behaalde van Praag een diploma spaans bij Mercurius, de bond van handels- en kantoorbedienden, te weten een diploma Spaanse handelscorrespondentie. Hij wilde toen ook wel een diploma M.O.Spaans halen, maar er bestond toen nog geen Staats-commissie M.O.Spaans, die examens kon afnemen.

In 1917 schraapte van Praag zelf zo'n commissie bijeen die bestond uit o.a. de romanisten Salverda de Grave, Snijders de Vogel sr., zijn privé-docent Pedroza, die als enige vloeiend spaans sprak e.a. Van Praag was zo de eerste in Nederland die het diploma M.O.Spaans behaalde. De studie M.O.Spaans is toen ontstaan.

Aangezien aan de universiteit nog geen hoofdvak spaans werd onderwezen, werd het M.O.diploma gelijkgesteld met het doctoraal-nivo spaans. Van Praag zette zijn studie voort en promoveerde op 21-11-1922 aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam tot doctor in de romaanse letteren op het proefschrift "La Comedia espagnole aux Pays Bas aux XVIIe et aux XVIIIe Siècle".

Vervolgens ving hij de studie in de rechten aan en legde in 1923 aan de universiteit van Leiden het kandidaatsexamen af. Daarna zette hij zijn juridische studie te Amsterdam voort tot 1926, in welk jaar hij zijn doctoraal examen behaalde.

Vóór 1927 werd er aan de universiteit van Amsterdam frans gedoceerd door prof. Gustave Cohen, die opgevolgd werd door prof. dr. J.J. Salverda de Grave. Deze was bekwaam in de historische grammatika van alle Romaanse talen en vestigde als eerste de aandacht op de zusters talen van het frans, dus ook op het spaans. Op instigatie van prof. Gallas (oud-leraar van van Praag) en van prof. Salverda de Grave - beiden doceerden frans - melde van Praag zich in de winter van 1927 aan als privaatdocent spaans aan de universiteit van Amsterdam (de Poort). Spaans zou voorlopig nog wel een bijvak van het frans blijven.

Bij de openbare les, die van Praag gaf bij de opening van zijn colleges als privatdocent (getiteld: Enkele opmerkingen over Pío Baroja, zijn leven en zijn werk), sprak hij de volgende woorden:

Een voorrecht is het mij, in de gelegenheid gesteld te zijn, te trachten iets van de bekoring der Spaansche letterkunde op de studenten der Amsterdamsche Universiteit te mogen overbrengen. Zullen het vooreerst wel degenen zijn, die, hun blik op de Fransche letterkunde verruimen willende, zich ook een idee willen vormen van die in een andere belangrijke Romaansche taal, ik wil hopen, dat de kennismaking hen zal aansporen, deze ook om haarzelfs wille te gaan bestuderen. (1)

Aan de universiteit van Amsterdam werden pas vanaf 1912 Moderne Talen gedoceerd, te weten frans, duits en engels.

In 1921 was Romano Guarnieri als privatdocent italiaans aan de universiteit toegelaten. De studenten in het frans waren allen gewend als bijvak voor het doctoraal, italiaans te kiezen. Van Praag formuleerde dit aldus:

Zo'n vastgeroeste gewoonte krijg je er niet gemakkelijk uit, vooral niet, waar kennis van het italiaans toegang geeft tot een prachtige literatuur en bovendien zo belangrijk is voor de kunstgeschiedenis en de muziekgeschiedenis en last but not least, wanneer die welluidende taal dan nog gedoceerd wordt door een zo aantrekkelijk docent als mijn geachte collega, prof. Guarnieri.

Maar schoorvoetend kwamen er studenten in het frans en al gauw enkele die het spaans als hoofdvak kozen. (2)

In 1928 werd van Praag ook privatdocent in Leiden. Zijn openbare les luidde: Beschouwingen over Angel Ganivet.

Verschillende hoogleraren begonnen bij hem spaans te studeren, zoals prof. van Vollenhoven en prof. Huizinga. Wellicht dat daardoor spaans ook populairder werd bij de studenten.

In dat zelfde jaar volgde van Praag de heer Leeman op in de Staatscommissie M.O.Spaans.

In 1930, Toen G.J.Geers zijn privatdocentschap niet met zijn baan in Enschede kon combineren, volgde van Praag deze in Groningen op, totdat J.F.Pastor in 1934 officieel die plaats ging bekleden. Na diens dood, nam van Praag deze taak weer op zich tot de oorlog uitbrak.

Ook in Wageningen werd hij privatdocent ten behoeve van de studenten die zich aan deze hogeschool specialiseerden in de bosbouw in Zuid-Amerika.

In 1930 werd het privaatschap aan de universiteit van Amsterdam omgezet in een lectoraat. De openbare les die van Praag gaf, was getiteld: Huidige opvattingen over den Cid der histori.

Toen het spaans aldus gelding gekregen had, werd de belangstelling gaandeweg groter, en leidde de universiteit van Amsterdam geleidelijk aan vele studenten op voor zowel de academische examens als het examen M.O.Spaans.

Aanvankelijk was de belangstelling voor spaans gering. Toen van Praag als privaatschap begon, had hij een schoonzuster, een nichtje en een vriendin van zijn vrouw als publiek meegebracht om niet voor een lege zaal te hoeven spreken. Slechts één oude dame bleek uit eigen belangstelling gekomen te zijn.

Voor het academische jaar '30-'31 waren voor het volledig onderwijs in het frans 93 studenten ingeschreven, voor italiaans 3, voor spaans 1 (!), voor duits 110, voor scandinavisch 3 en voor engels 76. Spaans moest dus nog populair worden. In het cursusjaar '31-'32 gaf van Praag de vakken Spaanse grammatika en lektuur (voor gevorderden), Spaanse letterkunde, Spaanse grammatika en lektuur (voor beginners) en commercieel spaans.

Geleidelijk aan werd het aantal studenten groter.

Hoofdstuk 2. 1936-1951

In 1936 brak de Spaanse burgeroorlog uit. Over de houding van van Praag ten opzichte van de opstandelingen, zegt A.Constandse:

Tijdens de Spaanse burgeroorlog bestond er geen enkele twijfel aan de gezindheid van van Praag. Allicht niet: Franco werd daadwerkelijk gesteund door Hitler-Duitsland, en van Praag voelde zich zeer verbonden met "het Jodendom" als een internationale factor van filosofie en literatuur. (3)

Met Geers, Brouwer, Snijders de Vogel en Pastor zat van Praag in de commissie M.O.Spaans.

In de jaren '30 organiseerden van Praag, Geers en Brouwer in Den Haag bijeenkomsten die gewijd waren aan de Spaanse letterkunde, en ook zomercursussen voor belangstellenden. (zie pag. 40)

Terwijl hij dus met de hispanisten Geers en Brouwer geregelde kontakten onderhield, was zijn relatie met van Dam slecht. Beide amsterdammers, kenden elkaar al vanaf hun jeugd. Afgezien van hun verschillende persoonlijkheden, lag zowel het feit dat van Dam in 1927 al via kontakten met de Spaanse ambassade een

buitengewoon hoogleraarstoel had weten te verkrijgen (alhoewel hij nog niet gepromoveerd was en van Praag al 5 jaar daarvoor), als de houding van van Dam tijdens de Duitse bezetting ten grondslag aan hun controverse. (zie ook pag. 26).

Eind 1940 werd J. van Praag door de Duitsers gedwongen van de universiteit weg te gaan omdat hij jood was. Hij moest onderduiken. Een deel van zijn privé-bibliotheek kon in veiligheid worden gebracht dankzij de hulp van Albert Helman. Van Praag kon dus gedurende de oorlogsjaren zijn werkzaamheden in de M.O.-commissie niet voortzetten. Ook moest hij zijn colleges aan de universiteit stopzetten.

Na de bevrijding kon hij weer op zijn post terugkomen. Alles moest weer opgebouwd worden. De belangstelling voor het Spaans was evenwel nog groter geworden dan voor de oorlog. Dit wettigde de benoeming van een assistent. Dat werd B.J. Fernández de la Mata. In 1948 werd, wegens de belangrijkheid van het leervak, het lectoraat in een buitengewoon hoogleraarschap omgezet, samen met Italiaans en Scandinavisch.

In 1951 werd van Praag, tegelijk met zijn collegas in Utrecht en Nijmegen tot gewoon hoogleraar benoemd. Een paar jaar tevoren was het instellen van een tweede assistentschap nodig gebleken, en ter aanvulling van deze plaats werd mevr. María Virtudes Luque aangewezen, die in brede kringen bekendheid genoot door haar uitzendingen voor de Wereldomroep van Radio Nederland.

Hoofdstuk 3. Wetenschappelijke productie

In tal van tijdschriften heeft van Praag belangwekkende essays gepubliceerd over Nederlandse vertalingen van Spaanse werken, over Spaanse bronnen van Nederlandse literatuur.

In het buitenland was zijn faam niet gering: daar heeft hij zijn meeste wetenschappelijke studies gepubliceerd.

A. Constandse zegt over het werk van van Praag:

Afgezien van zijn medewerking aan studieboeken en encyclopedieën, zijn na-oorlogse werken over de geschiedenis van de Spaanse letterkunde, heeft hij als vorser en ontdekker van teksten baanbrekend werk verricht inzake de relaties tussen de Spaanse en Nederlandse culturen, terwijl hij een der

eersten was om belangstelling te tonen voor de literatuur van Latijns-Amerika, dat hij ook verscheidene malen bezocht.

Zonder op politiek gebied geëxponeerd te zijn, was hij in de reeks van Nederlandse hispanisten een kunstzinnige deskundige van groot formaat. (4)

Door zijn vele vertalingen maakte van Praag de Spaanse en Spaans-Amerikaanse literatuur voor vele Nederlandse geïnteresseerden toegankelijk. Na de oorlog publiceerde hij 11 vertaalde werken, romans, verhalenbundels, uit Spanje en Spaans-Amerika, en vertaalde hij talrijke gedichten. Hij schreef vele artikelen en verschillende grammatika- en lesboeken. (zie bijlage).

Bij zijn officiële erkenningen horen de Encomienda de la Orden de Alfonso el Sabio. Hij was corresponderend lid van de Real Academia Española (1952) en in 1954 kreeg hij dezelfde titel van de Hispanic Society of America.

Een maand na zijn dood, werd hem een oorkonde gestuurd dat hij was benoemd tot gewoon lid van de Real Academia Española.

Hoofdstuk 1. Studie en activiteiten.

Cornelus Frans Adolf van Dam werd op 6 maart 1899 te Amsterdam geboren. Na de lagere school en de HBS werd van Dam, van huis uit bestemd voor de handel, in 1915 naar de Openbare Handelsschool aan het Raamplein gestuurd, waar hij voor het eerst kennis maakte met het spaans. Hij kreeg daar les van dr. A.A. Fokker. Deze heeft het "Spaansch-Nederlandsch Woordenboek (waarin ook de onregelmatige werkwoordsvormen en de voornaamste Americanismen zijn opgenomen, 1904-1906), het Nederlandsch-Spaansch Woordenboek en Spaansche Spraakkunst geschreven. Geïnspireerd door de heer Fokker raakte van Dam enthousiast voor de Spaanse taal. Voor hem schreef van Dam in 1917 een gids met kommentaar op diens boek Flores Españolas (Uitgeverij Versluys te Amsterdam).

In 1917 haalt van Dam het einddiploma van de Handelsschool en gaat vervolgens werken op een groot scheepvaartkantoor in Amsterdam. Intussen bereidde hij zich voor op het Staatsexamen, dat hij in 1919 met goed gevolg aflegde. Daarna liet hij zich aan de Rijksuniversiteit te Utrecht inschrijven om er Nederlandse Letteren te studeren.

Van Dam bleef echter interesse voor het spaans houden en wendde zich tot prof. Salverda de Grave om te informeren hoe hij het beste als hispanist zou kunnen worden opgeleid. Deze verwees hem door naar prof. Sneyders de Vogel te Groningen, die hem bij zijn examens en promotie zeer steunde. Prof. Salverda de Grave adviseerde van Dam tevens zo spoedig mogelijk naar Madrid te vertrekken. Zo reisde van Dam tijdens zijn studiejaren in Utrecht regelmatig voor kortere of langere tijd naar Madrid, waar hij vanaf 1922 het Centro de Estudios Históricos, de school van Ramón Menéndez Pidal, bezocht.

Daar kreeg hij zijn vorming als hispanist. Zijn leermeesters waren Américo Castro, Tomás Navarro Tomás en Enrique Díez-Canedo. Ook de kunst-historische colleges van Elías Tormo volgde hij met belangstelling.

Op 6 april 1923 hield van Dam een lezing in Madrid in El Ateneo over "Las relaciones literarias entre España y Holanda", in 1923 uitgegeven te Amsterdam, waarin hij vooral de invloed van de Spaanse Letterkunde van de Gouden Eeuw op de Nederlandse letteren van de 17e en 18e eeuw bestudeerde, toen Nederland onder Philips II door de Tachtig-jarige oorlog in nauw contact stond met Spanje en de Spaanse cultuur.

In 1924 deed van Dam doctoraal examen in de Letteren te Utrecht, hoofdvak Nederlands met de bijvakken Vulgair-Latijn en Spaans. Voor spaans kreeg hij de volledige onderwijsbevoegdheid omdat hij praktisch aan alle eisen van het M.O.examen spaans had voldaan. Intussen was hij reeds enige jaren werkzaam

geweest bij het Middelbaar Onderwijs te Amsterdam en te Bussum, waar hij zowel spaans als nederlands onderwees, een combinatie die hem op den duur bezwaarlijk werd, zodat hij tegen het einde van de cursus 1926-'27 het besluit nam het nederlands er ten behoeve van het spaans aan te geven en ontslag te nemen als leraar om zich geheel aan de wetenschappelijke beoefening van het spaans te wijden.

Op 1 december 1927 aanvaardde van Dam de eerste leerstoel voor Spaanse Taal- en Letterkunde (aan de universiteit van Utrecht) in Nederland. Hij was toen nog niet gepromoveerd. Door bemiddeling van de toenmalige gezant van Spanje, de Conde de Pradère, werd hij door de Spaanse regering onder koning Alfonso XIII aangewezen als Bijzonder Hoogleraar vanwege de "Fondation au Profit de la Création d'une Chaire Spéciale de la Philologie et de la Littérature Espagnoles à l'Université d'Utrecht". Dit betekende dat hij zijn salaris ontving van de Spaanse regering. Zijn openbare les luidde: "Enige beschouwingen over Cervantes en zijn Quijote".

Van Dam wilde echter ook kulturele arbeid buiten de universiteit verrichten. In november 1927 nam hij het initiatief tot de oprichting van een genootschap. Hij vond dat de economische betekenis van de spaans-sprekende wereld nog lang niet zo algemeen ingezien werd als thans het geval is en volgens hem bestond voor het kulturele aspect slechts in zeer beperkte kring belangstelling. Ook het onderwijs in de Spaanse taal nam zijns insziens een nog zeer bescheiden plaats in. Het genootschap werd in '27 in een plechtige zitting in de aula van het toenmalige Koloniaal Instituut opgericht.

Mr. Dr. W.Dijkmeester, destijds directeur van de Hollandse Bank voor West-Indië, die door een langdurig verblijf in Venezuela de spaans-sprekende wereld in Amerika goed kende, werd voorzitter.

Bij de oprichting werd het woord gevoerd door de Spaanse gezant, de Conde de Pradère, en door prof. D.Rafael Altamira, rechter in het Permanent Hof voor Internationale Justitie te Den Haag. Op 17-3-'28 werd dit genootschap opnieuw omgedoopt tot het Genootschap Spanje-Spaans-Amerika, omdat de vereniging zich niet wilde beperken tot Spanje.

Van Dam wist allerlei ondernemingen en banken te overtuigen van de economische perspectieven in de spaans-sprekende landen en hen zo te brengen tot het verlenen van financiële hulp voor zijn projecten.*

De vereniging wist - zoals vermeld wordt in een brochure n.a.v. de XXVe Jornada Hispanica in 1978 - zich altijd buiten het politieke terrein te houden: ze richtte

* Banco de Jerez S.A., Bank Mees en Hope N.V., Korff Chocoladefabrieken, N.V. Ceteco e.a.

altijd haar activiteiten op de kulturele en economische relaties met Spanje en Spaans-Amerika. Vele leden hadden hiervoor interesse gekregen door hun zakenreizen naar een van de Spaans-Amerikaanse landen.

In de eerste lustra was het moeilijk voor de vereniging ervoor zorg te dragen dat er elk seizoen enkele "españoles de pura cepa" lezingen kwamen houden.

Na de oorlog werd een groot deel van deze zorg weggenomen, toen de Junta de Relaciones Culturales van het Ministerie van Buitenlandse Zaken te Madrid en de Consejo Superior de Investigaciones Científicas bereid bleken hun medewerking te verlenen.

De leden van het genootschap kwamen uit allerlei kringen. De bestuursleden kwamen vaak uit het bedrijfsleven, het bankwezen, CETECO (Curasause Handelsmaatschappij), zoals de heer Rhoon, voorzitter gedurende enkele jaren, die werkte bij de Banco del Crédito de Perú, en de heer Etty, die econoom was bij Mees & Hope.

Het doel van de vereniging was: "de betrekkingen te versterken tussen Nederland en Spanje en de Spaans-sprekende landen", welk doel zij langs "wettige weg" wilde nastreven door het houden van tentoonstellingen, het geven van voordrachten, het laten circuleren van tijdschriften etc. Het genootschap is er trots op dat zij steeds trouw gebleven is aan haar beginselen en dat zij zich nimmer op politiek terrein begeven heeft. Zo zegt van Dam: "Zelfs in de moeilijke jaren van de Spaanse Burgeroorlog (1936-1938), toen sommige Nederlanders meenden partij te moeten kiezen, heeft 'Spanje-Spaans-Amerika' zich aldoor angstvallig buiten de strijdende partijen gehouden". (1)

Het genootschap heeft jarenlang meegewerkt aan de vorming en de instandhouding van de Centrale Spaanse Bibliotheek, die in de universiteitsbibliotheek te Utrecht gevestigd was.

Na de oprichting van dit genootschap volgde in september '28 de promotie aan de Groningse Universiteit bij prof. dr. K.Sneyders de Vogel. Het proefschrift van van Dam was getiteld: *El Castigo sin Venganza*, tragedia de Frey Lope Félix de Vega Carpio, edición conforme al manuscrito autógrafo de la Ticknor Library de Boston, publicada con las variantes de los impresos, un estudio preliminar de la obra, notas al texto y tres fascículos.

Menéndez Pidal noemde deze zelf "la edición más digna de una comedia de Lope de Vega". (2)

Van Dam werd vooral bekend door zijn lexicografische arbeid. Voor het schrijven van zijn Spaans handwoordenboek moest hij van de grond af aan beginnen. Als

ideaal zag hij voor ogen het werk van prof. Gallas met diens Franse woordenboek. Hij kwam in aanraking met andere Nederlandse lexicografen, als dr. Enderpols in Maastricht, met wie hij jaren lang samenwerkte.

Later werkte van Dam ook mee aan het grote Woordenboek der Nederlandse taal te Leiden. Bovenal echter met de Real Academia Española de la Lengua te Madrid, voor wier Diccionario de la Lengua Española hij in de loop der tijden honderden artikelen verbeterde (ook de etymologieën), ze redigeerde en aanvulde. Dat was een taak die hem met plezier vervulde en waarvoor de Koninklijke Spaanse Academie zich erkentelijk betoonde door hem in 1931, op voorstel van de toenmalige voorzitter Ramón Menéndez Pidal, en de "secretario perpetuo" Emilio Cotarelo y Mori, tot corresponderend lid voor Nederland te benoemen. In die hoedanigheid vertegenwoordigde hij de Real Academia Española bij het derde eeuwfeest van de universiteit van Amsterdam in 1932.

In juni 1932 verscheen van zijn hand het Spaanse Woordenboek. Voor hen die zich bezig hielden met de Spaanse taal was dit een waardevol werk, ook al bleken er uit verschillende hoeken kritiek te komen. Zo haalt J. Brouwer in een recensie over de bloemlezing van de moderne Spaanse poëzie, samengesteld door Geers en Pastor, nog even uit naar van Dam die hij bekritiseert om diens gebrek aan informatie over het hedendaagse levende spaans:

Er wordt hier in Nederland vrij veel Spaansch gelezen maar de kennis van het hedendaagsche, levende Spaansch is zeer gering. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het dikke Spaansche Woordenboek van Prof. Dr. C.F.A. van Dam, dat bij zijn verschijning, Juni '32, al zeker een halve eeuw verouderd was. Als dus iemand die zich in staat gevoelt een woordenboek te maken al zóó weinig van de levende taal weet, dat hij geen nieuwe nuances weet toe te voegen aan de beteekenissen welke hij uit verouderde, officieele Spaansche woordenboeken overneemt, hoe zal het dan staan met de kennis van beginnelingen ? (3)

Van Dam beijverde zich, o.a. via het Genootschap, voor de verspreiding van de Spaanse kultuur in Nederland. Daarvoor werd hij door de Spaanse Republikeinse Regering van toen erkend in 1932 door het toekennen van de Orde van Isabel la Católica.

Maar van Dam toonde niet alleen kulturele belangstelling. Zijn "handels-bloed" kroop waar het gaan kon. Hij gaf ook blijk van belangstelling voor alles wat het economische leven betrof. Zo nam hij in 1932 tesamen met Mr. W.J. van Balen het initiatief tot het oprichten van het Nederland-Zuid-Amerika-Instituut, gevestigd in Den Haag, dat, aanvankelijk onder leiding van dr. E. Heldring, de toenmalige President van de Nederlandse Handelsmaatschappij, daarna onder

voorzitterschap van Zijne Excellentie Minister jhr.mr. dr. H.A.van Karnebeek, zich ten doel stelde de economische en kulturele betrekkingen met de spaanssprekende wereld in Amerika te versterken.

Dit instituut zorgde er mede voor dat er informatie over Latijns-Amerika in Nederland kwam. In 1919 n.l., was in Buenos Aires de Nederlandse Kamer van Koophandel opgericht, wier ressort zich niet alleen uitstreekte over Argentinië maar ook over Paraguay en Uruguay. De Kamer bevorderde het handelsverkeer tussen Nederland en Argentinië in het algemeen door het verschaffen van voorlichting en bemiddeling voor het aanknopen van handelsrelaties en deed dit voor alle Nederlandse handelsbelangen. Zij trad in Argentinië, Paraguay en Uruguay - in welke laatste twee landen zij correspondenten had - als coörespondent op van het bovengenoemd Nederland-Zuid-Amerika Instituut. Door bemiddeling van het instituut voorzag zij de Nederlandse pers van veertiendaagse berichten omtrent Argentinië.

Van Dam werkte ook mee aan de voorbereiding van de Handelsmissie, die in 1938 onder leiding van jhr. mr.dr. H.A.van Karnebeek enkele van de belangrijkste Zuid-Amerikaanse republieken bezocht. (zie ook pag. 8)

Als lid van het Nederland-Zuid-Amerika Instituut ondernam van Dam in het voorjaar van 1938 een studiereis naar Brussel, Parijs en Hamburg om het werk van La Maison de l'Amérique Latine te Brussel, dat van de gelijknamige instelling te Parijs, dat van het Iberoamerikanisches Institut te Hamburg te bestuderen, ook mede voor het in zijn hoofd al reeds rijpende plan om op den duur een soortgelijk instituut op universitaire basis in Nederland op te richten. Dat gebeurde dan ook in 1951.

Hoofdstuk 2. De relatie van prof. van Dam met andere hispanisten - verdere activiteiten.

Van Dam's kennis van het spaans was vooral gelegen in het feit dat hij ontzaglijk veel uitdrukkingen in het spaans kende, welke hij steeds registreerde en publiceerde. Hij had echter geen goede reputatie als hoogleraar. In hispanistische kringen werden zijn wetenschappelijke publikaties niet erg hoog aangeslagen. Hij heeft ook proefschriften goedgekeurd waarvan men zich afvroeg of die wel als proefschrift aanvaard hadden mogen worden.

Zo werd in de Tijd van 18 oktober '35 een recensie gepubliceerd over het proefschrift van G.C.Horsman, getiteld: Luis Zapata, Varia Historia (Miscelánea), waarin de schrijver in niet mis te verstane woorden kritiek uitoefent op de inhoud van het proefschrift en waarin hij tevens van Dam's hang naar

public relations bekritiseert:

Toen op het eind van September j.l. door Prof C.F.A. van Dam met veel ophef in de dagbladen werd bekend gemaakt dat mejuffrouw Horsman aan de Universiteit te Utrecht zou promoveeren op een Spaansch onderwerp, en deze plechtigheid door leden van de Spaansche legatie zou worden bijgewoond, mochten wij gevoeglijk veronderstellen, dat het een proefschrift van ongewone betekenis gold. (....) Wij hadden gehoopt dat wij van dit leven (- van Zapata -) een diepgaande studie zouden krijgen, met als achtergrond het heilig bewogen en bruisende Spaansche bestaan van de zestiende eeuw. Mejuffrouw Horsman heeft zich evenwel tevreden gesteld met de uitgave van bekend werk van Zapata, ingeluid met een in het Duitsch geschreven overzicht der feitelijkheden van het leven en werk van Zapata, en besloten met insgelijks in het Duitsch gestelde, verklarende aantekeningen van geringe draagwijdte. De tekst is voorzien van opmerkingen over varianten in andere uitgaven.

Het is bescheiden werk dat met zorg en ijver is gedaan, maar niemand is hier verder mede gebaat. Het Nederlandsche hispanisme wordt met zulke bijdragen niet bevorderd, en het gevaar schijnt zelfs groot te worden dat het Spaansch een toevlucht wordt voor hen die bij hun doctoraal examen een gemakkelijk "bijvak" kiezen, en voor doctorandi op zoek naar een "niet te lastig onderwerp". (...) Haar gemis aan eigen denkbeelden komt ook heel sterk uit in de toegevoegde stellingen. Magerder en onbeteekenender kan het haast niet, de tiende en laatste stelling wordt daardoor bijna grappig van leegheid.

De heer C.F.A. van Dam heeft mejuffrouw Horsman geen dienst gedaan door het gerucht dat hij over deze promotie heeft gemaakt. Overigens is zulk een reclame strijdig met het decorum der Universiteit. (4)

Van Dam heeft niettemin een school gevormd in Utrecht. Vele mensen hebben bij hem doctoraal examen gedaan. In een persbericht van de universiteit van Utrecht uitgebracht na het overlijden van van Dam, werd gesteld dat:

speciaal aandacht werd besteed aan de zgn. "Nachwuchs", hetgeen niet zonder resultaat is gebleven. Verschillende van de Utrechtse leerlingen werden aan andere universiteiten "ad summos honores" geroepen. (5)

Van Dam stond echter een beetje los van de stroming die de hoofdstroming van het hispanisme in Nederland is geworden. Dat zat hem enerzijds misschien in zijn persoonlijke eigenschappen, en anderzijds doordat de andere hispanisten

in maatschappelijk opzicht radikaler dachten.

Vóór de oorlog was Utrecht zo'n beetje geïsoleerd van de andere hispanistische stromingen.

Prof. van Dam stond ook buiten de kring van hispanisten die in de M.O.Staats-commissie Spaans examens aflegden.

Toen de Duitsers ons land bezetten, trachtte de toenmalige overheid, vertegenwoordigd door een pro-duitsse secretaris-generaal, de germanist J.van Dam, prof. C.van Dam in de M.O.Commissie te benoemen. Dit ter vervanging van J.van Praag, die als niet-ariër de commissie moest verlaten. Geers, die secretaris was, weigerde zonder van Praag en zonder Brouwer (die ook persona non grata was) verder te werken. Dit leidde er toe dat er geen examens meer konden worden afgenomen.

Toen in 1941 Brouwer, die van Praag zou vervangen aan de universiteit van Amsterdam, wegens een hetse gevoerd door de NSB, het lesgeven aan de universiteit onmogelijk werd gemaakt, bleek prof. van Dam - wel persona grata bij de Duitsers - gesolliciteerd te hebben. Echter de universiteit werd zo goed als gesloten, mede door de tewerkstelling van de studenten in Duitsland en de verplichte ondertekening van de loyaliteitsverklaring.

Op 10 maart '43 kwam het besluit af dat studenten deze verklaring moesten ondertekenen. De tekst luidde als volgt:

De ondergeteekende....., geboren te, wonende te ... verklaart hiermee plechtig, dat hij de in het bezette Nederlandsche gebied geldende wetten, verordeningen en andere beschikkingen naar eer en geweten zal nakomen en zich zal onthouden van iedere tegen het Duitsche Rijk, de Duitsche Weermacht of de Nederlandsche autoriteiten gerichte handelingen, zoomede van handelingen en gedragingen, welke de openbare orde aan de inrichtingen van hooger onderwijs, gezien de vigeerende omstandigheden, in gevaar brengen. (6)

Van de in totaal 3108 studenten weigerde bijna 65% te tekenen, en iets meer dan 12% weigerde te tekenen maar meldde zich - uit angst voor represailles - voor arbeid in Duitsland. Na de 10e maart werd het dus stil op de universiteit.

De reputatie van van Dam onder de hispanisten verslechterde nog meer toen hij als enige weigerde een petitieverklaring te ondertekenen om Johan Brouwer van een fusillering te vrijwaren.

Tijdens de oorlog, in 1941, verscheen het eerste deel, en in 1942 en 1943 de volgende delen van de Nederlandse vertaling van de Don Quijote van Cervantes, vertaald door van Dam in samenwerking met de dichter en schrijver J.W.F.Werumeus Buning.

De tweede druk verscheen in 1944-1946. Beide drukken werden voorafgegaan door een , in het Spaans en in het Nederlands gesteld, voorwoord van de toenmalige Spaanse consul in Nederland, Germán Baraibar. Dit voorwoord verdween met de derde druk in 1950.

In een nog te publiceren proefschrift konkludeert Kitty van Leuven dat de vertalers uitspraken doen zowel over de strategie van hun vertaling als hun interpretatie van de Don Quijote, die bij nader onderzoek worden tegengesproken.

In de 'Verantwoording der Vertaling' zeggen Van Dam en Werumeus Buning:

Maar hoezeer ook gestreefd werd naar goed Nederlands, nimmer werd de belangrijke plicht uit het oog verloren: Cervantes zo getrouw mogelijk aan het woord te laten. (VD/WB, 1963,22)

K.van Leuven stelt:

De vertalers lijken (...) de getrouwheid niet boven maar onder het streven naar goed Nederlands te plaatsen; de getrouwheid wordt opgeofferd aan het goede Nederlands. 'Goed Nederlands' betekent voor hun, ten aanzien van de semantische keuzes, de keuze voor het aanschouwelijke, het subjectief gekleurde; voor een levendig en, dankzij de vele pragmatische partikels, goedlopend Nederlands. Hun leksikale keuzes lijken te zijn ingegeven door hun waardering voor het archaïsche, het verhevene en het plechtige: het streven naar goed Nederlands lijkt tevens een streven naar mooi Nederlands te zijn. Deze keuzes kunnen in verband worden gebracht met een aantal uitspraken van de vertalers in de Inleiding. Zo zouden de archaïsche en verheven leksikale keuzes kunnen voortkomen zowel uit de opvatting van de Don Quijote als een '...groots geheel ...even diepzinnig als zwaarmoedig', als uit de interpretatie van de Don Quijote als een universeel werk, als een roman '...die, hoe typisch Spaans hij ook moge wezen, met hoofd en schouders uitsteekt boven de enge nationale sfeer'. (VD/WB 1963, 20). Diepzinnigheid en eeuwigheidswaarde worden immers in bepaalde literatuuropvattingen nogal eens met verheven taalgebruik in verband gebracht. De keuze van verheven termen betekent echter vaak een keuze voor archaïsche termen. Hierdoor krijgt de Nederlandse Don Quichot een lichtelijk archaïsche tint, zowel voor tijdgenoten van de vertalers als voor latere lezersgeneraties. (7)

K.van Leuven konkludeert bovendien dat de interpretatie die de vertalers hanteren in wezen absolutistisch is.

In september 1940 had Van Dam het initiatief genomen tot het stichten van de Centrale Spaanse Bibliotheek, die, in de Utrechtse Universiteitsbibliotheek gevestigd, zou moeten voorzien in de behoeften aan Spaanse boeken op allerlei gebied, d.w.z. niet alleen dat der filologie, maar ook historie, kunstgeschie-

denis, geografie, techniek, muziek etc. Niet alleen het Utrechtse Universiteitsfonds en enkele particulieren, maar ook het Genootschap Spanje-Spaans-Amerika maakte deze onderneming financieel mogelijk.

Het Genootschap, vaak later in staat gesteld door de Junta de Relaciones Culturales van het Ministerie van Buitenlandse Zaken te Madrid en door de regeringen van verschillende Zuid- en Midden-Amerikaanse republieken, schonk telkens Spaanse boekwerken aan alle universiteitsbibliotheken in Nederland en ook aan de Openbare Leeszaal en Bibliotheek te Amsterdam.

In 1951 werd Van Dam tot gewoon hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht benoemd.

Tevens werd in 1951 het Spaans Instituut der Rijksuniversiteit te Utrecht opgericht, met naast zich de Stichting het Spaans Instituut met een fonds dat bijeengebracht werd door de vertegenwoordigers van het gehele economische leven in Nederland, onder voorzitterschap van de Prins der Nederlanden, die de tot stand koming van het Instituut van het eerste begin af met grote belangstelling had gevolgd.

Prins Bernard ontving later (in 1960) vanwege dit voorzitterschap, van de toenmalige regering in Nicaragua (Somoza) het grootkruis in de Orde van Rubén Darío en tevens voor de Stichting zelf een borstbeeld van Rubén Darío, gemaakt door de beeldhouwster Edit Gron. Prof. van Dam verzocht aan de Nicaraguaanse ambassadeur, Dr. José Sanson-Terán zijn dank over te brengen aan de president van de Nicaraguaanse Republiek. (8)

De Stichting had zich tot doel gesteld een instituut te vestigen waarin o.m. de verzamelingen van de Stichting zouden worden bewaard. Zij wilde wetenschappelijke medewerkers aantrekken, wetenschappelijke geschriften publiceren en betrekkingen met wetenschappelijke instellingen onderhouden, die eenzelfde of aanverwante doelstelling nastreefden.

Het boekenbezit groeide gestaag door de waardevolle schenkingen van o.a. de Consejo Superior de Investigaciones Científicas, van het Instituto de Cultura Hispánica, van Argentijnse en Venezolaanse zijde, van particulieren etc. (9)

In 1951 was van Dam ook begonnen met Spaanse les te geven aan prins Bernard, evenals aan leden van zijn hofhouding.

In het A.B.C. van 11-3-'53 staat hierover:

Auténtico representante del hispanismo en Holanda, el príncipe Bernardo ha visitado varias veces España y efectuado tres jiras por los países

hispanoamericanos. En Chile baila la cueca, monta en Perú a caballo vistiendo poncho y sombrero típico del país ... Y, así, en todas partes ha dejado la huella de su elegante deportividad y de su amor a lo hispánico. Van verschillende Latijns-Amerikaanse dictators nam de prins boekwerken, aan hem geschonken, mee voor het Instituut.

Es él quien preside el Instituto de Estudios Hispánicos de Utrecht, y él quien, con su ejemplo, tanto hace por la difusión de nuestro idioma y de nuestra cultura en Holanda. Ya es de por sí emocionante y significativo el dato de que Su Alteza, aunque habla el español con notable desenvoltura, estudia y perfecciona incansablemente nuestro idioma. Todos los martes, de nueve menos cuarto a once menos cuarto de la mañana, recibe clases de español y lucha a brazo partido con nuestra gramática y nuestros giros idiomáticos.

En su profesor el hispanista doctor van Dam que, dato que merece destacarse, enseña también nuestro idioma al doctor De Graaf, secretario particular de Su Alteza, al jefe de Policía de Palacio, a los dos ayudantes del príncipe y a varias damas de Palacio... (10)*

In 1955 werd van Dam uitgenodigd door de Academies van alle Spaans-Amerikaanse republieken en door de besturen van de universiteiten van Mexico af tot Argentinië toe, zelfs door het Portugees-sprekende Brazilië, om een vijf maanden durend bezoek te brengen aan die landen, en lezingen te houden aan al die universiteiten. Hij bracht een aanzienlijke hoeveelheid boeken van zijn reis mee ter aanvulling van de Spaanse collectie van het Instituut.

Niet alleen de Rijksuniversiteit te Utrecht maar ook het fonds van de Stichting stelde van Dam in staat om een enorme verzameling Spaanse boeken bijeen te brengen

In 1955 werd bij besluit van de jaarvergadering van de Stichting onder leiding van de Prins der Nederlanden, het Spaans Instituut uitgebreid met de Portugese en Braziliaanse studierichtingen.

In 1956 werd H.Houwens Post op initiatief van Van Dam door de Faculteit der Letteren van de Utrechtse universiteit benoemd tot bijzonder hoogleraar in de Portugese Taal- en de Portugese en Braziliaanse Letterkunde, vanwege het Utrechtse Universiteitsfonds, dat ambtshalve ook in de Stichting van het sedert januari 1955 geheten Spaans, Portugees en Ibero-Amerikaans Instituut vertegenwoordigd was. (11)

* Zie voor informatie over de relatie van Prins Bernhard met Evita Perón, Stroessner, en andere Z-Amerikaanse kopstukken: W.Klinkenberg, Prins Bernhard; Uitg. onze tijd, 1979, A'dam.

Op 2-12-'66 werd het derde lustrum van het bovengenoemde instituut gevierd, waarin de balans werd opgemaakt van alle werkzaamheden binnen het instituut.

In 1951 begon het instituut met 3 kamers en in 1956 waren het er 33. Ook kwam een ontvangstcentrum tot stand in het instituut, mede dank zij de hulp van de gemeente Utrecht en de Hollandse Bank Unie.

Terugblikkend op hetgeen de stichting mogelijk maakte, noemde prof. van Dam o.a. zijn reis door geheel Spaans-Amerika en Brazilië in 1955; de uitbreiding van het aantal medewerkers van 2 in 1951 tot 25 in 1966; uitbreiding van het boekenbezit tot 30.000, verdeeld over de Spaanse, Spaans-Amerikaanse en Lusobraziliaanse afdelingen, alsmede een waardevolle collectie oude Spaanse handschriften.

Hij wees erop dat de steun van de Spaans-Amerikaanse republieken en 't ruilverkeer ongeveer 600 boeken per jaar oplevert. De totale uitbreiding van het boekenbezit bedraagt een 2000 delen per jaar. (12)

Het N.R.C. van 5-12-'66 benadrukte nog dat van Dam ter gelegenheid van dit lustrum een pleidooi voor het onderwijs in het Spaans aan middelbare scholen hield, iets waarvoor hij vaker opkwam.

Hij zou voor een deel van de jeugd een keus willen laten tussen Frans en Spaans als verplicht vak.

Het onderwijs in het Frans levert vaak zeer povere resultaten op, zo lichtte prof. van Dam ons toe. De economische en culturele betekenis van de Spaans en Portugees sprekende wereld zal zijns insziens steeds toenemen. Nederland dreigt in deze, samen bijna vierhonderd miljoen zielen tellende landen, achterop te raken, aldus prof. van Dam. (13)

Behalve de onderscheiding in de Orde van Isabel la Católica (1932), ontving van Dam in 1967 ook de Orde van de Nederlandse Leeuw. In 1968 werd aan van Dam medegedeeld door de ambassadeur van Venezuela, Dr. D. Carlos Irazábal, dat de president van Venezuela hem de Orde van Andrés Bello toekende. De ambassadeur maakte deel uit van het bestuur van de Stichting Het Spaans-Portugees-Ibero-Amerikaans Instituut en was gedurende 1968 zowel vicevoorzitter van de stichting als vertegenwoordiger van alle spaans-sprekende landen in Amerika.

Op literair-wetenschappelijk gebied heeft prof. van Dam weinig bijgedragen aan het hispanisme in Nederland. Daarentegen heeft hij ter verbreiding van de Spaanse taal, middels het woordenboek en lesboeken, en door zijn zakelijke kontakten en vriendschappen met Latijns-Amerikaanse staatshoofden, wel veel aan de weg getimmerd.

Voor zijn lexicografisch werk kreeg hij uit enige hoeken erkenning. Dat bleek al in 1940, toen de toenmalige secretaris van de Real Academia Española, Julio

Casares y Sánchez, in een artikel dat o.a. is verschenen in La Nación te Buenos Aires, uitvoerig schreef over van Dam's medewerking aan de publikaties van "la docta casa". (14)

Hoofdstuk 1. Belangstelling voor Spanje.

Gerard Johannes Geers werd geboren op 10 december 1891 te Delft. Zijn ouders waren katholiek.

Na de middelbare school ging hij Nederlandse taal- en letterkunde studeren aan de universiteit te Leiden. Daar behaalde hij in 1915 zijn doctoraal. Tijdens zijn studietijd had Geers zich gedistancieerd van het katholicisme. In 1917 promoveerde hij bij de beroemde professor dr. C.C. Uhlenbeck in Leiden op een dissertatie over zekere grammatikale aspecten in een taal van indianen uit N-Amerika: "De adverbiale en prepositionele prefixen in het Blackfoot".

Men zag in hem een veelbelovend ethnoloog en er bestond zelfs het plan dat hij naar N-Amerika zou reizen om daar uitgebreidere kennis op te doen van de indianentalen. De wereldoorlog verhinderde dit echter.

Nadat hij twee jaar les gegeven had aan een middelbare school in Schiedam, had hij kennelijk behoefte aan een bredere horizon. Hij zocht werk in het buitenland. Maar in die zware jaren van de eerste wereldoorlog was het moeilijk werk te vinden voor iemand die zich bij een sollicitatie slechts kon presenteren als specialist in het Nederlands en in de taal van de Blackfoot-indianen. Hij vond echter een baantje en werd aangenomen als gouverneur (huisleraar) voor de kinderen van de toenmalige Nederlandse gezant te Madrid, Van Royen. In 1917 vertrok Geers met zijn vrouw naar Spanje.

Hij kwam daar in contact met een groep enthousiaste intellectuelen en kunstenaars en bleef zo geenszins buitenstaander in het Spaanse maatschappelijke leven.

Met nog levendige belangstelling voor de linguïstiek en Amerikaanse ethnografie schreef hij in die tijd aan Alfonso Reyes een brief waarbij hij ter gelegenheid van het komende Fiesta de la Raza een voorstel deed om in Spanje een bibliotheek of tijdschrift op te richten, waar men de oude boeken die voornamelijk door Spaanse missionarissen geschreven zijn, over de oorspronkelijke talen van, van Amerika, zou moeten bewaren of redden van de ondergang en de vergetelheid. Op 17 oktober 1918 antwoordde Alfonso Reyes hem:

(...) En España no hay precisamente, que yo sepa, especialistas en lenguas americanas. En la América española hay algunos. Tales documentos están, por otra parte, incorporados a la tradición literaria de los diversos países de América. Es a los Estados americanos a quienes compete custodiarlos. (...)

Así, pues, creo ante todo que la Fiesta de la Raza no es la ocasión para tal proyecto. Creo, además, que semejante proyecto posterga un poco a

los americanos, que son, en último término, los dueños del problema.(1)

In Spanje werd al spoedig zijn belangstelling gewekt voor de kulturele en sociaal-politieke gebeurtenissen aldaar. De enorme verschillen in rijkdom en armoede in Spanje brachten hem tot het kommunisme. Geers schrijft hierover in de Tribune van 11 januari 1921, in een artikel "De witte terreur in Spanje":

Más de dos años he vivido en España; las muestras de explotación y animalidad burguesa de que he sido testigo en este país me han transformado de un inconsciente intelectual en un comunista convencido. Y puedo y quiero dar testimonio de lo que he visto, como ya hice repetidas veces en De Tribune ... (2)

Geers vertaalde voor zijn Spaanse vrienden Das Kapital van Karl Marx en schreef onder het pseudoniem Cayo Graco artikelen in het blad Nuestra Palabra, zoals "Bolchevikismo" in het nummer van 4-1-1918 en "Bolchevikismo y Democracia" in het nummer van 15-3-1919. Later schreef hij ook in het blad El Comunista.

Het moge duidelijk zijn dat het in die tijd als schokkend werd ervaren dat de gouverneur van de kinderen van de aristokratische vertegenwoordiger van het Koninkrijk Nederland in de Spaanse residentie een kommunist was. Zijn activiteiten als onder andere kommunistisch korrespondent hadden daarom tot gevolg dat hij in 1920 door de Spaanse regering het land werd uitgezet. El Comunista publiceerde in het nummer van 26 juni 1920 een artikel, getiteld "G.J.Geers, expulsado de España" dat luidde als volgt:

Después de haberle sometido a una serie de persecuciones necias y exageradas, la policía española ha expulsado de España al compañero G.J.Geers, culto comunista holandés. Hace pocos días ha abandonado Vigo, para dirigirse a su país, donde un Gobierno dictadorzuelo, apoyado por los socialistas de Troelstra, comete todo género de arbitrariedades en contra de los comunistas.

Geers era algo conocido en los medios socialistas. Hace más de un año apareció en la Casa del Pueblo, e inmediatamente se puso en contacto con los que en aquel entonces representaban la tendencia izquierdista dentro del Partido Socialista.

Colaboró en Nuestra Palabra, cuando ese semanario era el único órgano que defendía los principios de la Tercera Internacional. A todo acto en favor de Rusia o de la Tercera Internacional acudía Geers a prestar su entusiasta adhesión.

Pero, aparte de esto, Geers no intervino nunca activamente en la política española. Dedicado al estudio de la literatura y del idioma español, no se ocupaba gran cosa de mezclarse en la política socialista de España. Por eso no nos explicamos esa medida del Gobierno expulsándole sin un motivo justificado. Nada hay en la actuación de Geers en España que dé motivo a su expulsión. Su amistad con nosotros y su trato con Borodin * no es suficiente para la adopción de tan arbitraria determinación.

Por Geers sentimos nosotros una gran estimación. Su carácter sencillo, casi infantil, le vale el aprecio de cuantos le tratan. Ningún sacrificio escatima en favor del comunismo. Es fundamentalmente intransigente en la cuestión de principios. Tiene una vastísima cultura. Conoce a la perfección el inglés, alemán, francés e italiano. Es doctor en Filosofía y autor de valiosos trabajos sobre literatura clásica. Actualmente era corresponsal en España de De Tribune, el admirable diario que en Amsterdam dirige Wijnkoop.

Geers seguirá colaborando en EL COMUNISTA. Desde Holanda nos enviará informaciones sobre la política europea. En él tendremos uno de los corresponsales más activos y entusiastas.

El gobierno español puede estar satisfecho de la "plancha" realizada por sus funcionarios. Han creído ver en Geers algo que no era cierto, y de ahí el expulsarle. Es el absurdo criterio que siguen todos los gobernantes burgueses. Creen que las ideas prenden en el pueblo únicamente porque hay hombres que las propagan, y por eso proceden a la expulsión de todo extranjero revolucionario. Esa es una terrible equivocación. Las injusticias cometidas con los propagandistas de una idea hacen por ella más que muchos discursos y artículos. El comunismo es una necesidad que siente la clase trabajadora, y por encima de gobernantes tiránicos, que quieren oponerse a él, ha de ser implantado en todo el mundo.

Tenga Geers la seguridad de nuestra amistad sincera, en estos momentos en que los representantes de la burguesía española le han escarnecido, perseguido y expulsado. Sirva esta demostración nuestra de cariño, de compensación a las amarguras sufridas estas últimas semanas. (3)

* Borodin = Mikhail Markovich Grusenbergh, een beroemde Russische revolutionair die, zoals verschillende andere comintern-afgevaardigden de Spaanse kommunistische partij in bepaalde banen kwam leiden.

Vanaf 17 juli 1920 verscheen er elke week in El Comunista een artikel van Henriëtte Roland Holst, vertaald door Geers, onder de titel "Los hechos de los Bolcheviques". Geers zelf van zijn kant, bleef in De Tribune getuigen van zijn ervaringen in Spanje onder het pseudoniem Cayo Graco.

Geers werd in 1920 officieel door Juan Andrade, met wie hij regelmatig correspondeerde, aangewezen als vertegenwoordiger van de Kommunistische Partij van Spanje om een congres bij te wonen van de Nederlandse Kommunistische Partij en een anti-militaristisch congres. Dat bespaarde een lange reis en Geers genoot volledig vertrouwen van de Partij.

In de jaren '20 was Spanje voor de meeste Nederlanders slechts een vaag en romantisch land achter verre horizon. Om een beter begrip van het Spaanse land te brengen, was Geers al vanuit Madrid begonnen tientallen artikelen te sturen naar de N.R.C. In deze krant bleef hij tot 1940 reisverslagen, sociologische, politieke en literaire temas betreffende Spanje en Spaans-Amerika publiceren.

Hoofdstuk 2. Aktiviteiten.

Terug in Nederland begon Geers les te geven in Nederlandse taal- en letterkunde aan het Lyceum te Enschede. Hij was zich echter al meer gaan interesseren voor de Spaanse taal- en letterkunde. Zijn kennis hierover wilde hij ook verder uitdragen. Vanaf '29 werd hij voorzitter van de Círculo español te Enschede, voordat deze club zich aansloot bij het landelijk Genootschap Nederland-Spanje. Geers gaf ook kursussen aan de Enschedese Volksuniversiteit waar hij met kennis van zaken over de Spaanse literatuur sprak. In die tijd was er nog bijna niemand die zich toelegde op de Spaanse taal- en letterkunde. Geers begon als een van de eersten te publiceren hierover. In 1920 schrijft hij in het tijdschrift Neophilologus een artikel "El problema de los romances". Hierin beweerde hij dat de romances zijn ontstaan uit de middellatijnse lyriek. Hiermee gaat hij ⁱⁿ tegen de stelling van Menéndez Pidal die meent dat de romances uit het Spaanse epos zijn voortgekomen. Hieruit blijkt zijn onafhankelijke instelling en zijn durf om de theorie van een Spaanse grootmeester te bestrijden.

In 1921 wordt zijn Antología castellana gepubliceerd. Hierin benadrukte Geers toen al de aktualiteit door Ortega y Gasset in een hoofdstuk te vermelden, of de Argentijnse auteur Alberto Giraldo. Geers verklaarde in het voorwoord van dit boek:

Deze bloemlezing, grootendeels door mij samengesteld tijdens mijn verblijf in Spanje in de jaren 1918-1920, bedoelt in de eerste plaats de

Nederlanders die Spaansch lezen in kennis te brengen met een aantal Spaansche schrijvers van onzen tijd. De stukken zijn behalve om hun literaire waarde, ook gekozen met het doel verscheidene zijden van de Spaansche letterkunde, mentaliteit en cultuur te belichten. Vandaar dat een goede journalist als Camba en een denker als Ortega y Gasset reeds nu zijn opgenomen. (4)

Een jaar daarna werd de Gramática castellana van Geers uitgegeven.

Geers had veel belangstelling voor de werken van Unamuno. Hij ging achtereenvolgens vertalen: El marqués de Lumbria (1925), Nada menos que todo un hombre, en La tía Tula (1926), Abel Sánchez (1927) en Niebla (1928). Geers correspondeerde met Unamuno hierover. Zo schreef hij op 9-4-'24:

... Es muy difícil publicar en este país obras traducidas de los grandes autores de la España moderna. Hace 4 años que estoy divulgando esta literatura en periódicos y revistas y espero que con la publicación de la novela de Ud. el interés por la buena literatura española crecerá mucho. Ya he anunciado antes en un artículo sus "Tres novelas, etc.", compuse una "antología castellana" de prosistas contemporáneos (para escuelas) en que Ud. está representado por "El sencillo Don Rafael, cazador y tresillista" y deseo mucho dar a conocer sus grandes obras como "Abel Sánchez", "La tía Tula", "Niebla", "Fedra". Tengo confianza que Ud. no vacilará ayudándome en la introducción en mi país de las ideas modernas de España, de que tanto hablo en mis artículos críticos. (5)

Op 31-12-'33 schreef Geers weer aan Unamuno een brief, waarin niet alleen zakelijke regelingen werden getroffen, maar waarin hij ook beschrijft welk beeld hier in Nederland bestond over Spanje: La Casa "Van Loghum Slaterus" de Arnhem ...

... piensa pedirle a Ud. el derecho de publicar una de "San Manuel Bueno, mártir" y quizás de otro(s) cuento(s) del mismo libro y me rogó que le pidiera a Ud. reservar este derecho para ella. Me gustaría en sumo grado renovar su fama entre mis compatriotas por otra traducción de una obra suya porque desde el advenimiento de la República parece que el entusiasmo aquí por España haya disminuido algo: y es claro, porque a los románticos y los utopistas entre tales hispanófilos lo que les atraía sobre todo era lo medieval, lo "atrasado" y lo castizo en su acepción algo peyorativa. Esa República con sus ideas modernizantes les parece algo plebeyo y trivial: prefieren soñar con hidalgos, conventos a granel, campesinos hambrientos y resignados, andaluces analfabetas e inteligentes, mujeres supersticiosas e insignificantes, etc. La España trágica! Bueno, allá ellos con su esteticismo! (6)

In 1925 nam Geers zitting in de staatscommissie M.O.Spaans. Hij volgde de heer Zwijsen op.

Vanwege zijn duidelijke interesse in het spaans, solliciteerde hij naar de plaats van privaatdocent-spaans aan de universiteit van Groningen, welke betrekking hem in 1928 werd verleend.

Op 11 februari van dat jaar gaf Geers zijn openbare les te Groningen, getiteld: "Unamuno en het karakter van het Spaanse volk." Het hoofdtema van Geers' wetenschappelijke denken vormde steeds het probleem van het Spaanse volkskarakter en de aard van de Spaanse cultuur. Unamuno beschouwde Geers als een exponent van zijn volk.

In Groningen ontmoette hij ook Johan Brouwer, die hij voor het hispanisme won. Geers deed in 1931 Brouwer promoveren, samen met de romanist Sneyders de Vogel, in de Spaanse taal- en letterkunde.

In 1930 bleek dat het leraarschap in Enschede en het privaat-docentschap in Groningen toch niet verenigbaar waren. Geers stelde voor om Brouwer als zijn opvolger in Groningen aan te stellen, maar deze werd voor deze baan echter niet geschikt geacht. J.A.van Praag volgde Geers toen op, totdat in 1934 een Spanjaard José Francisco Pastor die plaats ging bekleden. Pastor overleed echter in 1937 en wegens het gebrek aan hispanisten in ons land moest Van Praag het werk in Groningen weer op zich nemen, tot in 1940 de Duitsers hem ontsloegen.

Vanaf oktober 1930 begon Geers ook te schrijven in Critisch Bulletin. Hij schrijft daarin dat hij zijn taak vooral ziet in:

het op den voorgrond brengen van ten onrechte onopgemerkte werken. Voor Nederland immers blijft eigenlijk de heele moderne Spaansche litteratuur onopgemerkt, om maar niet te spreken over de Spaansch-Amerikaansche. (7)

Ondertussen had Geers zich gedistancieerd van het kommunisme. De partij was hem te streng dogmatisch, en na meningsverschillen gehad te hebben met Wijnkoop, brak hij met het kommunisme.

Na zijn breuk met het leninisme en na zijn sympathieën voor het radenkommunisme, voelde Geers zich aangetrokken tot het anarcho-syndicalisme dat in Spanje erg populair zou worden tijdens de Burgeroorlog.

Volgens Geers zelf, blijkt een interview in Norte waren zijn anarcho-syndicalistische ideeën de reden dat men hem géén lectoraat toewees in Groningen. Tot 1947 moest hij hierop wachten. (8)

In Spanje zelf had men Geers al op zijn juiste waarde weten te schatten.

Zo karakteriseerde E. Giménez Caballero hem in 1929 in Circuito Imperial met de volgende woorden:

No obstante, la parte verdaderamente nueva y al día de nuestra literatura, está a cargo del hispanista Geers, profesor de la Universidad de Groninga y en la escuela comercial de Enschede. El señor Geers honra nuestras letras con su atención más alerta y difícil.

Todas las revistas de vanguardia, todos los movimientos jóvenes, van a su mesa de trabajador infatigable, para ser interpretados - en conferencias y ensayos - con criterio agudísimo y certero, y con una honradez que es su característica. El señor Geers es un alma idealista, entusiasta, buena, llena de hondas preocupaciones sociales y de gustos de sabio. (9)

In 1932 ging Geers lesgeven aan een middelbare school in Den Haag. Ondertussen bleef hij zich met het hispanisme bezig houden. Hij richtte veel van zijn aandacht op vertalingen van Spaanse werken die hij wilde publiceren. Hij wisselde brieven met Unamuno hierover, die hij in augustus 1925 in Parijs ontmoet had.

Vanaf $\pm$ 1924/1925 heeft Geers ook een briefwisseling met Ramón Gómez de la Serna onderhouden. Het gros van deze brieven ging over de mogelijkheid werken uit het oeuvre van Ramón te vertalen, welke werken het zouden zijn, over kwesties van auteursrecht en aanverwante zaken. Vanwege de burgeroorlog vluchtte Ramón naar Buenos Aires, vanwaar ze nog met elkaar correspondeerden. De 2e Wereldoorlog verhinderde verder contact en na 1945 is hun schrijven niet meer op gang gekomen.

Rond de jaren '30 had Geers zich ook op de psycho-analyse geworpen. Hij kende het werk van Wilhelm Reich die met zijn "sex-pol" (sexuele politiek) een sociale revolutie poogde te bevorderen door de mensen los te maken van de geldende sexuele moraal, die lustvijandig werd geacht. Geers was een van de weinige hispanisten die juist in de Spaanse literatuur het woekeren van "freudiaanse" complexen heeft gesignaleerd, trouwens op grond van analyses van de Weense School. Geers had al in 1935 in zijn boekje "Lope de Vega, zijn geest en zijn werk", een publikatie van de Vrije Bladen, de principes van de psycho-analyse gebruikt om het leven van Lope de Vega te doorgronden. Geers nam in het tijdperk waarin Lope de Vega leefde, een infantilisme waar als gevolg van identificatie en idealisering, waardoor het Spaanse volk een horde werd, een kudde die slaafs achter de leiders (koning en kerk) aanliep zonder de eigen vrijheid te gebruiken.

Johan Brouwer schreef een recensie over dit werk van Geers. Daarin benadrukte hij de waarde van Geers' nieuwe methode om inzicht te krijgen in het karakter van het Spaanse volk, maar hij bekritiseerde diens konklusies:

(...) Hij heeft dit gedaan volgens de methoden van Freud, die door Jones, Rank, Kaplan Marie Bonaparte e.a. en Freud zelf, in de litteratuurgeschiedenis zijn toegepast. Het gerechtvaardigde van het gebruik der principes van de psycho-analyse bij de studie der letteren had Geers reeds eerder verdedigd, o.a. in een lezing op het Philologencongres in 1933 en in een lezing voor de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde een jaar daarna.

(...) Zijn conclusies zijn in deze studie niet allereerst van belang. (...) Wat in deze studie van Geers van het grootste belang is, is de methode.

(..) Geers demonteert Lope de Vega's leven en ziel op vernuftige, en soms zeer knappe, manier en hij opent vergezichten op de Spaansche samenleving en de volksziel van dien tijd, maar deze dieptepsychologie met welker handleiding hij werkt, heeft niet altijd het juiste besef der verhoudingen door haar exclusief karakter. De aangenomen grondwaarheden der psycho-analyse zijn mij te weinig kritisch bekeken, en te grif aangetoond bevonden, bijv. de fixering aan de moeder, de vlucht voor de bloedschande, de afleiding der diepste begeerten in andere gewrongen en verwrongen lustverlangens, het exhibitionisme, en andere omfloerste neigingen. Het schema is te suggestief, te eenvoudig en het is te categorisch. (....)

laten wij voornamelijk op de schrandere wijze waarop hij tal van nieuwe vragen stelt en voor oude problemen een of meer oplossingen aan de hand doet, dan concluderen wij dat Geers' bijdrage tot de Lope de Vega studie ongetwijfeld het belangrijkste is wat in dit jubileumjaar over hem geschreven is. (10)

In 1936 brak de Spaanse burgeroorlog uit. Geers aarzelde toen geen ogenblik zich te keren tegen de muitende generaals. Hij was actief bij het verdedigen van de Republiek.

In oktober en november '36 hield Geers in Rotterdam lezingen waarbij hij zijn stellingname t.o.v. de opstandelingen niet onder stoelen of banken stak:

Ik hoef hier niet aan te tonen, zoals in andere kringen, dat de Spaanse arbeiders in het gelijk zijn bij hun heldenstrijd tegen de rebellen, de witten, de nationalistten, de feodale clericale legers van Moren en vreemdelingenlegioensoldaten. Want ik spreek hier voor arbeiders. Trouwens, in die andere kringen lukt me dat bijna nooit... Ik spreek daar ook bijna niet van arbeiders. Arbeiders hebben geen recht - zeer juist - het recht is immers van de sterkste.

Toch is ook voor ons op deze cursus van belang deze strijd te zien in zijn historische voorgeschiedenis om hem beter te begrijpen en om de conclusies voor ons in Rotterdam, in Nederland, in heel de wereld te trekken. (11)

Geers had in de loop der jaren in Nederland als hispanist een goede reputatie opgebouwd. Hij kreeg erkenning ondanks zijn radicale politieke stellingname. In een periode dat Nederland konservatieve regeringen had, werd hij toch aangesteld als secretaris van de commissie M.O.Spaans. Tot die commissie behoorden ook Johan Brouwer en J.A. van Praag.

Met deze laatste twee personen organiseerde Geers in Diligentia in Den Haag bijeenkomsten die gewijd waren aan de Spaanse letterkunde, evenals zomerkursussen (in 1933, 1936 en 1937). Ook Pastor deed hieraan mee tot hij in '37 stierf. Zij organiseerden voordrachten die gehouden werden door vertedigers van de Spaanse Republiek zoals de democratische katholiek José Bergamín (van het tijdschrift Cruz y Raya).

Zoals al gebleken is, deed Geers op allerlei terrein moeite om het spaans en de Spaanse letterkunde in Nederland meer bekendheid te geven. Hierom publiceerde hij samen met Pastor in '37 Una antología de la poesía moderna española. Pastor is vóór de verschijning ervan overleden. Johan Brouwer schreef een recensie over deze bloemlezing:

(...) De keuze is met verstand, juist gevoel en kennis van zaken gedaan.

(...) Doel van deze bloemlezing is deze gedichten te geven allereerst als geschiedkundig en psychologisch document, "zonder daarbij hun waarde aan schoonheid voorbij te willen zien". (12)

Brouwer vond het een gemis dat Geers en Pastor geen inleiding hebben geschreven. Zij hadden de schrijvers moeten plaatsen in hun tijd. Ook hadden zij, volgens Brouwer, een toelichting van de 'kleur der woorden van de betrokken gedichten' moeten geven en hadden zij de belangrijkste woorden moeten verklaren in hun geschiedenis.

Vóór de 2e Wereld Oorlog was Geers voorzitter van de Asociación holandesa de profesores de español y de hispanistas titulados. Johan Brouwer was hiervan secretaris. Deze organisatie was in november '37 ongericht. In dat jaar was Brouwer voorzitter en G.P.de Ridder secretaris. Toen de oorlog uitbrak, stopte de Asociación haar aktiviteiten.

De Duitse bezetting liet ook het wereldje van de hispanisten niet onberoerd. De bezetters gingen de M.O.Staatscommissie "zuiveren". J.A.van Praag moest - als jood - en weldra ook Johan Brouwer, de staatscommissie verlaten. De toenmalige overheid, vertegenwoordigd door een pro-duitsche secretaris-generaal, J.van Dam,

wenste prof. C. van Dam in de staatscommissie te benoemen. Geers weigerde zonder van Praag en Brouwer verder te gaan, wat tot gevolg had dat er geen examens meer konden worden afgenomen.

Toen J. Brouwer, als opvolger van Van Praag van de Universiteit van Amsterdam werd geschorst wegens een door de NSB georganiseerde hetse, werd Geers door de Faculteit der Letteren gevraagd provisorisch het lectoraatschap over te nemen. Geers weigerde echter uit principe, afgezien van het feit dat hij voor de Duitsers een onacceptabel figuur was. Van Praag beschreef deze gebeurtenis aldus:

In de oorlog was Geers een goed vaderlander. De Duitse bezetter had eind 1940 mij als niet-aris ontzet uit mijn ambt aan de universiteit van Amsterdam. Johan Brouwer, die mijn post loyaal waarnam, werd door een rel van de NSB tot heengaan gedwongen. Toen de faculteit mij raadpleegde over een nieuwe vervanger zei ik: Geers. Hij had bezwaren, het stuitte hem tegen de borst, maar hij zwichtte op aller aandrang. Maar het ging niet door, omdat hij bij de bezetter persona non grata was. En dit eert hem.

(13)

Geers schreef verzetspoesie onder de naam L.S. Palder. In het spaans betekent El Espalder: de vóórroeier. Onder dit pseudoniem nam hij in 1951 ook deel aan de polemiek over "Joachim van Babylon" van Marnix Gijsen.

Ná de oorlog was Geers enige maanden hoofdredakteur van een ex-illegaal blad (Telex), dat in Den Haag kortstondig als dagblad verscheen.

Tijdens het Franco-regiem wilde Geers geen contacten meer hebben met de Spaanse ambassade, hoewel daarin de hertog van Baena, die nadrukkelijk zei géén falangist te zijn, wel toenadering zocht tot de Nederlandse hispanisten en ook de sympathie van Geers had. Geers weigerde echter één voet te zetten in de ambassade (Spaanse bodem) en toen de Duque de Baena afscheid nam van ons land, moest hij op de stoep van de ambassade verschijnen om daar Geers de hand te drukken, die hem overigens wél persoonlijk eerde met een eigengemaakt gedicht.

In 1946 kwam Geers naar Groningen. Vrijwel onmiddellijk nadat hij in deze stad was gaan wonen, werkte hij mee in de socialistische groep rond het weekblad "De Vlam". Dit blad was als opvolger van het verzetsblad "De Vonk" de duidelijkste voortzetting van de vooroorlogse radikaal-pacifistische en links-socialistische tradities. De Vlam was in '45-'46 dan ook niet alleen een blad, maar ook een beweging. Op verschillende plaatsen in het land kwamen Vlam-groepen van de grond, die tesamen met de Vlam-kampen een belangrijk discussie-platform en misschien nog meer een inspiratiebron zijn geweest voor linkse socialistten. (14)

In 1947 werd Geers tot lector aan de universiteit van Groningen benoemd.

Zijn openbare les ging over La Leyenda Negra.

Hij keert zich tegen de "rose legende" van blinde Spanjevereerders, maar laakt ook de "zwarte legende" van de Spanje-haters. "Mijn doel moet zijn", zo zegt hij in zijn openbare les van 1947, "de waarheid, de ontmaskering van alle legenden, de zwarte zowel als de rose, het ontdekken van de werkelijke aard en waarde van de Spaanse cultuur, het weerleggen en afwijzen van ongegronde kritiek en misleidende ophemelarij". (15)

Na de oorlog werd de vooroorlogse Asociación holandesa de profesores de español y de hispanistas titulados weer opgericht. Geers herdacht bij deze heroprichting Johan Brouwer die in '43 door de nazis gefusileerd was, en vertelde dat de Asociación zichzelf ontbonden had. Alle bezittingen, in de vorm van Spaanse studiewerken waren aan de Universiteitsbibliotheek te Groningen geschonken. Geers werd voorzitter van de vereniging, die van toen af Nederlandse Vereniging van Leraren in het Spaans en Portugees genoemd werd. Het doel van de vereniging was de behartiging van de materiële en geestelijke belangen van de leraren in het Spaans en van hen, die daarvoor opgeleid werden. (16)

In de jaren '50 werd Geers voorzitter en mederedakteur van de "3e Weg". De 3e Weg was de belangrijkste vredesbeweging in die jaren. Geers werkte enige tijd binnen het Sociaal Democratisch Centrum, in februari '55 opgericht, om ten slotte na enige aarzeling lid te worden van de PSP. Hij werd medeoprichter en eerste voorzitter van de gemeenschap van het Humanistisch Verbond, waarvoor hij vele lezingen hield. Hij werd ook actief binnen de N.V.S.H.

Terwijl in 1951 zowel in Amsterdam als Utrecht en in Leiden de aldaar werkende lectoren tot hoogleraar benoemd werden, moest Geers hierop wachten tot 1961, één jaar voor zijn emeritaat. Pas toen werd hij tot buitengewoon hoogleraar benoemd.

Zelf zegt hij hierover:

La vida social me ha procurado algunos conflictos en mi profesión. El hecho de que se me hayan nombrado catedrático extraordinario tan sólo hace año y medio es ya elocuente en este orden de cosas. Porque no sólo se resiente la dignidad profesional por la ausencia de título sino también la economía privada, puesto que a más título va asociado salario más elevado. En 1932 no se me quiso nombrar lector por tildárseme de anarco-

sindicalista. De modo que siendo "profesorable" he estado treinta años sin ser "profesor". Y todo esto por tratar de ser un hombre completo dentro y fuera de la cátedra. (17).

In zijn afscheidscollege op 29-5-'62, getiteld "Cervantes en de Vrijheid" sprak Geers de volgende slotzin uit, die duidelijk aantoonde hoe superieur hij zich voelde staan boven het doen en laten van degenen die wel officieel erkend waren:

En denkt U bij tegenslagen, bij onwil om uw resultaten te erkennen, aan het woord van Don Quijote na zijn avontuur met de leeuwen: de tovenaars zullen me wel mijn geluk kunnen ontnemen, maar onmogelijk mijn volharding en mijn moed. (18)

Hoofdstuk 3. Wetenschappelijke produktie en - instelling.

Geers is op het gebied van het hispanisme zeer produktief geweest. Afgezien van zijn ontelbare artikelen en recensies in de NRC en enige in De Tribune, was hij als vertaler zeer verdienstelijk in het voor het Nederlandse publiek toegankelijk maken van de Spaanse literatuur.

Hij publiceerde 43 vertaalde werken (verhalen, essays, romans, toneel) uit het Spaans, schreef 53 boeken en artikelen over Spanje en Spaans-Amerika en hun auteurs, en vertaalde 49 gedichten (19)

Hij schreef 5 spraakkunst/lesboeken voor het spaans.

Bovendien zijn hierbij niet inbegrepen zijn artikelen in het spaans, engels of frans (12 in totaal), noch al zijn recensies en artikelen in de NRC; ook zijn politieke geschriften in b.v. De 3e Weg, of lezingen t.b.v. de Enschedese Volksuniversiteit, de VARA, het Humanistisch Verbond etc. zijn hierbij niet meegerekend.

Geers publiceerde vooral over Ortega Y Gasset en Unamuno. Ortega y Gasset bewonderde hij. H.Th. Oostendorp schrijft hierover:

Wonderlijk, deze sympathie van de idealistische socialist Geers voor de liberale bourgeois-mens en elite-vereerder die Ortega toch geweest is. Maar Geers vond in hem "een optimistisch, vrijheidslievend en menswaardig existentialisme" (inleiding vertaling De taak van onze tijd, 9) dat hem meer eigen was dan de theorieën van Heidegger en het franse existentialisme. (20)

Volgens A. Constandse voelde Geers met het liberalisme van Ortega wel verwantschap, want van een libertair socialisme bleef Geers voorstander (21)

Zijn interesse voor Unamuno formuleerde Geers zelf aldus:

Hij is duidelijk een figuur van een overgangperiode, de overgang van het oude Spanje naar het nieuwe... dat nog steeds niet bereikt is; en aangezien ook onze geestelijke wereld steeds maar niet de overgang tot een andere, een meer harmonische en menselijke, een meer vrije en eerlijke een minder gespletene en radeloze kan vinden, zouden wij veel van zijn verlangens, zijn duidelijk uitgesproken twijfels en bewust geworden tegenstrijdigheden kunnen genieten en leren. (22)

Behalve over Ortega Y Gasset en Unamuno, publiceerde Geers ook veel van het werk van Federico Garcia Lorca.

In zijn laatste levensjaar wilde Geers het thema van de Barrok uitdiepen.

Hij zegt hierover:

El barroco de los siglos XVI y XVII me parece congeniar con el tema de nuestro tiempo. Para comprender mejor la actualidad nuestra podemos sacar provecho de estudios más profundos sobre el período barroco y viceversa. Nosotros no somos menos barrocos que los así llamados, puesto que la angustia y las dudas de hoy vienen a ser en última instancia, las mismas que las del período llamado barroco. (23)

Wat betreft de Spaanse kultuur zag Geers zijn taak aanvankelijk als:

Me he ocupado primordialmente de la divulgación de la cultura española en Holanda. En este respecto es de notar la diferencia entre mis primeros trabajos sobre España y los posteriores. En mi primer período redacté centenares de reseñas sobre libros españoles en el NRC. Es lo que entonces creí que más se necesitaba. Pero ya en 1922 publiqué "De Spaanse Spraak-kunst" uno de los primeros manuales del español en Holanda; en 1918 di la lección inaugural en mi calidad de "privaatdocent" en la Universidad de Groninga sobre el tema "Unamuno en het karakter van het Spaanse volk". En esta lección, además de introducir la gran personalidad de Unamuno en Holanda, quise dar una impresión en el sentido de profundidad del pueblo español en general y de su literatura. (24)

Geers vond dat in Nederland de hispanisten een min of meer conventionele houding aan de dag legden door zich niet met de aktualiteit bezig te houden.

Zelf vond hij hiervan:

Creo que había que desterrar esa indiferencia hasta cuestiones sociales

integrándolas en la cultura, incluso en la literatura, puesto que gran parte de las obras literarias están marcadas positiva o negativamente por un sello político-social. No se pueden entender muchas novelas, obras de teatro y poesías contemporáneas sin estar al corriente de los movimientos políticos españoles (legales o clandestinos). Y si es imprescindible conocer a un Lope o un Góngora, no lo es menos a un Antonio Maura, jefe conservador y responsable del fusilamiento de Francisco Ferrer (1909), promotor de la escuela racionalista. Y así podríamos multiplicar los ejemplos hasta el infinito. (25)

Geers zag de wetenschap zo:

Voor mij heeft wetenschap alleen volledige, menselijke betekenis als ze mijn leven, uw leven en dat van alle mensen dient. (26)

Hoofdstuk 1. Studiejaren.

Johan Brouwer werd op 31 mei 1898 geboren in Delfshaven. Hij bezocht het christelijk Gymnasium te Rotterdam. Na de 4e klas ging hij naar de zendings-school te Oestgeest (1915), waar hij examen deed als zendeling-leraar en de bevoegdheid tot preken verkreeg. Toch besloot hij na enige jaren van studie te veranderen omdat hij meende niet de ware roeping te hebben.

Na een rustkuur legde hij in 1920 staatsexamen af en ging in Leiden Oosterse Taal- en Letterkunde studeren bij prof. C. Snouk Hurgronje. Brouwer had ook al diens colleges in de jaren van zijn studie aan de zendingsschool gevolgd.

In 1922 beging J. Brouwer een misdrijf. Met zijn broer doodde hij een afperser die van hun plannen om een bank te beroven, afwist.

De advocaat van Johan Brouwer ging in zijn pleidooi dieper in op de motieven van zijn cliënt. Hij baseerde zich hierbij op een door Brouwer opgestelde verklaring. Volgens deze verklaring van Brouwer zelf was hij, na enkele jaren aan de Zendingsschool te Oestgeest, in een geloofs-crisis geraakt door het lezen van pessimistische romanlitteratuur en de werken van Schopenhauer en Nietzsche. Nadat hij door een korte behandeling door de psychiater dr. P. Bierens de Haan zijn zelfvertrouwen weer herkregen had, liet hij zich in Leiden als student in de Oosterse talen inschrijven. Maar na enige tijd - weer onder invloed van schrijvers als Dostojevski, Toergenjew, d'Annunzio en De Goncourt - verviel hij opnieuw in zijn twijfel aan de zedelijke voorschriften gedecreteerd door hogere machten waarvan hij het bestaan niet meer voelde. Hij formuleerde zijn twijfels tot de sleutelvraag: bestaat er een geweten? Dit nu, volgens de advocaat, heeft Brouwer op zich zelf geëxperimenteerd. De moord in abstracto was een roman geworden en hij, in droomtoestand, is het willig sujet geworden van zijn eigen obsessie.

De rechtbank gaf geen gehoor aan het pleidooi voor niet-toerekeningsvatbaarheid, voorwaardelijke veroordeling en behandeling door zijn psychiater. Brouwer werd zelf veroordeeld tot acht jaar gevangenisstraf.

(1)

Wegens goed gedrag werd Brouwer na zes jaar de gebruikelijke voorwaardelijke invrijheidstelling verleend.

In de gevangenis heeft hij door strenge discipline, indeling van tijd enz. die jaren weten te gebruiken voor diepgaande en veelzijdige lectuur en studie.

Deze geschiedenis sprak aan tot de fantasie van velen en ging zelfs zo'n eigen leven leiden, dat men de konkrete gebeurtenissen ging opblazen of vervalslen. Zo schreef Carlos Gurméndez in een artikel in Revista de Occidente over deze episode in Brouwer's leven :

...fue acusado de matar no se sabe si a una vieja vecina o la propia dueña de su pensión. Es una leyenda o una realidad que se le atribuye? Un crimen espiritual, gratuito, quizá religioso? Otros rumores afirman que asumió la responsabilidad de un asesinato cometido por su hermano. Semprún, en su novela "La Segunda Muerte de Ramón Mercader", interpreta este hecho terrible como una experiencia fría y científica de la conciencia para averiguar practicamente si existe la culpa y el arrepentimiento moral. Tal vez para obtener finalmente, este joven estudiante de alma religiosa y atormentada, la prueba evidente de una presencia divina.

Durante muchos años permaneció en una cárcel de provincias. Allí estudia, reflexiona, descubre la mística española y se convierte al catolicismo, para liberarse del sentimiento opresor del destino y de la culpabilidad permanente. Cuando vuelve a la vida normal, emprende largos viajes por Oriente. También es otra leyenda o poesía de su vida, que corrió aventuras en las Indias Orientales, que aspiró la dicha del opio y se asoció con contrabandistas y fue marinero, sin duda para convencerse que la existencia diversa se opone a la conciencia y que la seducción panorámica del mundo no tiene fin. (2)

Het moge duidelijk zijn dat de auteur van dit artikel de levensloop van Gerrit Achterberg en J.J.Slauerhof vermengd heeft met de geschiedenis van J.Brouwer.

In 1928, na zijn invrijheidstelling, ging Brouwer bij prof. C.van Dam in Utrecht colleges volgen in Spaanse Taal- en Letterkunde en in Groningen ging hij Romaanse Taal- en Letterkunde studeren.

In 1929 leerde Brouwer in Groningen G.J.Geers kennen die daar privaatdocent Spaans aan de Rijksuniversiteit was. Zij waren door prof. dr. K.Sneyders de Vogel op elkaar gewezen. Het bleek dat de Spaanse letterkunde en cultuur, maar ook andere coïncidenties van belangstelling, smaak, gevoel en inzicht hen direkt en sterk verbonden, zo schreef Geers in een artikel over J.Brouwer. (3)

In 1930 deed Brouwer kandidaatsexamen Spaans en 24 mei d.a.v. doctoraal (met bijvakken Italiaans en Frans) waarbij hij het predikaat "cum laude" verwierf.

Rond 1930 was Brouwer in de ban geraakt van Spanje, in de eerste plaats natuurlijk van de Spaanse mystiek, die in zijn ogen "een verlossende formule" was, waar de "exacte wetenschap ... voor de innerlijke nooden der menschheid geen leeniging heeft, noch oplossing voor haar zielsconflicten".

We mogen aannemen dat de mystiek voor Brouwer de "verlossende formule" is geweest voor het zielsconflict dat hem in de gevangenis had doen belanden. De Spaanse mystiek is uitdrukking van een uiterst individuele leefwijze, een verantwoording afleggen aan God en aan zichzelf, eerder dan een maatschappelijke overheden. Het moet vooral dit aspect geweest zijn waarin Brouwer een antwoord op zijn eigen levensvragen gezocht heeft. (4)

Op 15 januari 1931 promoveerde hij op een groots opgezet proefschrift over "De psychologie der Spaanse mystiek".

In 1935 werd dit proefschrift opnieuw uitgegeven onder de titel: "De Achtergrond der Spaansche Mystiek". Carlos Gurméndez zegt hierover:

... se percató que no podría comprender el fenómeno de la mística, sin estudiar las raíces estructurales y sociales que permitieron su eclosión. Este descubrimiento le obligó a cambiar el título de su tesis por el de Achtergrond der Spaansche Mystiek, es decir, lo que está detrás o en el fondo de la mística. En una significativa introducción a esta obra, dice: " solamente una visión conjunta de la sociedad y de la economía española del siglo XVI, puede iluminar el fundamento que se halla oculto en la mística española". Así llega Brouwer a una interpretación marxista de la historia, al buscar las bases materiales de una superestructura ideal e ideológica, pero sin renunciar por ello al análisis del contenido interior de la mística misma, ni disolverla en una mera emanación atmosférica de su infraestructura material. (5)

Deze auteur lijkt wel erg ver te gaan door Brouwer een marxistische interpretatie toe te schrijven. Brouwer lijkt m.i. veeleer een gedreven observateur, een idealist die als hij een beschrijving van een beschaving gaf, de materiële omstandigheden niet uit het oog verloor.

Op 29 april 1931, enige maanden na zijn promotie, legde Brouwer nog het doctoraal examen Frans af, met bijvakken Spaans en Italiaans.

Het jaar 1931 bracht Brouwer op een aantal gebieden erkenning. Zijn proefschrift werd, vooral in katholieke kring, goed ontvangen en er openden zich perspectieven voor een bestaan als publicist. (6)

Maar erkenning kwam niet overal. Volgens G.J.Geers zou Brouwer ook de aangewezen persoon zijn geweest om hem op te volgen als privatdocent voor Spaans te Groningen, een plaats waar Geers o.a. om doe reden afstand van deed. Men achtte hem daarvoor echter niet geschikt.

Wel werd Brouwer op 28 januari 1931 benoemd als docent aan de "School voor Taal- en Letterkunde" in Den Haag, toen o.l.v. Dr. Kruisinga, waar hij belast werd met de lessen M.O.Spaans en Italiaans en die in elementair Latijn.

Op 24 mei 1932 trouwde Brouwer met mej. B.Kluyver, dochter van de groningse hoogleraar in Nederlandse Taal- en Letterkunde en zelf assistente aan de universiteitsbibliotheek aldaar.

Brouwer was in de zomer van '31 naar Spanje gereisd. Na deze reis gaf hij regelmatig in katholieke bladen verslag van de toestand in Spanje op dat moment. In Nederland ging Brouwer Geers helpen met het schrijven van een grote monografie over "De Renaissance in Spanje" door twee grote hoofdstukken te schrijven n.l. die van Literatuur en De Mensch en de maatschappij naar de literatuur van de Gouden Eeuw.

Het boek werd over het algemeen goed ontvangen. De originele instelling van Brouwer, waarmee hij hier en daar gangbare opvattingen doorkruiste of aanviel, wakte bij sommige lezers bevreemding.

In een artikel in de Maasbode van 25-1-'34 schrijft de recensent N.G.H.Deen:

In het boek over de Spaansche Renaissance, dat hij met dr. G.J.Geers te samen schreef, houdt hij zich met het culturele geheel van den tijd bezig. En steeds op zo'n manier op zo'n onbewimpelde wijze vooroordelen aantastend, dat het niet heeft nagelaten, hier en daar bevreemding te wekken. Zoo vonden we in de voorlaatste twee afleveringen der "Revista de Filología Española" den neerslag van die uitwerking in een recensie van "De psychologie der Spaansche Mystiek" en in een bespreking van het werk over de "Renaissance in Spanje". Deze bespreking in het bekende tijdschrift van Menéndez Pidal zijn van de hand van den Amsterdamschen hispanist dr. J.A.van Praag. In de eerste recensie constateert de heer van Praag en naar het schijnt tot zijn misnoegen, onder andere: dat de schrijver de resultaten van de moderne positivistische psychologie verwerpt, dat hij zich inleeft on de bestudeerde mystici, ja, zich met

hen vereenzelvigt, dat hij het scepticisme haat, de Inquisitie rechtvaardigt, de theorieën van Freud veroordeelt, de scholastiek verdedigt, geen leed gevoelt over het mislukken van het protestantisme in Spanje en de mystiek aanvaardt als experimentele wetenschap. Met dit laatste was de heer Brouwer dus Bergson nog voor, die zich in zijn "Les deux sources de la morale et de la religion" (1932) bezig toont, hetzelfde te doen.

"Het merkwaardige", schrijft de heer van Praag, "is echter, dat de heer Brouwer met handen en voeten gebonden is aan de dogma's en den geloofsinhoud van de Katholieke Kerk, d.w.z. aan premissen van godsdienstigen aard. En geen grein eerbied heeft hij voor de mening van degenen, die daarvan afwijken".

De bezwaren van den recensent in hetzelfde wetenschappelijk tijdschrift (Tomo XX, p. 191) zijn niet veel anders. Daar wordt besproken het werk van Dr. Geers en Dr. Brouwer over de Spaansche Renaissance. Het valt evenwel op, dat voor den recensent Dr. Geers vrij-uit gaat, om niet te zeggen, wordt bijgevallen, ook wanneer hij "cón entusiasmo" naar Dr. van Praag meent, "de republiek begroet", d.w.z. de Spaansche revolutie op één lijn stelt met de Fransche van 1789, de Russische van 1917 en de Duitsche van 1918 en dingen opsomt (nogmaals: Dr. van Praag beluistert daar een enthousiasme in, en mogelijk heeft hij gelijk) als: het tot "massa" worden van de arbeiders, de scheiding van Kerk en Staat, de uitwijzing van Jezuiten als staatsgevaarlijke elementen, en het ongodsdienstig verklaren van het lager onderwijs. Altegaar zaken waarvoor de wetenschappelijke recensent toch niet plotseling enthousiasme als rechtvaardiging kan aannemen, daar hij het immers terzelfder plaatse Dr. Brouwer euvel duidt, dat deze de "gezegende tijden" prijst, waarin de theologie zelve aanvaard werd als een wetenschap met stevige basis en geloofwaardige bronnen.

Maar zie hier de schrijver voor den lezer ruw geschetst door een Nederlandsch collega-hispanist. (7)

Brouwer had door zijn betrekking in Den Haag aan de "School voor Taal- en Letterkunde" de gelegenheid voor het publiek te komen: de cursus '32-'33 werd met een openbare rede van hem geopend over "Spaansche reis- en krijgsjournalen uit de Gouden Eeuw".

Reeds had hij twee Spaanse romans vertaald, n.l. die van Eduardo Zamacois "Levende dooden" (Los vivos muertos) en "Met spade en dolk" (Las raices). Op zuiver hispanistisch gebied en in het onderwijs werd hij steeds werkzamer. Met Geers, van Praag en de Spaanse literatuurhistoricus Guillermo de Torre

organiseerde hij Spaanse zomerkursussen in Den Haag, van 24 juli tot 12 augustus 1933 en later ook van 16 juli tot 4 augustus 1937 en nog een Spaans weekend van 29 tot 31 mei 1936.

Brouwer vertaalde in het najaar van 1933 de bundel van Ortega y Gasset: "La rebelión de las masas" onder de titel "De opstand der horden". In dat werk staat de kultuurloosheid en richtingloosheid van de moderne Europese mens ter discussie. Volgens H. Hendriks is het zeer waarschijnlijk dat Brouwer met de diagnose van Ortega y Gasset instemde. (8)

Het geloof lijkt ook voor Brouwer antwoord te geven op de vragen waarop de wetenschap aan de massa het antwoord schuldig blijft.

In mei 1934 bekeerde Brouwer zich tot het Rooms-Katholieke geloof. (En niet in de gevangenis, zoals Carlos Gurméndez beweert).

In 1934 werd Brouwer ook lid van het Historisch Genootschap en van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde.

In historische zaken was Brouwer altijd geïnteresseerd. Zo schreef hij in 1933 reeds "Hernán Cortés en Monteczuma" en "Kronieken van Spaanse soldaten uit het begin van den 80-jarigen oorlog", begin van een enorme produktie van zuiver wetenschappelijke en populariserende aard.

In hetzelfde jaar schreef hij ook "Een Spaansch Schetsboek", 50 oefeningen met Spaans en Nederlands naast elkaar voor het "hedendaagsche beschaafde Spaansch", aan welk laatste het in de Nederlandse leerboeken meestal ontbrak.

Rond 1933 had Brouwer door zijn boeken ook in literaire kringen grotere bekendheid gekregen als Spanje-kenner.

Naast publikaties in "De Gemeenschap" en "De Tijd" werd Brouwer nu ook om artikelen gevraagd van niet-katholieke zijde.

Hoewel Brouwer zich toen nog het meest aangetrokken voelde tot het katholieke centrum-rechts, ging hij vanaf 1934 in zijn publikaties steeds meer een onafhankelijk standpunt innemen. (9)

Na zijn bezoeken van Spanje na 1936 deed Brouwer in Nederland veel moeite om, via de pers en als spreker op vele vergaderingen, de ogen van zijn landgenoten te openen voor de werkelijke situatie in Spanje, voor het gevaarlijke van de z.g.n. non-interventie.

Na zijn eerste reis in het deel van het opstandige Spanje wees hij in artikelen in de NRC als essentie van de burgeroorlog aan de maatschappelijke tegenstellingen die tussen de verschillende lagen van de bevolking en de verschillende landstreken bestaan. (10)

Hij oordeelde over de Kerk:

Zij is krachtens haar aard en instituut de vijand van het volk geworden, het volk welks noden zij niet kent, in welks klachten zij slechts oproerige kreten hoort. Het volk is zich dit bewust. (11)

Dit was een opmerkelijke kritische houding van de katholieke Brouwer.

De NRC was niet zo gelukkig met de veranderde houding van Brouwer en stopte zijn publikaties. O.a. in "De Tijd" bleef hij verslag doen van de burgeroorlog.

In september '36 bezocht Brouwer in Salamanca Unamuno om met hem te praten over zijn boek "San Manuel Bueno Martir" en over diens politieke standpunten. Een verslag van dit bezoek werd op 24 september '36 in De Tijd gepubliceerd. La Nación uit Buenos Aires reproduceert dit artikel.

Brouwer schrijft over deze ontmoeting dat Unamuno hem eerst niet wilde ontvangen, maar toen die hem zag, sprak:

U hebt me onlangs fel aangevallen ... maar ik houd van hard tegen hard. In de botsing ontvonken de gedachten. En in het conflict leert men de karakters kennen. (12)

Unamuno sprak tot Brouwer over zijn literaire figuur San Manuel Bueno en het Spaanse geloofsleven:

Het geloof is helaas nu bij velen verschaald. Daarin ligt de oorzaak van deze Spaanse tragedie van heden

... San Manuel Bueno zoekt de weg terug, naar Santa Teresa, naar San Juan de la Cruz.

Brouwer wilde het gesprek naar de politieke toestand leiden en vraagt: ... U hebt gezegd dat de oorzaak van de huidige toestand de frivoliteit van Azaña is. Wat bedoelt U daarmee?

Azaña is werkelijk de schuldige. Azaña heeft met Spanje gespeeld, uit frivoliteit, inderdaad, zonder te beseffen wat hij deed. Azaña heeft in een volk dat niet voorbereid was op grote veranderingen een toestand geschapen van volkomen wisselvalligheid. Hij heeft alle historische grondslagen weggerukt, zonder tijdig een nieuwe, hechte basis te hebben gelegd. Zijn koude, snijdende kritiek is volkomen vernietigend geweest. Hij heeft wanorde, verstoring, onzekerheid, leegte gebracht. ...

... Een land als Spanje, een volk als Spanje heeft gezag en constructieve leiding nodig. De geschiedenis moet zich rustig kunnen ontwikkelen.

Uit deze overwegingen steun ik de partij die in opstand is gekomen.

De opstand is de doorgaande lijn. Met het behoud van het gezag zal men de gelegenheid vinden tot bezonkenheid, tot rustige overdenking en ook tot opvoeding van het volk. Hier moet men beginnen. Het volk moet, van vruchtbare grondbeginsels uit, worden onderricht en opgevoed. Blijven

echter de onverzoenlijke uitersten in de strijd bestaan, dan zal Spanje in eeuwen niet meer tot bezinning komen. Ik vrees een fascistisch gevaar evenzeer als een communistisch. Geen van deze beide partijen erkent de volle geestelijke, zedelijke en maatschappelijke waardigheid van de mens.

Ik zou een fascistisch overwicht betreuren, om het geweld en de druk die ervan uitgaat. Het fascisme is een vorm van het historisch-materialisme. Het heeft in zijn maatschappelijke beschouwingen slechts aandacht voor de stoffelijke mens en voor het tijdelijk karakter van de maatschappij. De staatsidee van het fascisme is welbeschouwd een loochening van de christelijke idee... Ik ben principieel tegenstander van alle nivellerend geweld.

Ik sta aan de zijde van de opstandelingen omdat ik alleen in hen waarborgen zie voor een geleidelijke oplossing van de problemen in Spanje. Bij hen zie ik mogelijkheden voor een gezamenlijke opbouwende actie. De verschillende politieke partijen welke in het rechtse front verenigd zijn, zullen hopelijk in de gemeenschappelijke strijd de bereidwilligheid en offervaardigheid vinden om te samen Spanje weer op te bouwen. De Kerk zal haar evangeliserende taak met groter ijver moeten opvatten, de grote menigte moet in geloof met haar verenigd zijn. En wat het fascisme betreft ... Dit kan slechts ontstaan en bestaan in een geestelijk zwakke staat.(13)

(Vlak voor zijn dood raakte Unamuno in onmin met de opstandelingen.)

Eind september of begin oktober wordt J.Brouwer gevangen genomen door de fascistten en wekt hij grote argwaan doordat in zijn aantekeningenboekje de vele doden die in Badajoz en Valladolid (4500) waren gevallen door toedoen van de opstandelingen, genoteerd had. Doordat er in zijn bagage een portret met handgeschreven opdracht van generaal Mola werd gevonden, en door toedoen van Carlistische vrienden werd hij vrijgelaten en moest hij Spanje zo snel mogelijk verlaten.

In oktober '36 vatte Brouwer zijn visie samen in zijn brochure: De Spaansche Burgeroorlog.

Volgens hem is de burgeroorlog geen strijd tussen communisten en fascistten, maar tussen het Spanje dat in vrijheid en naar natuurlijke gegevens tot ontwikkeling wil komen, en het Spanje dat zijn nationale vernieuwing zoekt op de grondslagen der oude traditie. Hij kiest niet voor één van de twee, maar zegt dat er ook tussenwegen mogelijk zijn. Deze tussenweg

is volgens hem de democratie, die bij een militaire dictatuur geen kans maakt. Een kans die hij wel ziet bij de republikeinen. (14)

De Haagsche Post van november '36 schrijft o.a. over Brouwer's publikatie:

En wat den lezer ook daarin weer onmiddellijk treft, is de groote objectiviteit, waarmede hier een gegeven wordt behandeld, dat helaas vrijwel uitsluitend wordt beschreven door op sensatie beluste journalisten of door partijhaat verblinde medestrijders. Men heeft onmiddellijk het gevoel dat men zich gerust aan deze publicist kan overgeven, als hij uitvoerig ingaat op de diepere culturele en andere oorzaken tot deze burgeroorlog. ... dat het juist de bijna wetenschappelijke onpartijdigheid is, die voor den Nederlander de groote waarde van dit werkje uitmaakt. (15)

In deze brochure heeft Brouwer ook duidelijke kritiek op de Spaanse Kerk. Als gevolg van zijn kritiek werd Brouwer bij de Nederlandse katholieken verdacht. Na 4 december '36 staan er geen artikelen van hem meer in De Tijd.

Van 18 december '36 tot 17 januari '37 bezocht Brouwer het republikeinse Spanje. Ook hier werd hij gevangen genomen, ditmaal op verdenking van spionage voor de opstandelingen. Met vereende krachten, m.n. gemobiliseerd door Geers en de Spaanse gezant in Den Haag, Semprún, gelukte het hem zijn vrijheid te herkrijgen.

Na deze tweede reis verdedigde Brouwer in zijn geschriften en toespraken steeds de gematigde krachten in de Republiek.

Brouwer hield o.a. over de internationale dimensie van de burgeroorlog een lezing voor de leden van het Haags Genootschap "Oefening Kweekt Kennis" op 29 januari '37 in Diligentia te Den Haag. Hij richtte zich toen ook tegen de reaktionaire interpretatie van de Spaansche gebeurtenissen door de conservatief-katholieke krant als De Maasbode. (16)

In maart en mei '37 schrijft hij in "Studieën" nog twee artikelen over Spanje. Hierin gaat hij verder in op de 'beide Spanje's'.

Enerzijds staan zij, die als volstrekt richtsnoer hanteren een voor-goed-vastgesteld beginsel (hiërocratisch beginsel), anderzijds staan zij die van mening zijn dat het wisselende aardse leven niet in definitieve vormen kan, en mag worden vastgezet (noöcratische beginsel). Een tegenstelling die al vanaf de 11e eeuw in Spanje bestond. In de 19e eeuw vereenzelvigt de Spaanse Kerk zich met het verstarde hiërocratische beginsel. Op noöcratisch beginsel ontstaan partijen die streven naar verandering: het oude en nieuwe Spanje. De burgeroorlog heeft niets te maken met aanvaarding of verwerping van het christendom.

In dit stuk waardeert hij Franco's herstelprogramma positief (hoewel hij vindt dat men daar 30 jaar eerder mee had moeten komen), en hanteert hij de term "godsdienstoorlog" (als voorbijgaande fase). Hoogst waarschijnlijk heeft hij op basis van deze laatste stelling het artikel kunnen publiceren in dit Jezuïetenblad. (17)

Rond die tijd was Brouwer n.l. al mikpunt van een heftige discussie.

Toen zijn brochure in '36 uitkwam, werd deze door de meeste periodieken min of meer verwelkomd als zijnde een eigen katholiek geluid in de Spaanse burgeroorlog. Hij werd veel geciteerd en als informatiebron gebruikt.

Na zijn breuk met De Tijd (dec. '36) en vooral na zijn breuk met Franco (medio '37) wordt hij door enkele periodieken verketterd, zoals door De Tijd en Leering en Leiding, door andere juist geprezen, zoals door b.v. Onze Vaan en De Gemeenschap. (17)

Brouwer schreef ook een voorwoord bij de brochure van de Spaanse gezant José María de Semprún y Gurea. Deze man werd een communistisch katholiek genoemd en was mikpunt van kritiek die De Tijd uitte op linkse katholieken omdat hij vóór de republiek koos.

Tussen 2 en 13 juli '37 reisde Brouwer opnieuw naar Spanje. Ditmaal om het Internationaal Antifascistisch Schrijverscongres te bezoeken. Andere Nederlandse aanwezigen waren Jef Last en Nico Rost. Op 4 juli sprak Brouwer te Valencia het congres toe:

(...) debo casi toda la formación de mi espíritu - y querría poder decir también de mi corazón - a la lectura de los clásicos españoles. Y si me lo pudiera permitir, yo querría llamarme hijo adoptivo de España. Es precisamente porque emana de la cultura española todo de cuanto más noble he aprendido por lo que experimento una profunda veneración por España: es como si fuese mi propia madre. (...) Y si ahora en mi país me reprochan que, siendo escritor católico, defiende la causa del Gobierno español y me consideran como un hereje, excluido del cristianismo, yo apelo solamente a una razón: a Jesucristo, (...) que manda que hagamos lo que yo hago aquí: estar al lado del pueblo español, que es el más cristiano que cabe.

Quisiera añadir una cosa, camaradas: Y es que he encontrado aquí a mi gran amigo Bergamín, que es como mi hermano gemelo. El, en momentos decisivos para Holanda, cuando dió su conferencia "Don Quijote ante las puertas del Infierno", supo testimoniar un verdadero cristianismo e indicar a los jóvenes católicos de Holanda la actitud que debían mantener. Finalmente, antes de terminar, me pregunto: ¿Qué has hecho? Esto: defender la causa legítima de España. Y si esto fuese razón para ser acusado de "izquierdismo", estaría orgulloso de afirmar que estoy, como Jesucristo y como mi hermano Bergamín, decididamente a la izquierda. (18)

Nog voor zijn vertrek naar het Schrijverscongres was Brouwer in kontakt gekomen met de commissie "Hulp aan Spanje". Deze commissie was in het najaar van '36 vanuit de "Volksfront-idee" opgezet als brede solidariteitsbeweging, waarbij de communistische "Rode Hulp" een grote rol had gespeeld.

Op 22 juni '37 sprak Brouwer in Amsterdam ter gelegenheid van de opening van een Spanje-tentoonstelling van "Hulp aan Spanje" over "Kunst en Levenskunst in Spanje".

Hij huldigde hier het individualisme van de Spanjaarden en hun strijd voor de menselijke waardigheid.

Velen waren, aldus de verslaggever van het Volksdagblad, getroffen door de rijke inhoud (van de toespraak) en door spreker's visie op het Spaanse vraagstuk, welke nogal sterk afwijkt van het gangbare. (19)

Na zijn terugkeer uit Spanje heeft Brouwer nog een paar keer voor "Hulp aan Spanje" gesproken.

In november '37 richtte Brouwer samen met Geers de Nederlandse Vereniging van Leraren in Spaans en gestudeerde Hispanisten op. Hij werd voorzitter. Het doel van de vereniging was: de behartiging van de materiële en geestelijke belangen van de leraren in het Spaans en van hen die daarvoor opgeleid worden. In de eerste plaats wilde men ernaar streven het Spaans als vak op het rooster van Middelbare en andere scholen geplaatst te krijgen.

De bibliotheek van de vereniging zou niet uit boeken bestaan maar uit een bibliografisch apparaat, bijeengebracht m.b.v. de leden.

Ook wilde men kontakt met zusterverenigingen in andere landen onderhouden. Men organiseerde lezingen, excursies etc.

Vanaf '37 schreef Brouwer in het Critisch Bulletin artikelen over het kulturele leven in Spanje.

Zoals gezegd, kwam vanaf '37 vooral van katholieke zijde de kritiek op Brouwer opgang. In een groot aantal katholieke bladen werd hij aangevallen.

Na '37 zijn de grote katholieke bladen het vrijwel eens over het karakter van de burgeroorlog. Het is volgens hen een strijd tussen christendom en de krachten van atheïsme en bolsjewisme. Voor een ontkenning van hun kruistocht-gedachte moeten we dan kijken naar de periferie van de katholieke opinie, waaronder J. Brouwer.

De consensus binnen de katholieke pers ligt zo dat allen die steun verlenen aan de republiek worden veroordeeld. Zij worden beschreven als handlangers van de vijanden van de religie en daardoor zijn zij een gevaar voor een gezonde maatschappij. (20)

J. Brouwer viel in deze tijd ook grofweg onder deze gevaarlijke categorie.

Van 22 september tot 10 oktober '38 was Brouwer voor het laatst in Spanje. Hij reisde toen in gezelschap van jhr. W.Sandberg en prof. S.C.J.Olivier, voedingdeskundige uit Wageningen. Zij waren uitgenodigd om te komen kijken naar de zorg die de regering besteedde aan de voedselsituatie en de Spaanse kunstschaten.

Met de museum directeur Sandberg zou Brouwer tijdens de bezetting betrokken raken bij een illegale overval.

Hoofdstuk 3. 1939-1943

Het einde van de burgeroorlog betekende voor Brouwer het einde van zijn journalistieke werk over Spanje. Wel heeft hij nog in twee boeken het Spaanse probleem behandeld, n.l. in "Het mysterie Spanje" en in "De schatten van Medina Sidonia".

Het Mysterie Spanje was al eens eerder verschenen onder de titel "Spaansche Aspecten en Perspectieven". In recensies was dit boek ondanks enkele kritische opmerkingen een veelal zeer gewaardeerd werk:

... (het is) een boek dat door diepte en veelzijdigheid, door zijn betekenis voor historie, sociologie en actualiteit het arbeidsveld van vele gewone hispanisten te buiten gaat. (21)

Voor geen "partij" kan Dr. Brouwer's boek bevredigend zijn; daarin schuilt een goede waarborg. En voor degenen die krachtens hun levensbeschouwing hem het naast aan het hart moeten liggen, is dit boek één vlammend verwijt geworden; dat is de beste lof die men zijn oprechtheid kan toekennen.

Zonder rechtstreeks "nieuws" te brengen over Spanje, legt zijn studie een helder verband tussen een menigte verspreide, maar gemakkelijk controleerbare gegevens. Het is voor alles schrander en eerlijk. (22)

Hoewel zijn uiteenzettingen van grote kennis en een doordringend begrip van de vele psychologische en culturele elementen in dit altijd weer fascinerende volk en zijn bewogen verleden getuigenis afleggen, blijft het beeld, dat hij ontwierp wat vaag en onduidelijk. In de verschillende hoofdstukken grijpt hij te vaak naar perioden uit het verleden terug, waardoor de gang van het betoog onrustig en somswijlen verwarrend wordt. Het meest bevredigend zijn daarom ook de hoofdstukken, die het tot stand komen en verloop van de achter ons liggende burgeroorlog op uitnemende wijze analyseren en uitmonden in een voorzichtig ontworpen perspectief voor de toekomst van het geteisterde volk. (23)

De herdruk van dit boek met de nieuwe titel "Het mysterie Spanje" kreeg wederom veel aandacht:

... het Spaansche probleem van de partijdige beschouwing ophief naar het plateau van de critische en wetenschappelijke discussie. Wanneer we thans zijn boek (...) herlezen en de gefundeerde kennis, de critische zin en de sublieme woordkeus om de voorrang strijden van onze bewondering, zijn we dankbaar voor deze erfenis die Brouwer ons naliet. (...) Moge dan ook een ieder die begeerte heeft kennis te nemen van zijn eigen tijd en in het bijzonder zij, die op enigerlei wijze leiding geven aan de publieke opinie, het boek van dr. Brouwer lezen en herlezen, niet in het minst ook opdat we verlost zullen worden van de oncritische phrasen die zich inzake Spanje in onze geest hebben vastgehecht. (24)

Na zijn laatste reis naar Spanje werd Brouwer, terug in Nederland, in '38 deskundige bij de eindexamens van de H.B.S.

In oktober '39 werd hij benoemd als tijdelijk leraar Frans aan een H.B.S. te Utrecht, waarvoor hij op 1 april '40 uit Den Haag verhuisde.

In '40, '41 en '42 was hij lid van de examencommissie M.O.Spaans.

Hij werd redakteur van de "Bibliotheek voor Weten en Denken" (dln. I-XV) en schreef zelf daarvoor in het begin van de bezetting dl.I. over "Geestelijke Verwarring". Deze studie wekte veel verwarring. Veel later, in de geschiedschrijving van Dr. Lou de Jong over de oorlogsjaren, heeft deze het doen voorkomen alsof Brouwer een soort aanpassing nastreefde aan "de nieuwe orde". Maar volgens een diepgravende studie van Jan Rogier in diens "De geschiedschrijving des rijks" (1979) was dit geenszins het geval. Integendeel: de bedienden van de Nederlandse Unie hebben in hun blad, onder redactie van Geert Ruygers, de studie heftig aangevallen; men kan dus wel aannemen dat Brouwer's studie niet welkom was bij de Duitsers.

In 1940 verscheen van de hand van Brouwer een historische roman "Philips Willem". Het boek beleefde talloze herdrukken, populair als het was om de vergelijking die men met Hitler kon maken. In deze roman bekritiseerde Brouwer het absolute totalitaire staatsgezag. Nadat er 20.000 exemplaren van waren verkocht, werd een nieuwe herdruk tenslotte door de Duitsers verboden.

Philips Willem bracht Brouwer opeens naar de voorgrond. De verschillende milieus, waarin Brouwer gelezen werd, vloeiden samen en dat totaal breidde zich uit tot het een lezerstal werd, dat gewicht in de schaal ging leggen. Het had in korte tijd ver over de 13.000 kopers gevonden, d.w.z. het boek was het geestelijk voedsel geworden van de kern van Nederlandse intellectuelen, die de openbare mening dicteert. De verklaring hiervan ligt niet alleen in de waarde van het boek, men moet ook de tijd nemen

waarin het verscheen.

Philips Willem was een cri de conscience: het was een protest tegen de politiek, die geen morele normen erkent, tegen een "staatsraison" die de mens alleen als middel beschouwt en verlaagt tot werktuig van abstracte dromen van grootheid, tegen een administratief absolutisme, dat iedere vorm van geestelijke zelfstandigheid vervolgt. Het was kortom, een protest tegen alles wat ons in den bezetter tot stikkens toe bedrukte, en voor een ogenblik werd Brouwer degene, die vorm gaf aan het volksgeweten. (25)

Het boek had uiteraard ook veel irritatie opgeroepen bij een ander deel van de Nederlandse bevolking. In een voorwoord bij de 5e druk moest Brouwer zich verweren tegen een perfide anonieme beschuldiging in het blad "De Unie", waarbij zijn boek communistische propaganda werd genoemd (1941).

De irritatie over het boek richtte zich ook vaak op de literaire vorm waarin het gegoten was: een zgn. gevonden dagboek van een Spaans edelman dat Brouwer bewerkt zou hebben. Een aantal mensen voelde zich bedrogen doordat zij pas laat dit literair procédé doorhadden en het door Brouwer gevonden handschrift voor echt hadden gehouden.

"Het Vaderland" schreef zo op 31 december 1940:

Als de heer Brouwer, terwille van zijn verbaal, alles uit eigen duim gezogen heeft, dan moeten wij de hele zaak toch op z'n minst een zonde tegen den goeden smaak noemen. ...

Laat Brouwer zich bij zijn historische studie houden en geen schandalen uitdenken ten einde ons een chronique scandaleuse in den vorm van een historisch document te kunnen aanbieden. Vooral niet, daar die schandalen rondom de echte figuren en ons allen dierbare figuren uit de Nederlandsche geschiedenis gefantaseerd worden. (26)

Tijdens de bezettingsjaren moest Mr. Dr. J.A. van Praag onderduiken. Als jood werd hij van de universiteit ontslagen. Brouwer werd toen aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam benoemd tot tijdelijk lector in het Spaans op 14 februari '41 voor de periode tot 1 juli '41. De N.S.B. ontketende echter een rel tegen hem en verspreidde een strooibiljet waar in opruiende taal onthullingen over zijn verleden gedaan werden.

Als beschrijving van Brouwer sprak men over

deze ontslagen tuchthuisboef, door de vijanden van den nieuwe tijd en van de vernieuwing van ons Volk benoemd in de rijen van hen, die onze studeerende jeugd moeten opvoeden. (27)

Volgens hen mochten onze studenten niet door een roofmoordenaar bedorven worden.

(Brouwer had) tijdens den Spaanschen burgeroorlog in Nederland twee jaren gehitst tijdens de nationale wederopstanding van het Spaansche Volk. Hij had moordenaars van duizenden priesters, kloosterlingen, mannen vrouwen en kinderen als "helden" vereerd, de brandstichters en plunde- raars verheerlijkt, niettegenstaande zijn "katholieke geloofsovertuiging". Hij was sedert jaren een der meest doortrapte leugenaars, lasteraars en kwaadsprekers over het nationaal socialisme,

aldus het pamflet. (28)

De toenmalige burgermeester van Amsterdam, Voûte, schorste Brouwer op 12-4-'41. "Brouwer moet weg" was de kop van een artikel in Volk en Vaderland van 11-4-'41. Volgens deze krant behoorde Brouwer tot de fanatiekste haat-predikers tegen de N.S.B. en alles wat nationaal-socialistisch voelde in Nederland. Hij verwierf - aldus deze krant - bijzondere bekendheid als katholiek door zijn mateloze campagne ten gunste van de moordenaarsregering in Madrid en tegen generaal Franco.

Gedurende den Spaanschen burgeroorlog stond hij in nauw kontakt met de roode generaal in Madrid en sprak hier te lande voor tal van hulpcomité's ten bate van het roode Spanje. Hij als katholiek werd door communisten en sociaal-democraten dankbaar als kroongetuige gebruikt, om de massa op te hitsen tegen Franco en de landen, die Franco moreel en materiëel steunden.

(...) Eerst nu hebben wij de verklaring gevonden voor de liefde van dezen Johan Brouwer voor het bandietenbewind van Rood Spanje.

In 1922 is hij n.l. door de Rotterdamsche rechtbank tot 8 jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens roofmoord. Voor hem gold dus de oude leuze: soort zoekt soort.

Het artikel gaat zo nog enige tijd voort en eindigt met:

Wij weten te spreken uit naam van het fatsoenlijke Nederlandsche Volk - nationaal-socialist of niet nationaal-socialist - wanneer wij hier den eis stellen dat deze benoeming onverwijld ongedaan wordt gemaakt. Het is een aanfluiting dat onder niet-democratische omstandigheden zulk een individu nog een minuut langer op de studeerende jeugd wordt losgelaten. (29)

Brouwer heeft na zijn ontslag aan de Universiteit meteen zelf ontslag gevraagd uit zijn Utrechtse leraarsbetrekking. Hij wijdde zich daarna grotendeels aan illegaal werk.

Vanaf '37 had Brouwer in kontakt gestaan met de kring rond het echtpaar Romein. Sedertdien was hij steeds meer betrokken geraakt bij de Nederlandse bewegingen die zich inzetten tegen het opkomende fascisme.

In het najaar van 1940 werkte Brouwer mee aan de oprichting van een "Comité voor Geestelijke Weerbaarheid". Brouwer maakte deel uit van de Utrechtse

afdeling van dit comité.

Na zijn ontslag in Amsterdam, hield hij zich naast zijn literaire werk in toenemende mate dus bezig met het verzet.

Uit de "geestelijke weerbaarheid" kwam het Kunstenaarsverzet voort, waarbinnen een Amsterdamse groep de aanslag op het Bevolkingsregister voorbereidde en uitvoerde. Bij deze voorbereidingen werd de Amsterdamse groep bijgestaan door Brouwer en een aantal Utrechtse studenten die hij om zich heen verzameld had. Hij was binnen de Nederlandse universitaire wereld al geruime tijd opgetreden als "bezieler" van het studentenverzet.

Na de aanslag op het bevolkingsregister werden Brouwer en zeventien anderen door de Duitsers gearresteerd. Op 1 juli 1943 werd Johan Brouwer gefusilleerd.

Naast de vele artikelen in allerlei tijdschriften over de Spaanse burgeroorlog maar ook over vele andere aspecten van de Spaanse samenleving en cultuur, heeft Brouwer 10 Spaanse boeken vertaald, enkele belangrijke werken geschreven van historische en populariserende aard m.b.t. Spanje, en heeft hij naast twee Spaanse leerboeken meegewerkt aan een Spaans-Nederlands en Nederlands-Spaans woordenboek, samen met M.Greevink.

Voor Brouwer was Spanje de belichaming van het vitale, dat West-Europa mist (30) te vergelijken met de Engelse schrijver Brenan, die in Spanje poogde de gezapigheid, het comfort en de hypocrisie van de Engelse burgerij te ontvluchten.

Hoofdstuk 4. Persoonlijkheid

Johan Brouwer had, zoals heeft mogen blijken, vele talenten.

...de een kent hem als scherpzinnige wetenschapsman en hispanist - ook als zodanig veelzijdig, want zowel filoloog als historicus, zowel literatuurcriticus als cultuurfilosoof; de ander kent hem als romanschrijver onder eigen naam en diverse pseudoniemen (Maarten v.d.Moer, Geerlincks e.a.); een derde als journalist en kundig verslaggever van de gebeurtenissen en toestanden uit de Spaanse burgeroorlog; een vierde als figuur met "een verleden", dat schril afstak bij dat van de rustige burgerman; de vijfde als pedagoog en lesgever met speciale didaktische begaafdheden; en een zesde als onverschrokken illegaal strijder met een grote invloed op jongeren vooral, die hij allereerst door eigen voorbeeld en daden wist te inspireren, totdat hij midden in het actieve verzet het leven liet, in dienst van de eeuwige zaak der vrijheid en der menselijkheid. (31)

Door al deze aspecten van zijn persoonlijkheid loopt echter een grote rode draad:

Voor Johan Brouwer betekent de kern van alles waar hij over schrijft, de strijd om de vrijheid. Zijn wereldbeschouwing is modern, progressief, maar geenszins verstand in het materialisme. Geestelijke vrijheid is meer voor hem dan een vage, humanistische stelling. Het is zijn verlangen om boven al het materiële uit te komen en zich metafysische en religieuze zekerheden te verwerven. Hij onderging dit zo persoonlijk, dat velen hem niet meer konden volgen, ook al meenden ze zijn geestesverwanten te zijn. Hij was een "outsider". De geleerden noemden hem een bohemien. De protestanten noemden hem rooms. De katholieken zagen in hem een ketter. In literaire kringen verging het hem evenzo. Hij stond in de dagen dat zijn romans verschenen, even ver af van de letterkundige opvattingen van Ter Braak als die van Den Doollaard. (32)

Het zoeken naar nieuwe levenswaarden is bepalend geweest voor het hele oeuvre van J. Brouwer. Hij wilde nieuwe levenswaarden zoeken via de mystiek, die volgens hem werd geopenbaard in het grensgebied van het occultisme. Over dit occultisme schreef hij zijn ideeën in enkele romans, waaronder "In de schaduw van de dood" en "Vandaag geen spreekuur". De dood was voor hem een onontkoombaar thema in zijn werk.

De meeste waardering voor Brouwer kwam voor zijn essayistisch werk. Ofschoon zijn mening over mystiek, de strijdende Kerk en de scholastiek voor velen onduidelijk en aanvechtbaar was, was hij voor alles een historicus en als zodanig de meest veelzijdige hispanist die Nederland heeft bezeten. Hij wordt getypeerd als een karakter dat allerm minst burgerlijk was: men kan zijn misdrijf bezien als een poging om er achter te komen wat er onder de schijnbare rust van het Nederlandse burgermansleven verborgen lag. Het feit dat hij zich tot katholiek bekeerde, was binnen de kring der protestanten een soort rebellie.

Binnen het katholicisme zocht Brouwer de radikaalste stroming die er was: de mystiek.

Midden in zijn politieke ontwikkeling sprong hij over naar de partij van de Spaanse regering, waardoor hij vele katholieken tegen zich in het harnas joeg. Midden in de opbouw van zijn wetenschappelijke carrière ging hij romans schrijven, een gevaarlijke bezigheid in de ogen van vele academici. Hij was een controversieel figuur doordat hij zich zo onafhankelijk opstelde t.o.v. algemeen aanvaarde normen, zelfs t.a.v. de haast onaantastbare eerbied die men tegenover de dood eist.

Bij Brouwer's werk ontstonden vaak misverstanden. Hij was in zekere zin een door de maatschappij buitengestotene. Het is dan ook vrij cinisch te noemen dat hij gestorven is voor de in stand houding van een maatschappij die hemzelf

nooit helemaal aanvaardde. Te meer omdat men hem na zijn dood niet meer als "outsider" ziet.

Konklusie:

De ontwikkeling van de studie spaans aan de universiteit is te danken aan de werkzaamheden die m.n. J.A.van Praag, G.J.Geers en C.F.A.van Dam als pioniers op het gebied van het hispanisme hebben verricht.

De voorlopers van deze studierichting moeten we zoeken in die opleidingen waar handelsspaans onderwezen werd.

De behoefte aan kennis van het handelsspaans kwam voornamelijk voort uit de belangstelling die er sinds de jaren '20 bestond voor de handel met Zuid-Amerika, waarbij vooral Argentinië, Brazilië en Chili de belangrijkste handelspartners vormden.

Literaire of kulturele beweegredenen om spaans m.b.t. Latijns-Amerika te gaan studeren, kwamen zelden voor. Met name de rijkdom in dat kontinent aan grondstoffen en mineralen en de afzetmogelijkheden voor velerlei soorten produkten uit Nederland deden de behoefte groeien aan meer kennis van de Spaanse taal om een optimale handel te kunnen voeren. Interesse voor de Spaans-Amerikaanse kultuur (of kulturen) stond grotendeels ten dienste hiervan.

Voor Spanje lag dit anders: interesse voor de letterkunde van Spanje bestond al vanaf de 16e eeuw, wat blijkt uit de talrijke vertalingen van de Spaanse klassieken. Na een inzinking in de 19e eeuw nam in de jaren '30 van deze eeuw de belangstelling voor de Spaanse literatuur en kultuur toe, mede dankzij het opkomend toerisme naar Spanje, de burgeroorlog die velen de aandacht trok, en niet te vergeten het werk van de eerste hispanisten in Nederland die trachtten de Nederlandse lezer voor Spanje warm te maken.

Lange tijd lijkt de motivatie om zich te verdiepen in de Spaanse kultuur gelegen te hebben in het feit dat men een tegenhanger zocht van de bezadigde West-Europese civilisatie

Het werk dat de eerste hispanisten in Nederland verricht hebben, ligt behoorlijk uiteen:

Van Praag heeft zich vooral verdienstelijk gemaakt als bronnenvorser. Hij registreerde allerlei Nederlandse vertalingen van Spaanse werken die in de afgelopen eeuwen gemaakt waren, en achterhaalde Spaanse bronnen van Nederlandse literatuur.

Van Dam's bijdrage aan het hispanisme bestond voornamelijk uit het schrijven van woordenboeken, en het bijeenbrengen van Spaanse werken met als resultaat dat hij - dankzij invloedrijke relaties - een uitgebreide bibliotheek van Spaans-talige literatuur in Nederland tot stand wist te brengen.

Geers heeft zijn activiteiten gekonsentreerd rond het in brede kring in Nederland bekendheid geven aan de Spaans-talige literatuur, middels artikelen hierover en vertalingen van Spaanse werken. Vooral dankzij hem kon het Nederlandse publiek zich op de hoogte stellen van de ideeën van Ortega y Gasset en Unamuno.

Brouwer was voor alles een journalist en historicus. Hij droeg in belangrijke mate bij tot de opinie-vorming rond de Spaanse burgeroorlog in Nederland en zijn geromantizeerde historische werken maakten de geschiedenis van Spanje voor veel Nederlanders toegankelijk. Zijn studie over de Spaanse mystiek getuigde van een diepgaande betrokkenheid en een scherpzinnige wetenschappelijke geest.

Deze vier hispanisten zijn vrij autonoom hun eigen richting opgegaan.

Van Praag, Geers en Brouwer hebben regelmatig onderling contact gehouden om ideeën uit te wisselen en om bijeenkomsten te organiseren op het gebied van het hispanisme. Van Dam stond buiten hun kring.

De "erudiete wetenschapper" van Praag, de "zakenman" van Dam, de "linkse idealist" Geers en de "mysticus" Brouwer gaven ieder een zeer persoonlijk gekleurde bijdrage aan het hispanisme.

Daar de studie spaans aan de universiteit in die tijd nog in de kinderschoenen stond, kan men niet stellen dat de huidige Spaanse seminaria in Amsterdam, Groningen, Utrecht(en Leiden) een afspiegeling of voortzetting zijn van hun specifieke werkzaamheden.

Daarvoor hebben te veel andere hoogleraren en wetenschappelijke medewerkers daarna hun eigen bijdragen geleverd tot de vorming van deze studierichting. Een belangrijk deel van het hispanisme is nu ook gericht op Latijns-Amerika.

Ontwikkeling van de studie Spaans.

Hoofdstuk 1.

1. J.B.Kerpestein, Handelsspaansch,
Nijgh & Van Ditmar's Uitgevers Mij. , Rotterdam, 1924
2. Spaanse Wereld, 5, El examen español M.O., 20 años de historia, G.J.Geers
3. Rotterdams Letterkundig Weekblad, 19-4-'21

Hoofdstuk 2.

4. Norte, 4, Historia del Hispanismo en Holanda, J.A.van Praag, pag. 98
5. Kurt Hielscher, Das unbekannten Spanien
Verlag von Ernst Wasmuth, Berlin, 1922
6. J.J.A.Rebel-Runchel, Spanje, een droom van schoonheid,
De Bilt Uitgeverij Comp. "De Branding", 1952
7. De Gids, 2, Johan Brouwer en de Spaanse Burgeroorlog, 1931-1939,
Een Nederlander in het Spaanse labyrint, H.Henrichs, 1982, pag.81

Hoofdstuk 3.

8. Hispania, 8/9, febr.-mrt 1953, 14e jaargang.
9. Spaanse Wereld, 1, Aan den lezer, G.J.Geers
10. Mr. N.E.Rost Onnes, Voorwoord in Zoeklicht op Zuid-Amerika, Mr. W.J.van Balen
Boom-Ruygrok N.V., Haarlem 1949
11. Mr. W.J.van Balen, Nederland en de A.B.C.Staten, pag. 240
Uitg. Contact, Amsterdam, 1945
12. idem, pag. 236
13. idem, pag. 256

J.A.van Praag.

Hoofdstuk 1.

1. J.A.van Praag, Enkele opmerkingen over Pío Baroja, zijn leven en zijn werk.
H.J.Paris, A'dam 1927, pag. 35-36.
2. Español,1, De studie in het spaans aan de universiteit van A'dam, J.A.van
Praag, juni/juli '52, pag. 2-3.

Hoofdstuk 2.

3. Bzzletin,8, Hispanisme in het interbellum, A.Constandse, 1980, pag. 64.

Hoofdstuk 3.

4. Bzzletin,8, Hispanisme in het interbellum, A.Constandse, 1980, pag. 64.

Hoofdstuk 1.

1. Hispania, 4, Aan de vooravond van het zilveren feest van het Genootschap "Spanje-Spaansch-Amerika", gevestigd te Amsterdam., C.F.A. van Dam, okt. '54, pag. 362.
2. Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden, Cornelus Frans Adolf van Dam, H.Houwens Post, '72-'73. pag. 97.
3. Critisch Bulletin, mrt. '38, Spanje en Spaansche dichtkunst, J.Brouwer, pag. 66-67.

Hoofdstuk 2.

4. De Tijd, 18-10-'35, Luis Zapata, kolom 3-4.
5. Persbericht Rijksuniversiteit te Utrecht, 16-11-'67, Prof. dr. C.F.A. van Dam 40 jaar hoogleraar.
6. Folia Civitatis, 7-5-'83, Een illegaal bestaan tegen de wetten aan, Boudewijn Büch, pag. 12.
7. Nog niet gepubliceerd proefschrift van K. van Leuven, Universiteit van A'dam '83 hoofdstuk:5, interpretatie en strategie.
8. Nieuw Utrechts Dagblad, 19-5-'60, Borstbeeld van Rubén Darío in Spaans Instituut.
9. Español, 1, juni/juli '52, Het Spaans Instituut te Utrecht, G.C.Mohr-Horsman, pag. 6.
10. Hispania, 10, apr. '53, Así es su Alteza Real el Príncipe Bernardo de los Países Bajos, D.Luis de Castresana, pag. 366-367.
11. ibid. 2, pag. 102.
12. Utrechts Nieuwsblad, 2-12-'66, Prins Bernhard huldigt prof.dr.C.F.A. van Dam.
13. N.R.C., 5-12-'66, Feestbundel Spaanse Letterkunde voor prins Bernhard.
14. ibid. 2, pag. 98.

Hoofdstuk 1.

1. Alfonso Reyes, Entre libris, Carta a un Holandés
México, El colegio de México, 1948
2. Sin Nombre, vol. VII, 2 G.J.Geers (1891-1965) hispanista y unamunista neerlandés, B.N.Teensma, julio-septiembre 1977, pag. 9
3. idem, pag. 8-9

Hoofdstuk 2.

4. Rotterdams Letterkundig Weekblad, Dr. G.J.Geers, "Antologia Castellana",
19-4-'21
5. Sin Nombre, vol VII, 2, G.J.Geers (1891-1965) hispanista y unamunista neerlandés, B.N.Teensma, julio-septiembre 1977, pag. 28
6. idem, pag. 31
7. Critisch Bulletin, 10, oktober 1930, Spaansche Lyriek, G.J.Geers
8. Norte, año III, 2, Entrevista con el profesor dr. G.J.Geers, okt-nov. '62, pag.1-2
9. Levende Talen, '70, G.J.Geers en Ramón Gómez de la Serna, B.N.Teensma, pag. 501
10. Critisch Bulletin, mei '36, Lope de Vega, Johan Brouwer, pag. 130-131
11. G.J.Geers, Lezing over Spanje, gehouden op 5-11-'36 en 22-10-'36, Instituut Sociale Geschiedenis te A'dam (archief)
12. Critisch Bulletin, mrt. '38, Spanje en de Spaansche Dichtkunst, Johan Brouwer.
pag. 5
13. Parool, 2-10-'62, Prof. G.J.Geers, pionier van de studie van het spaans in ons land, Prof. mr. dr. J.A.van Praag
14. Paul Denekamp e.a. Ontwapenend, Geschiedenis van 25 jaar PSP, Stichting Wetenschappelijk Bureau PSP, Amsterdam, 1982, pag. 30
15. Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden, '67-'68
G.J.Geers, H.Th. Oostendorp, pag. 71
16. Spaanse Wereld, 6, Wederoprichting van de "Nederlandse Vereniging van Leraren in het Spaans en Portugees", pag. 23
17. Norte, oct/nov. '62, año III, 2, Entrevista con el profesor dr. G.J.Geers, pag. 2
18. Levende Talen, '70, G.J.Geers en Ramón Gómez de la Serna, B.N.Teensma, pag. 501

Hoofdstuk 3.

19. Maarten Steenmeijer, Spaanse Literatuur in Nederlandse vertaling, Universiteit van Leiden, 1980
Spaansamerikaanse Literatuur in Nederlandse vertaling,
Universiteit van Leiden, 1978
20. Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden, '67-'68

G.J.Geers, H.Th. Oostendorp, pag. 74

21. Bzzletin, 8, 1980, Hispanisme in het interbellum, Anton Constandse, pag. 63
22. De Groene Amsterdammer, 15-5-'65, Een kerel uit één stuk, A.L.Constandse
23. Norte, año III, 2, Entrevista con el profesor dr. G.J.Geers, pag. 2
24. idem.
25. idem.
26. Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden, '67-'68
G.J.Geers, H.Th. Oostendorp

Johan Brouwer

Hoofdstuk 1.

1. De Gids, 2, Johan Brouwer en de Spaanse Burgeroorlog, 1931-1939, Een Nederlander in het Spaanse labyrint, H.Henrichs, 1982, pag. 80
2. Revista de Occidente, 16, febr. 1977, Vida y obra de Johan Brouwer, Carlos Gurméndez, pag. 66
3. Jaarboek van de Maatschappij voor Nederlandse Letterkunde, 1957
Johan Brouwer, G.J.Geers, pag. 57
4. De Gids, 2, ibid.1. pag. 82
5. Revista de Occidente, ibid. 2, pag. 68

Hoofdstuk 2.

6. De Gids, 2, ibid. 1., pag. 81
7. De Maasbode, 25-1-'34, Het verleden van Mexico, Het boek, de schrijver, een recensie, N.G.H.Deen
8. De Gids, 2, ibid.1. pag. 82
9. De Gids, 2, ibid.1. pag. 84
10. De Gids, 2, ibid.1.pag. 87
11. idem
12. De Tijd, 24-9-'36, Een bezoek bij Unamuno, Johan Brouwer
13. idem
14. J.de Geus, F.Borm en A.Wijnhoven, Katholieke reacties op de Spaanse Burgeroorlog, Niet gepubliceerd werkstuk, afd. Geschiedenis VU A'dam 1980, pag. 26.
15. Haagsche Post, nov. '36, De Spaansche burgeroorlog, zijn oorzaken en mogelijke gevolgen, recensie
16. Cajo Brendel, Revolutie en contra-revolutie in Spanje, pag. 80
Het Wereldvenster Baarn, 1977
17. J.de Geus e.a. ibid.14. pag. 27
18. II Congreso Internacional de Escritores Antifascistas (1937), Vol. III.
Ponencias, documentos, testimonios.
Edición: Manuel Aznar Sole, Luís Mario Scheiter, Ed. Laia,
Barcelona, 1979, pag. 489
19. De Gids, 2, ibid.1., pag. 94
20. J.de Geus, e,a, ibid.14, pag. 30

Hoofdstuk 3.

21. Jaarboek van de Maatschappij voor Nederlandse Letterkunde, ibid.3.pag. 61
22. Critisch Bulletin, Het onverwoestbare Spanje, Albert Helman., pag. 269 (1939)
23. Socialisme en Democratie, 1939, Boekbesprekingen, pag. 827-828
24. De Vrije Katheder, '47, Het mysterie van Spanje, bij de herdruk van het boek van Dr.J.Brouwer, G.Kreveld.
25. Sal Tas, Johan Brouwer, outsider en bezieler, 1946, H.P.Leopold's Uitg. Mij.N.V. Den Haag.
26. Het Vaderland, 31-12-1940, Van de bonte boekentafel, Een historische Mystificatie.
27. N.S.B., Schoonmaak aan onze Amsterdamsche Universiteit, 1941, pamflet.
28. Volk en Vaderland, 11-4-'41, Onbegrijpelijke benoeming in Amsterdam.
29. ibid. 28.
30. De Gids, 2, ibid.1.

Hoofdstuk 4.

31. Critisch Bulletin, dec. '45, Johan Brouwer, Albert Helman.
32. Haagse Post, 2-11-'56, Johan Brouwer in de rij der Nederlandse klassieken, Rico Bulthuis.

Overige geraadpleegde literatuur:

1. Chr. van Balen J.R., Argentinië, Uitgave van het maandblad "Nederland", Buenos Aires, 1936, 204 pag.
(hoofdstukken over: Gemeenschapsleven, De Nederlandsche Vereeniging, Nederland en Argentinië)
2. Brochure XXV Jornada Hispanica, 1978, G.J.van Rhoon.
3. Felipe M.Lorda A., Hispanófilos Holandeses Contemporáneos, Destacados profesores de español en tanto que lengua viva: G.P.de Ridder, Radio Nederland, fecha de transmisión: 28/29 nov. '50; hora (m.g.) 22.30/03.00
4. Spaanse Wereld 4, Nederlandse Handel op Zuid-Amerika, Mr. W.J.van Balen. pag. 2-3.
5. Spaanse Wereld 5, Instituut voor Ibero-Amerikaanse studieën, pag. 22-23.
6. Mens en Wereld XX,11,In memoriam prof. Geers, J.A.van Praag, 29-5-'65,pag.4
7. Norte,okt. '62, Impromptu sobre Geers, Dolf Verspoor, pag.5.
8. ibid.7, Geers, Maestro de hombría, Francisco Carrasquer, pag.3-4
9. Vrije Volk,24-7-'54, Goede bloemlezing brengt Spaanse poëzie naderbij, H.de Vries.
10. Algemeen Handelsblad,5-1-'57, Het werk van dr. Johan Brouwer,Een schrijver die zich verbergt in romanfiguren - Worstelen met ongelovigheid -., B.Stroman.
11. Vrij Nederland 4-8-'43, Herinneringen aan dr. Johan Brouwer, F.Vredenrijk Engelenburg.
12. N.R.C.Handelsblad,21-8-'82, Tussen twee leegten, Tim Krabbé.
13. Het Parool,18-10-'57, Johan Brouwer als historicus...kennis van zaken en gebrek aan afstand, J.H.W.Veenstra.
14. Groot Nederland, dec. '36, recensie over 'De Spaansche Burgeroorlog' van J.Brouwer, pag. 613-616
15. Roeping,2, nov. '36, Boekbespreking (De Spaansche Burgeroorlog), G.Knuvelde.
16. Het Parool,10-11-'56, Johan Brouwer: de dood als onontkoombaar thema, J.H.W. Veenstra.
17. Haagsche Courant,13-2-'41, Toegezonden boeken, (Philips Willem, door J.Brouwer)
18. Handelsblad 20-12-'40, Prins Philips Willem, recensie.

Bijlage.1.

Bibliografie van de werken van J.A.van Praag:

Boeken:

- 1928 Beschouwingen over Angel Ganivet, Groningen.
- 1930 Huidige opvattingen over de Cid der historie, Groningen.
- 1931 Zestalg Handelswoordenboek (Spaans gedeelte), Groningen.
- 1932 Spaanse spraakkunst voor Nederlanders, Londen-A'dam, The Linguaphone Institute.
- 1946 Grammaticaal commentaar bij de conversatiecursus Spaans, Londen-A'dam, The Linguaphone Institute.
- 1947 Don Quichote, A'dam, I.V.I.O.
- 1948 Gespleten zielen, Groningen.
- 1949 Handboek voor de opleiding tot het rijksexamen Tolk-Vertaler in de Spaanse Taal, (samen met anderen), Den Haag.
- 1953 Nieuw licht op Alva, A'dam, I.V.I.O.
- 1953 Spaans lees- en vertaalboek (samen met B.J.Fernández de la Mata), A'dam.
- 1954 Beknopte geschiedenis der Spaanse letterkunde, I, Middeleeuwen en Gouden Tijdperk, A'dam.
- 1955 Comentarios gramaticales al Cursillo de Español de América, Londen-A'dam, The Linguaphone Institute.
- 1956 Introducción a Cantos Rodados de F.Carrasquer, A'dam.
- 1957 Beknopte geschiedenis der Spaanse letterkunde, II, 18e en 19e eeuw, A'dam.
- 1957 Spaanse grammatica, Den Haag.
- 1958 Spelenderwijs Spaans, A'dam.
- 1959 Beknopte geschiedenis der Spaanse letterkunde, III, 20e eeuw, A'dam.
- 1969 Prólogo a Cuentos del hombre de S.J.Sánchez-Bondy, Barcelona.

Artikelen:

- 1922 La comedia espagnole aux Pays Bas au XVIIIème et aux XVIIIème siècle, A'dam
- 1927 Enkele opmerkingen over Pío Baroja, zijn leven en zijn werk, A'dam.
- 1929 Iets over oude Spaanse woordenboeken, De Nieuwe Taalgids, 213-216.
- 1929 Nederlandse vertalingen van werken van Don Juan de Palafox y Mendoza, Tijdschrift voor Taal en Letteren, 93-113.
- 1929 Apuntes bibliográficos sobre Saavedra Fajardo, Boletín de la Real Academia Española, XVI, 652-657.

- 1930 De bronnen van de Dordrechtse Arcadia(1662) en 't Suydt Hollantsche Thessalia(1663) van L.van Bos, Neoph. XV, 81-84.
- 1930 Onderwijstoestanden in Mexico, Vragen van de dag, febr. , 107-120.
- 1930 Algo sobre la adaptación flamenca de la Gitanilla de Cervantes, Boletín de la Real Academia Española XVII, 132-134.
- 1930 De Nederlandse vertaling van een weinig bekende Spaanse schelmenroman, Tijdschrift voor Nederlandse Taal en Letterkunde, XLIX, 63-70.
- 1930 Las ediciones holandesas de 'Mémoires de la Cour d'Espagne' y 'Relation du voyage d'Espagne' de Madame d'Aulnoy, Bulletin Hispanique XXXII, 256-258
- 1931 Nederlandse vertalingen van novellen van Juan Pérez de Montalbán, Neoph. XVI, 9-11.
- 1931 Restos de los idiomas hispanolusitanos entre los Sefardiés de Amsterdam, Boletín de la Real Academia Española XVIII, 177-201.
- 1932 Nóg eens 't Suydt Hollantsch Thessalia van L.van Bos, Neoph. XVII, 214-217.
- 1932 Een onbekende brief van Multatuli, Nieuwe Gids, aug.
- 1932 Mijn bezoek aan Britse universiteiten, Folia Civitatis, 22 mrt.
- 1932 Over Don Lorenzo Vanderhammen y León, biograaf van Philips II en Don Juan van Oostenrijk, Handelingen van het Xide Vlaamse Philologencongres te Gent.
- 1932 Sobre la fortuna de Pedro Mejía, Revista de Filología Española, XIX, 288-292.
- 1932 Esp.'iza', Revista de Filología Española, XIX, 415-417.
- 1933 El 'Diálogo dos montes' de Rehuer Jessurun, Mélanges de Philologie offerts à J.J.Salverda de Grave, 242-255, Groningen.
- 1935 De pícaro in de Spaanse literatuur van de Gouden Eeuw, Handelingen van het XVide Nederlandse Philologencongres te Groningen, 62-63.
- 1935 De bron van Glazemaker's 'De devgdelyke vrov', Neoph. XX, 91-96.
- 1935 La 'Guía y avisos de forasteros' de Antonio Liñán y Verdugo y 'El filósofo de aldea' de Balthasar Mateo Velázquez, Bulletin Hispanique XXXVII 10-27.
- 1935 Don Domingo de Don Blas, Revista de Filología Española XXII, 66.
- 1935 Algo sobre la fortuna de Juan de Flores, Romanic Review, New York, XXVI, 349-350.
- 1935 Lope y los Países Bajos, Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura, Castellón, 424-431.
- 1936 Nog een bron van L.van Bos 'Dordrechtse Arcadia' en 't Suydt Hollantsche Thessalia', Neoph. XX, 271-272.
- 1936 Une traduction espagnole inconnue du 'Brutus' de Voltaire, Revue de littérature comparée, XVI, 173-180.

- 1936 La primera edición italiana del 'Relox de principes' de Guevara, Homenaje a D.Rafael Altamira, 314-350.
- 1936 De bron van Lope de Vega's 'El Gran duque de Moscovia', Beknopte handelingen van het XIIIde Vlaamsche Philologencongres te Gent, 61-62.
- 1936 Ensayo de una bibliografía neerlandesa de las obras de Fray Antonio de Guevara, Homenaje a Don Antoni Rubio i Lluch, Vol.I, 271-293.
- 1936 La pícara en la literatura española, The Spanish Review, vol.II, 63-74.
- 1937 Más noticias sobre la fuente de 'El Gran Duque de Moscovia' de Lope de Vega, Bulletin Hispanique XXXIV, 356-357.
- 1938 Een Hollands epigoon van Quevedo - Salomon van Rustingh, Neoph. XXIII, 154-162.
- 1939 Bibliografía de las traducciones neerlandesas de las obras de Balthasar Gracián, Hispanic Review VII, 237-241.
- 1939 Ensayo de una bibliografía neerlandesa de las obras de Don Francisco de Quevedo, Hispanic Review VIII, 151-166.
- 1939 Estudio sobre la novela 'Eustorgio y Clorilene' 'Historia Moscovica' T, (1629), de Enrique Suárez de Mendoza y Figueroa, Bulletin Hispanique XLI, 236-265.
- 1940 Dos comedias sefarditas, Neoph. XXV, 12-24, 93-101.
- 1940 Algo sobre la fuente de 'La vida es sueño' de Calderón, Neoph. XXV, 250-251.
- 1946 Nota gramatical, Homenaje à K.Sneyders de Vogel, Neoph. XXXI, 127-128.
- 1947 Herodes en Marianne en el teatro español del siglo XVII, Mededelingen van het XVIIde Vlaamsche Philologencongres, Leuven, 131-135.
- 1949 Los 'Protocolos de los sabios de Sión' y 'La isla de los Monopantos' de Quevedo, Bulletin Hispanique LI, 169-173.
- 1949 Los estudios hispánicos en Holanda, Vida Hispánica III, 4.
- 1949 Ana de Mendoza, Princes van Eboli, Historia, oct.
- 1950 Almas en litigio, Clavileño, I, 14-27.
- 1950 Reisindrukken uit de West, Folia Civitatis, 28 mrt.
- 1951 Quelques observations relatives à la suite de 'Coloquio de los perros' de Cervantes, Neoph. XXXV, 15-16.
- 1952 Don Mateo de Lisón y Biedma, Revista de Literatura, fasc.3., 181-186.
- 1952 De studie van het Spaans aan de Universiteit van Amsterdam, Talenblad XIV,
- 1952 Sobre las novelas de Doña María de Zayas, Clavileño 15, 42 ss.
- 1953 Bouwstenen der cultuur in Spaans Amerika, Elseviers Weekblad, 25 april.
- 1953 José Ortega y Gasset 70 jaar, N.R.C. 6-5-'53.
- 1953 Un precursor holandés de 'El molinero de Arcos', Clavileño 19, 7-10.
- 1953 La historia del hispanismo en los Países Bajos, Hispania II, 89-91.
- 1954 Over de Portugese poësie in Nederland, Elseviers Weekblad, 6 mrt.
- 1954 Los fondos españoles de las bibliotecas de Holanda, Clavileño 29, 7-12.

- 1954 Sobre el sentido del 'Guzmán de Alfarache', Estudios dedicados a D. Ramón Menéndez Pidal, V, 283-306.
- 1956 La destrucción de la comunidad sefardí de Amsterdam, Homenaje a Millás Vallicrosa, Barcelona, Consejo Superior de Investigación Científica.
- 1956 Juan Ramón Jiménez, Het Parool 26 okt.
- 1956 Een onbekende Spaanse schelmenroman uit de 17e eeuw, Handelingen van het XXIVe Nederlandse Filologencongres, Groningen, 50-51.
- 1957 Cervantes taal, blijvende band, Elseviers Weekblad, 12 okt.
- 1958 Des problèmes du roman picaresque espagnole, Revue de l'Université de Bruxelles, 4-5.
- 1958 Problemen om de Spaanse schelmenroman, Voordrachten en redevoeringen Centrale Opleidingscursussen no.7, Utrecht.
- 1958 Vida y costumbres de la Madre Andrea, Revista de literatura, julio-dic.
- 1958 Historia del hispanismo en los Países Bajos, Memorias de la Academia Mexicana, XVI.
- 1959 'Saudade' in de Portugese letterkunde, Elseviers Weekblad, 31 jan.
- 1960 10 jaar taal- en literatuurwetenschap in Spanje, Levende Talen, 89-91.
- 1961 De raadselachtige schepping van Don Gil met de groene broek, Het Toneel, 6.
- 1962 Poëzie van Unamuno, Levende Talen, dec.
- 1963 Otra vez la fuente de 'La vida es sueño', Homenaje a Dámaso Alonso, III, Madrid.
- 1964 Algo sobre gestos y movimientos, Norte 5.
- 1965 Historia del hispanismo en Holanda, Norte, 1,2,3,4.
- 1965 In memoriam Prof. Geers, Mens en Wereld, XX, 11.
- 1966 Las partes primera y segunda de 'El tejedor de Segovia', Estudios de Filología, Homenaje al Instituto Hispánico de Utrecht, 463-475.
- 1966 Cervantes, Avrobode 17 april.
- 1966 De 'valse' Don Quichotte, Levende Talen 237, dec.
- 1967 Miguel Angel Asturias, een van de heel groten, De Tijd 20 okt.
- 1967 Antisemitisme bij een Spaans schrijver, Haggadeer, okt.
- 1967 Los sefarditas de Amsterdam y sus actividades, Universidad de Madrid, Fac. de Filosofía y Letras, Madrid.
- 1968 El falso Quijote, Festschrift Ibero-Amerikanisches Forschungsinstitutes, Hamburg, 353-368.
- 1968 De angstaanjagende fantasie van Julio Cortázar, De Volkskrant 17 febr.
- 1968 In memoriam Pidal, grootmeester der Spaanse letterkunde, De Tijd 3 dec.
- 1969 Madrid heeft weer een synagoge, Nieuw Israelitisch Weekblad, 17 jan.
- 1963 De meesterlijke interpretatie van een meesterk, Forum der Letteren, 4, 215-227

Vertalingen:

- 1946 W.Fernández Flórez, Relato inmoral, Haarlem.(Onzedelijk verhaal)
1950 W.Fernández Flórez, De booswicht Carabel, A'dam.
1951 Guy de Maupassant, Boulevard en Campagne, A'dam.
1955 Camilo José Cela, Nuevas aventuras de Lazarillo de Tormes, Voorhout.
1961 John de Pool, Zo was Curacao, Antillaanse Cahiers IV, 1-4.
1962 M.A.Asturias, De doem van de maïs, A'dam.
1966 Verhalen uit Latijns-Amerika, A'dam.
1967 De mierenmoordenaar, Julio Cortázar, A'dam.
1968 W.Fernández Flóres, Stilte der stemmen, A'dam.
1969 Julio Cortázar, Het kwijlen van de duivel, A'dam.
1969 Julio Cortázar, Brief aan een meisje uit Parijs, A'dam.
1970 Meesters der Argentijnse vertelkunst, A'dam

Vertalingen in verzamelbundels:

- 1954 Enkele gedichten van Rubén Darío, José Santos Chocano en Gabriela Mistral,
in: Hedendaagse Spaanse poëzie, G.J.Geers, G.P.de Ridder, Groningen.
1954 Pegasus op wereldreis, C.J.Braasem, A'dam.
Emilio Ballagas, De roep
Nicolás Guillén, Aankomst, Ballade van de boze geest.
Luis Palés Matos, Trommen.
1954 Enkele gedichten van Rubén Darío in: Wereldatlas, Elsevier, A'dam.
1961 Door mij spreken verboden stemmen, (Bloemlezing uit de moderne buitenlandse poëzie 1900-1950, samengesteld door S.Polet), A'dam.
Emilio Ballagas, De roep
J.L. Borges, Onbekende straat.
J.Carrera Andrade, Lento & Co, Biografie voor vogelgebruik,
Rubén Darío, Tot Theodore Roosevelt.
E.Florit, Atlantische oceaan.
J.Fombona Pachano, Terwijl ik mijn lied zong.
N.Guillén, Aankomst, Canto negro.
R.López Velarde, Mijn nicht Agueda.
G.Mistral, Schaamte.
P.Neruda, Ode aan Federico García Lorca.
S.Novo, Reis.
L.Palés Matos, Trommen.
J.Torres Bodet, April
C.Vallejo, De woede.
1969 Kikker en nachtegaal, Buitenlandse poëzie over Nederland en Nederlanders van de 17e eeuw tot heden. A-dam.

Juan Bautista Bertrán, Capricho, Breda.

F. Carrasquer, Holland de eerste dag, Holland de tweede dag, Holland de derde dag.

Bijdragen in encyclopedieën en algemene werken over literaire geschiedenis:

- 1932-1969 Alle biografieën van Spaanse, Portugese, Catalaanse, Braziliaanse, en Spaans-amerikaanse schrijvers, resumé's van de hispanistische literatuur in: de 5e editie van de Winkler Prins Encyclopedie, A'dam
- 1947-1954 Alle biografieën van hispano-amerikaanse schrijvers, en de artikelen over de literatuur in de Spaans-Amerikaanse Republieken in de Winkler Prins Encyclopedie, 6e editie, A'dam.
- 1947 De Spaanse literatuur, de Portugese en de Spaans-Amerikaanse, vanaf 1500 in de Eerste Nederlandse Encyclopedie in themas, E.N.S.I.E. A'dam, 193-201.
- 1954 De literatuur van Spanje en Spaans-Amerika in de 'Algemene Literatuur-Geschiedenis', deel IV: Van classicisme naar Romantiek, 1700-1850, Utrecht, Antwerpen, Brussel, 372-394.
- Enciclopedia Lingüística Hispánica, Barcelona, Consejo Superior de Investigación Científica

Noot: Deze bibliografie werd samengesteld op basis van de bibliografieën in: Spaanse Literatuur in Nederlandse Vertaling, Leiden 1980, en Spaans-Amerikaanse Literatuur in Nederlandse Vertaling, Leiden, 1978 van Maarten Steenmijer.

Bibliografie uit de Homenaje aan J.A. van Praag.

Bibliografie uit: Norte, 50-56.

Bijlage. 2.

Bibliografie van de werken van C.F.A. van Dam.

Boeken:

- 1917 Gids voor de lezers van A.A.Fokker's "Flores Españolas". A'dam.
- 1928 Korte biografie van Rafael Altamira, in Psychologie van het Spaanse Volk, Utrecht.
- 1932 Oefeningen ter vertaling in het Spaans, Zutphen.
- Spaans leesboek voor beginners, Zutphen.
- Spaans handwoordenboek, Den Haag.
- 1935 Van Goor's miniatuur Spaans woordenboek, Den Haag.
- 1937 Spaans handwoordenboek, Den Haag.
- 1937 Pío Baroja, El mundo es así, Den Haag, (geannoteerde uitgave).
- 1938 Spaans handwoordenboek, Den Haag, (supplement I.)
- 1938 Las mil y una expresiones de la lengua Española, Den Haag.
- Jacinto Benavente, Rosas de Otoño en La vestal de Occidente, Den Haag (geannoteerde uitgave).
- 1940 Ramón Pérez de Ayala, Tigre Juan, Den Haag, (geannoteerde uitgave)
- 1941 Spaans handwoordenboek, Den Haag, (supplement op deel II)
- 1942 Spaans handwoordenboek, Den Haag (supplement II)
- 1947 Juan Sebastián Arbó, Cervantes: inleiding van V.Dam, vert: G.C.Mohr-Horsman. A'dam.
- 1948 Kramer's Spaans woordenboek, Den Haag (samen met H.C.Barrau)
- 1950 Sebastián Juan Arbó, Tierras del Ebro, Den Haag, (geannoteerde uitgave)
- 1953 Spaanse spraakkunst, Zutphen.
- 1958 Jacinto Benavente, Inleiding over auteur en werk in: La malquerida en Y amargaba. Hasselt.
- 1960 Gramática holandesa, Madrid (samen met H.Th.Oostendorp)
- 1961 Spaanse spraakkunst voor iedereen, Utrecht.

Vertalingen:

- 1926 Vertaling van Spaanse documenten in O.van Noort, De reis om de wereld, Den Haag.
- 1928 Vertaling van Spaanse documenten, in Piet Hein en de Zilvervloot, Utrecht. Historisch Genootschap, 3:53.
- 1934 Vertaling van Spaanse documenten in Nederlandse Zeevaarders op de Eilanden in de Caraïbische Zee en aan de Kust van Colombia en Venezuela (1621-1648) Utrecht's historisch Genootschap, 3:63-64

- 1941-1943 Miguel de Cervantes, El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha, (samen met Werumeus Buning), A'dam.
- 1953 Het leven van Lazarillo de Tormes en over zijn wederwaardigheden en tegen-
slagen, Utrecht.
- 2000 zinnen vertaald in het Papiaments, (samen met E.R.Goilo), Willemstad.
- 1958 Jacinto Benavente, Herfstrozen, Haarlem, Hasselt.
- Jacinto Benavente, La malquerida en Y amargaba in Echegaray en Benavente:Toneel.
Hasselt, (samen met H.C.Barrau).

Artikelen:

- 1923 Las relaciones literarias entre España y Holanda, conferencia A'dam, Emmering.
- 1927 Enige beschouwingen over Cervantes en zijn Quijote, Utrecht, inaugurale rede
- 1927 Lope de Vega y el neerlandés, Revista de Filología Española 14, 282-286.
- 1928 Lope de Vega, El castigo sin venganza, Groningen, proefschrift.
- Lope de Vega y el alemán, Revista de Filología Española 15, 381-383.
- 1929 Lope de Vega en het Nederlands, Nieuwe Taalgids.
- 1940 De Spaanse woorden in het Nederlands, in Bundel Opstellen van oud-leer-
lingen aan C.G.N.de Vooys, Groningen.
- 1951 Cervantes' taal als studievak, Elseviers Weekblad 24-11-'51
- 1952 Dos sonetos Españoles desconocidos de un poeta Portugués in Estudios
dedicados a Menéndez Pidal 3, 237-245.
- Un refranero Español publicado en Holanda a mediados del siglo XVII,
Romanistisches Jahrbuch 6, 285-288
- 1953 Inleiding tot "Het leven is een droom", Elseviers Weekblad 29-8-'53
- Un pasaje obscuro de una comedia de Lope de Vega enmendado y aclarado,
Romanistisches Jahrbuch 6, 342-343.
- 1959 Los héroes anónimos del miedo, Punta Europa, 43-44, 160-162
- 1960 De moderne talen in het economisch onderwijs, Tijdschrift voor het Econo-
misch Onderwijs, 60:4-5, 68-80.
- Las lenguas vivas en la enseñanza económica de Holanda, Punta Europa 51,
- 1962 Het laatste boek van Gregorio Marañón: Los tres Vélez, Tijdschrift voor
Geschiedenis 75, 44-48.
- 1963 Balthazar Huydecoper en de spaanse letterkunde, De Nieuwe Taalgids 3, 143-145.
- 1965 Brieven van Simón Bolívar en van Louis Brion in het Algemeen Rijksarchief
te 's Gravenhage, Nieuwe Westindische Gids 44.
- Bescheiden over de vrijheidsstrijd van Spaans-Amerika, berustende in het
Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage, Nieuwe Westindische Gids 44.
- 1967 Sobre un documento Español antiguo, Boletín de la Real Academia Española 161:1,
29-35.

De bibliografie van C.F.A. van Dam werd samengesteld uit:

Spaanse Literatuur in Nederlandse vertaling, Leiden 1980, en
Spaans-Amerikaanse Literatuur in Nederlandse vertaling, Leiden 1978 van
Maarten Steenmijer,

en

C.F.A. van Dam, door H. Houwens Post, Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse
Letterkunde te Leiden, '72-'73, -103-105.

Bijlage 3.

Bibliografie van de werken van G.J.Geers.

Boeken:

- 1917 The adverbial and prepositional prefixes in Blackfoot, diss. Leiden.
- 1921 Antologia castellana, Wassenaar.
- 1923 Spaanse Spraakkunst, Wassenaar.
- 1932 De Renaissance in Spanje (in samenwerking met J.Brouwer), Zutphen.
- 1935 Lope de Vega, zijn geest en zijn werk, De Vrije Bladen, Schrift 8, aug.
- 1937 J.P.Pastor en G.J.Geers, Una antología de la poesía moderna española, A'dam.
- 1944 G.J.Geers, De invloed van de Spaanse literatuur in Fr.Bauer etc. Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden, III, 59-68, Antwerpen.
- 1946 Spaans Leesboek, Den Haag.
- Snel Spaans, Den Haag.
- 1947 Algemene Kunstgeschiedenis, Deel III, Utrecht, bijdrage over Spaanse schilderkunst.
- 1950 Algemene Kunstgeschiedenis, Deel V, Utrecht, idem.
- 1951 L.S.Palder (pseud. G.J.Geers), Brief van Daniël over Joachim van Babylon en zijn kuise Suzanne, Den Haag.
- 1954 Spaans voor reizigers en emigranten etc. (in samenwerking met B.J.Fernández de la Mata), Groningen.
- 1954-'64 Spanje, land, volk, cultuur, Baarn.
- 1955-'56 Spaans in spiralen, twee delen, Den Haag.
- 1957 Van het barokke leven, Baarn.
- 1964 Buitenlandse letterkunde na 1945, Aula, Utrecht. Bijdrage over Spanje.

Vertalingen:

- 1925 Miguel de Unamuno, De Markies van Lumbría, in Zes Verhalen, A'dam.
- 1926 Miguel de Unamuno, Tante Trui, Arnhem, tweede druk, Antwerpen 1943
- Miguel de Unamuno, Een kerel uit een stuk, Arnhem.
- 1927 Miguel de Unamuno, Abel Sánchez, verhaal van een hartstocht, Arnhem 1927, Antwerpen 1941, Meppel 1953.
- 1928 Miguel de Unamuno, De man in de mist, Arnhem.
- 1933 Ramón Gómez de la Serna, Als vrouwen vervelen..., Rotterdam.
- 1935 Miguel de Unamuno, St. Manuel Bueno, martelaar, Arnhem.

- 1939 Joseph de la Vega, Confusión de confusiones, Den Haag.
- 1940 Miguel de Unamuno, Proloog, voorafgaand aan Tante Trui, Kroniek van heden-
daagse Kunst en Kultuur.
- 1948 Miguel de Cervantes, Twee Tafelspeelkens, Den Haag.
- Juan Antonio de Zunzunegui, De Zweer van don Lucas.
- 1949 García Lorca, F., Het huis van Bernarda Alba, A'dam.
- José Ortega y Gasset, Zelfinkeer en Verbijstering, Den Haag.
- 1951 José Ortega y Gasset, Bespiegelingen over Leven en Denken, Historie en
Techniek, Den Haag.
- 1952 Juan Ruiz, Arcipreste de Hita, Boek van goede liefde, A'dam.
- 1954 Hedendaagse Spaanse poëzie (in samenwerking met G.P.de Ridder), Groningen.
- 1956 Miguel de Cervantes, De doorluchtige vatenspoelster, A'dam.
- 1957 José Ortega y Gasset, Crises in Leven en Liefde, Den Haag.
- Pío Baroja, Koning Paradox, A'dam.
- G.J.Geers, Van het barokke leven (Berichten, nieuwtjes en brieven uit de
Baroktijd), Baarn.
- 1958 José Ortega y Gasset, De mens en de mensen, Den Haag.
- Camilo José Cela, De Windmolen, Den Haag.
- Juan Ruiz, Hoe klerken en leken, monniken en nonnen, dames en jongleurs
uittrokken om heer Amor te ontvangen, Maastricht.
- 1959 José Ortega y Gasset, De Taak van de universiteit, Den Haag.
- José Ortega y Gasset, Het geluk van het jagen, Den Haag.
- 1960 José Ortega y Gasset, Wat is filosofie?, Den Haag.
- 1961 Luis Diez del Corral, De ontvoering van Europa, Utrecht.
- 1962 Juan Goytisolo, Het eiland, Rotterdam.
- José Ortega y Gasset, Geloven en denken. Over het Romeinse Rijk, Den Haag.
- 1964 Agostín Ibarrola, Tekeningen uit de gevangenis van Burgos. Met gedichten
van Marcos Ana en Vidal de Nicolás. (vert. H.de Vries, G.J.Geers, F.v.Santen)
A'dam.
- José Ortega y Gasset, De taak van onze tijd, Den Haag.

Vertalingen in verzamelbundels:

- 1954 Hedendaagse Spaanse Poëzie,
Rafael Alberti, De engel der vrekkingheid.
Ernestina de Champourcín, Eenzaamheid.
León Felipe Camino, Alleen pelgrim, Onderschrift bij "El niño de Vallecas"
van Velázquez, Als jij, Wie ben ik?.
Federico García Lorca, Saeta, Ruiterslied, Ontmoeting, Dorp, Dans in de tuin
van la Petenera, De gevangenneming van Antoñito de
Camborio, op weg naar Sevilla.

Jorge Guillén, Voor de mens.

Antonio Machado, Land van Soria, Munten.

Pedro Salinas, Liggend, Morgen, Breng afstand.

Miguel de Unamuno, Aan de vrijheid.

1957 Meesters der vertelkunst, 37 verhalen uit de Moderne Wereldliteratuur, A'dam.

Vicente Blasco Ibáñez, De muur.

1954 Pegasus op wereld reis. Poëzie uit alle windstreken in Nederlandse vertaling
bijeengebracht en ingeleid door Dick Voerman en W.A.Braasem, A'dam.

Federico García Lorca, Canción de Jinete.

1959 De muze kent geen Babel. A'dam.

León Felipe, Als jij.

Federico García Lorca, Canción de Jinete.

Pedro Salinas, Morgen.

Vertalingen in kranten en tijdschriften:

1948 R.Gómez de la Serna, De zoon die ik had kunnen zijn, De Nieuwe Stem '48, 152-153

1949 F.García Lorca, Canción de Jinete, Oriëntatie 22, 10-19.

---- A.Machado, Por tierras de España, Saeta, Oriëntatie 22, 6-9.

---- J.Ortega y Gasset, De intellectueel en de ander, Podium, 504-511

1951 J.Calvo Sotelo, Het geluk, Oriëntatie 41, 138-146.

---- F.García Lorca, De wonderbaarlijke schoenlappersvrouw, Oriëntatie 41, 168-205.

" " Over het toneel, Oriëntatie 41, 165-167.

---- R.Gómez de la Serna, De zoon die ik had kunnen zijn, De Nieuwe Stem, 152-153

" " De vogelverschrikker, Elseviers Weekblad, 24-11-'51
, Oriëntatie 41, 136-137.

---- Salvador Rueda, Ets, Oriëntatie 41, 129-135

---- J.L.Sampedro, Ark no.2., Oriëntatie 41, 147-151.

---- M.de Unamuno, Jan Schaap, Oriëntatie 41, 120-124.

---- R.M.del Valle Inclán, De angst, Oriëntatie 41, 125-128.

1960 Blas de Otero, Duif, vlieg niet ver uit, De pen die moet zingen, Vaderlandse les,
De Nieuwe Stem, febr. 132-134.

1961 F.García Lorca, Divan del Tamarit. Gacela van de onvoorziene liefde.

Gacela van de vreselijke aanwezigheid.

" " radeloze liefde.

" " liefde die zich niet laat zien.

" " dode jongen.

" " bittere wortel

Gacela van liefdesherdenken.
Gacela van de donkere dood.
Gacela van de wonderbare liefde
Gacela van de vlucht.
Gacela van liefde na 100 jaar
Gacela van de ochtendmarkt.
Casida van de door het water gewonde.
Casida van het huilen
Casida van de takken
Casida van de liggende vrouw
Casida van de droom in de openlucht
Casida van de onbereikbare hand
Casida van de roos
Casida van het gulden meisje.
Casida van de donkere duiven. De Nieuwe Stem.aug. 471-492.

Artikelen:

- 1920 El problema de los romances, Neoph. V., 193-199
- 1928 Unamuno en het karakter van het Spaanse volk, Openbare Les, Groningen.
- 1930 Algo sobre versificación española, Neoph. XV, 178-183.
- 1933 Pícaro, flamenco, pichelingue, Mélanges de philologie à J.J.Salverda de Grave, Groningen, 132-138.
- 1936 De dageraad van het moderne Spanje, Haagsch Maandblad, febr. 124-133.
- 1946 Francisco de Vittoria, een vergeten Spaanse humanist, Vlam 21-12-'48.
- 1947 De zwarte legende van Spanje, Openbare Les, Groningen.
- Miguel Cervantes de Saavedra, Criterium, 678-679.
- Cervantes, de ongehoorde, Kroniek van kunst en kultuur, 345-347.
- 1948 Don Quichotte als barokwerk, Handelingen van het 20e Nederlands philologencongres, 67-69.
- De doodsdrift bij Federico García Lorca, Kroniek van kunst en kultuur, 283-286
- Een halve eeuw Spaanse Letteren, I., De Vlaamsche Gids, 732-735.
- 1949 Le problème du sustrat et du superstrat dans l'Amérique latine, Neoph.XXXV, 209-211
- Lorca? ... ken ik niet! Vrij Nederland, 9-7-'49.
- Spaanse letteren na de oorlog, Critisch Bulletin, 622-629.
- Een halve eeuw Spaanse letteren, vervolg, De Vlaamsche Gids, 45-48, 175-179, 306-314, 496-504, 564-569, 631-636.
- Schoonheid en schande van Spanje, Oriëntatie, 22, 3-5.
- 1950 Het begin van de Romaanse literatuur, Neoph.XXXVI, 141-144.
- 1951 De studie van de Spaanse invloeden op de Nederlandse literatuur, Neoph.XXXVII, 193-202.
- Mateo Alemán y el barroco español, Homenaje a J.A.van Praag, A'dam 54-58.
- Spaanse vertelkunst, Oriëntatie, 41, 114-119
- Miguel de Cervantes Saavedra en wij, Critisch Bulletin, 373-381.
- Federico García Lorca als dramaturg, Oriëntatie 41, 163-164.
- 1953 Ortega y Gasset 70 jaar, Vrij Nederland 16-5-'53
- 1954 León Felipe, Spaans dichter, Critisch Bulletin, 408-419.
- De doden van Spanje: Jacinto Benavente en Eugenio d'Ors, De Groene Amsterdammer 20-11-'54.
- Het vierheffingsvers in het Spaans, Mededelingen der K.N.A.W., N.R.17, afdeling Letterkunde, II, 325-370.
- 1955 La base psicológica del barroco, Asomante, 3.
- Ortega's dood en zijn levende rede, Critisch Bulletin, 481-485.

- 1956 Twee Spanjaarden bekroond: De dood voor Pío Baroja, de Nobelprijs voor Juan Ramón Jiménez, De Groene Amsterdammer, 17-11-'56
- El prestigio de José Ortega y Gasset en Europa, Asomante, 4.
- 1960 Towards the solution of the Barock problem, Neoph. XXXIV, 299-307
Naar de oplossing van het Barokprobleem, Nieuw Vlaams Tijdschrift.
- 1961 De dood van Lorca, De Nieuwe Stem, aug., 465-469.
- Vertalingen uit het Spaans, Het boek van nu, jan.'61, 95-96.
- 1962 Cervantes en de Vrijheid. Het doorbreken van de Barrok, Afscheidsrede, Gron.
- Miguel de Unamuno: mens van vlees en bot (1864-1936), De Gids juni '62, 2-14.
- 1963 Het boek in Spanje, Het nieuwe Boek, mrt., 113-117.
- 1964 Antonio Machado, De Groene Amsterdammer 22-2-'64, 9.
- Dionisio Ridruejo. Socialistische Liberaaldemocratie in Spanje
De Groene Amsterdammer, 16-5-'64, 5.
- 1966 Los judíos y el barroco, Homenaje...al Instituto de Estudios hispánicos, portugueses e iberoamericanos de la universidad estatal de Utrecht, La Haya, 209-216.

Noot: In deze bibliografie zijn slechts die werken en artikelen vermeld die voor het hispanisme van belang zijn. Geers heeft echter nog meer geschreven, artikelen over politiek, humanisme etc.

Noot: Deze bibliografie werd samengesteld uit:

- Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden, G.J.Geers, H.Th.Oostendorp, pag. 75-76.
- Maarten Steenmeijer, Spaanse literatuur in Nederlandse vertaling, Universiteit van Leiden, 1980; Spaansamerikaanse Literatuur in Nederlandse vertaling, Universiteit van Leiden, 1978.

Bijlage. 4.

Bibliografie van de werken van J.Brouwer.

werken:

- 1931 De psychologie der Spaansche Mystiek, Academisch Proefschrift, Pari s-A'dam.
- 1932 Spaansche reis- en krijgsjournalen uit de Gouden Eeuw, Rede Groningen.
- De Renaissance in Spanje (in samenwerking met G.J.Geers) Zutphen.
- 1933 Hernan Cortés en Moctezuma, Zutphen.
- Kronieken van Spaansche soldaten uit het begin van den tachtigjarigen oorlog. Zutphen.
- Een Spaansch schetsboek. Vijftig oefeningen enz. Zutphen.
- 1935 De Achtergrond der Spaansche Mystiek, Zutphen.
- 1935-1938 Nederl-Sp. en Sp.-Ned. Woordenboek (in samenwerking met M.Greevink) 2 dln. Zutphen.
- 1936 De Spaansche Burgeroorlog. Zijn oorzaken en mogelijke gevolgen. Hilversum.
- 1937 Spraakkunst van het hedendaagsche Spaansch. 2 dln. Zutphen.
- 1938 De onoverwinnelijke vloot, A'dam.
- 1939 Spaansche Aspecten en perspectieven, R'dam.
- De schatten van Medina-Sidonia, Zutphen.
- Hedendaagsch Spaansch Leesboek, 2 dln. Zutphen.
- 1940 De verzonken zilvervloot van Vigo, Zutphen.
- Johanna de Waanzinnige, A'dam.
- Geestelijke verwarring, Den Haag.
- Philips Willem, Zutphen.
- 1941 Montigny, A'dam.
- 1942 Vandaag geen spreekuur, A'dam. (pseud. J.Geerlinck)

Vertalingen:

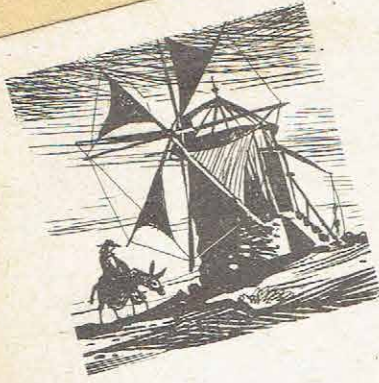
- 1931 Ed. Zamacoís, Levend Dooden, Leiden.
- 1932 Ed. Zamacoís, Met spade en dolk, Leiden.
- 1933 J.Ortega y Gasset, De opstand der horden, Den Haag.
- 1939 López y Fuentes, g., El indio, Den Haag.

Noot: J.Brouwer heeft nog veel meer werken vertaald. Titels hiervan zijn te vinden in de doctoraalscriptie Nieuwe en Theoretische Geschiedenis van Hendrik Henrichs, 1981 U.v.A'dam. Ook staan daarin vermeld de artikelen die Brouwer geschreven heeft.

HISPANIA

TIJDSCHRIFT VOOR SPAANSE TAAL EN CULTUUR

Juni/Juli 1952, No. 1 - 14e jaargang

ESPAÑOL

TIJDSCHRIFT voor SPAANSE TAAL en CULTUUR

Hoofdredacteur: G. P. de Ridder

Redacteuren: J. O. Luurs en Fr. E. de Mulder Bonello

A NUESTROS LECTORES:

INHOUD:

Aan onze lezers.
De studie in het Spaans aan de Universiteit

DE SPAANSE WERELD

No. 2

DE SPAANSE WERELD brengt in haar nummers interessante artikelen over Argentinië, Bolivia, Brazilië, Chili, Columbië, Costa Rica, Cuba, Curaçao, Guatemala, Honduras, Mexico, Nicaragua, Panama, Paraguay, Portugal, Puerto Rico, Salvador, San Domingo, Spanje, Uruguay, Venezuela, benevens bijdragen van taalkundig en economisch onderzoek.

Uitgave: De Spaanse W

Geïllustreerd
populair-weten-
schappelijk
Maandblad
voor allen, die
belang stellen in
de Spaanse taal
en het culturele
leven van Spanje en
Spaans-Amerika
alsmede in de Por-
tugees-Brazi-
liaanse wereld

Mogelijkheden in Zuid-Amerika
Een groot afzetgebied voor

Onze eigen vestigingen in
ZUID-AMERIKA

ZUID-AMERIKA

Im- en Exportfirma zoekt nog enkele

Vertegenwoordigingen

WEST-INDIE

Geraagd een energiek
geroefende reiniger
in houth. art. en textiel, met jarenlange
ervaring, op provisiebasis. Voortschot
minimumverdiensite Driehonderd Cura-
caosche gulden per maand. Kennis van
Engelsche en Spaansche taal vereischt.

ZUID-AMERIKA

arsenaal van belangrijke
grondstoffen zoekend afzet.

De K.L.M. vraagt voor haar kantoren
te Madrid en Buenos Aires.

SECRETARESSSEN

Sollicitanten moeten beschikken
over goede kennis van de Nederlandse
en Spaansche taal en typen
en te typen

**Immigratie-kansen
in Zuid-Amerika**

Ned. Mij. voor Zuid-Amerika
opgericht

Het Argentijnsche olie-
contract

EXPORTKANTOOR OP ZUID-AMERIKA
vraagt voor spoedige

1e CORRESPONDENT
(voorkeur Spaansch)

2e VRIJWILLIG

**NAAR
ZUID-AMERIKA**

Groote Industriële Onderneming
indienstreding, voor haar exportaf-
deling
Correspondent in de m
Vlot stenograaf, kennis van Spaansch
tot aanbeveling. Leefte tot 30 j. Br.
No. A 443 N.V. Alta's Reclame Advies
burgwal 296, Amsterdam.

Leer
SPAANS

de tweede wereldtaal
volle schrift cursussen
spaanse omgangstaal en
opl. practijk 7460 per
maand Vraag prospectus
C voor particulieren aan

**INSTITUUT
HISPANIA**

DR. G. P. DE RIDDER
officieel belast met de ver-
zorging der Spaanse schrift-
telijke cursussen voor de
Koninklijke Nederlandse
strijdkrachten.
Adres: Churchill-laan 45
Amsterdam Tel 23431

Spvaart Maatschappij te Am-
sterdam vraagt voor uitzending
haar overzeesche Agent-
en in West-Indie Noord-
den- en Zuid-Amerika

**goed onderlegd
kantoorpersoneel**

Indiploma Handelsschool et
I.B.S. met 3-jarigen cursus ver-
eischt Leetijd maximum 22 j.
Kennis der Spaansche taal strekt
tot aanbeveling. Br. No. 742 Ad-
vertentie Bur Aelen N.V. Hee-
renracht 570 P A 14782

HISPANIA

Schoonmaak aan onze Amsterdamsche Universiteit

AMSTERDAMSCH E MANNEN EN VROUWEN!

Ieder Amsterdammer is trotsch op zijn vaderstad en trotsch op onze Stedelijke Universiteit die in een bestaan van eeuwen een roemrijke historie heeft verworven.

Deze stad, deze Universiteit: Zij zijn door de zoo juist afgezette machthebbers met smaad en schande overladen.

Bij het begin van dit jaar is namelijk aan de Universiteit van Amsterdam een Lector in de Spaansche Taal benoemd. Het voormalige gemeentebestuur, onder leiding van den gereformeerden, anti-revolutionairen burgemeester De Vlucht heeft daarvoor uitgekozen Dr. J. Brouwer.

Wie is deze Brouwer?

Tijdens den Spaanschen burgeroorlog heeft hij in Nederland twee jaren gehitst tegen de nationale wederopstanding van het Spaansche Volk.

Hij heeft de moordenaars van duizenden priesters, kloosterlingen, mannen, vrouwen en kinderen als „helden” vereerd, de brandstichters en plunderaars verheerlijkt, niettegenstaande zijn „katholieke geloofsovertuiging”.

Hij is sedert jaren een der meest doortrapte leugenaars, lasteraars en kwaadsprekers over het nationaal socialisme.

WIJ KUNNEN DAT BÉGRIPEN! Want deze zelfde ophitser is in 1922 door de Rotterdamsche Rechtbank veroordeeld tot acht jaren gevangenisstraf wegens

Roofmoord

Thans is deze ontslagen tuchthuisboef door de vijanden van den nieuwen tijd en van de vernieuwing van ons Volk benoemd in de rijen van hen, die onze studeerende jeugd moeten opvoeden....

Amsterdamsche mannen en vrouwen!

Mocht ge ooit getwijfeld hebben aan de noodzakelijkheid van de ommekeer die zich in het bestuur van onze goede stad heeft voltrokken, dan weet ge t h a n s toch wel, waarom dit zoo dringend moest geschieden!

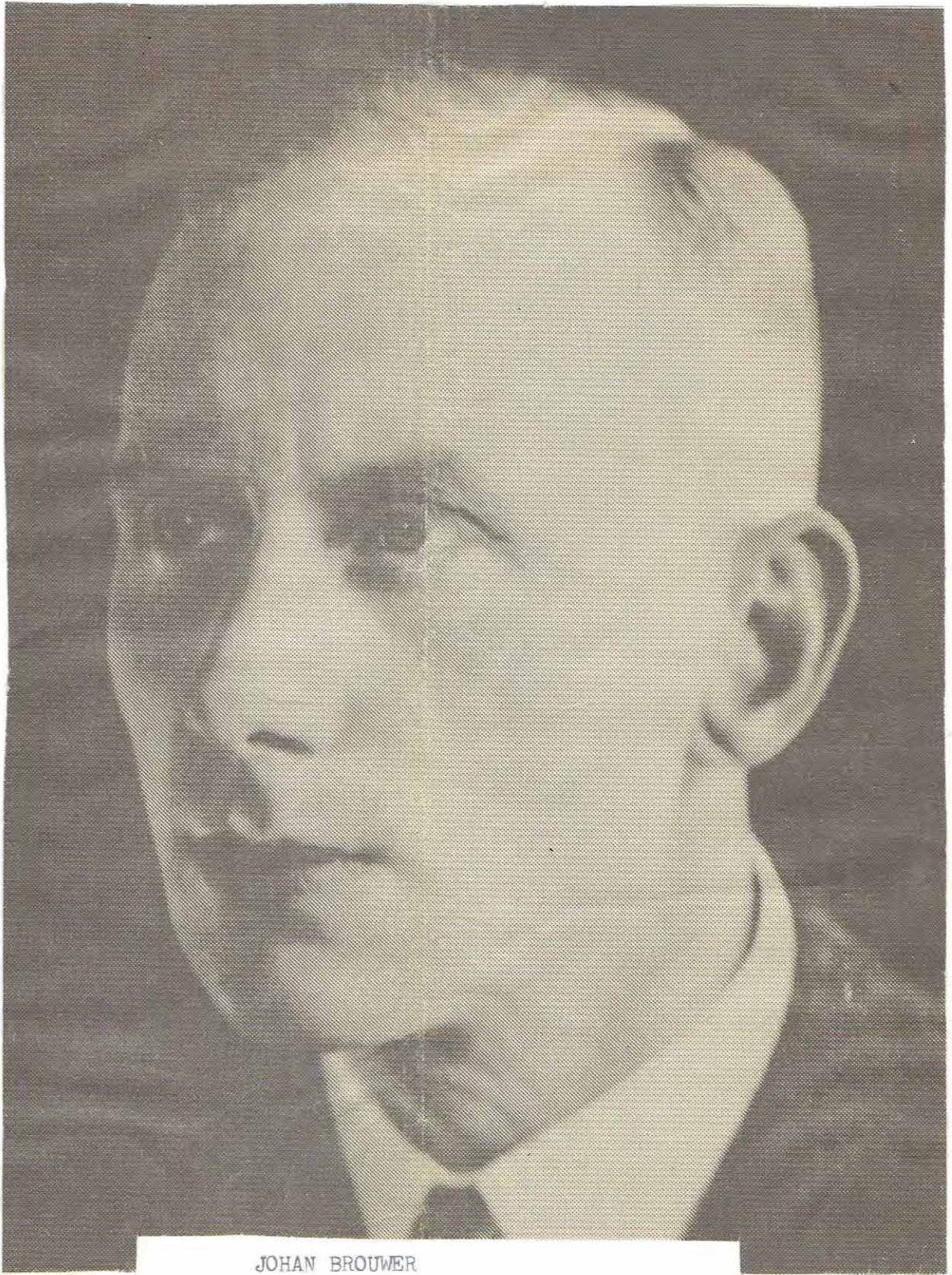
Onze studenten mogen niet door een ROOFMOORDENAAR bedorven worden

De N.S.B. geeft uiting aan de verontwaardiging die in U allen moet leven over de ongehoorde belediging die Amsterdam is aangedaan.

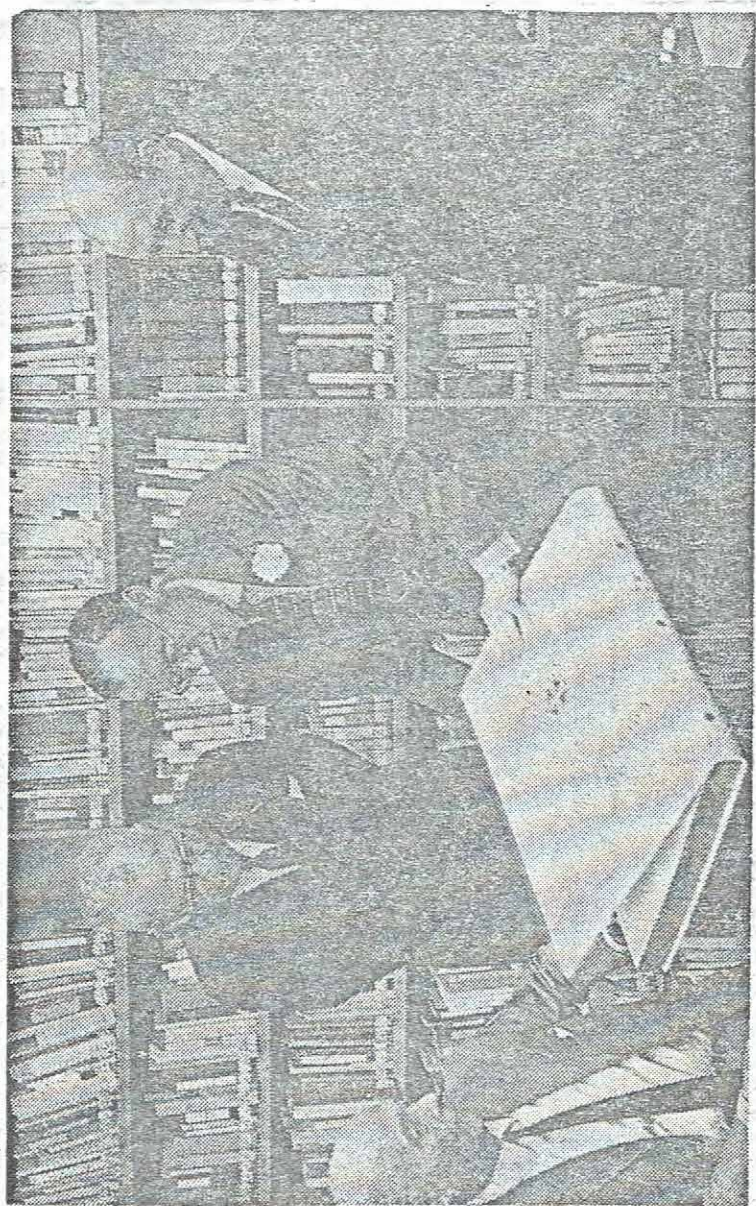
Steunt den strijd voor VRIJHEID — RECHT — WELVAART!
STEUNT DE VERDERE ZUIVERING VAN ONS VOLKSLEVEN!

Steunt het werk van ons nieuwe stadsbestuur, dat zonder aanzien des persoons ons allen door dezen moeilijken tijd zal kunnen heenbrengen!

Nieuwe bezems vegen schoon! SLUIT U AAN BIJ DE N.S.B.!

JOHAN BROUWER

TER GELEGENHEID van de jaarvergadering van de stichting Het Spaans, Portugees en Ibero-Amerikaans Instituut in Utrecht ontving prins Bernhard als voorzitter uit handen van dr.

Alvaro Brilhante Laborinho, ambassadeur van Portugal (rechts) een kostbare collectie boeken met o.a. reproducties van oude kaarten. Bij de plechtigheid waren o.a. aanwezig mr. J. H. des Tombe als bestuurslid (links) en

prof. dr. C. F. A. van Dam, directeur van het instituut (tweede van links). Ook de ambassadeur van Chili, de heer Guillermo Lagos Carmona, bood een verzameling boeken aan.

